

genija

**DOKTOR
ZOBER**

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Josip Jurčič
Doktor Zober

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitve: Dubravko Gecan

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.2(0.034.2)

JURČIČ, Josip
Doktor Zober [Elektronski vir] / Josip Jurčič. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-6576-97-0 (ePub)
ISBN 978-961-6576-98-7 (mobi)
260769536

Josip Jurčič

Doktor Zober

2012

Tudi za brezplačne knjige valjajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si. Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove, reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek vas prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

**za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si*

Prvo poglavje

»Zdaj pa, kadar hočete, gospod inženir, pak naprežem.« Tako je rekel v dvorišču mestne gostilnice druge vrste kmetski voznik mlademu gospodu, čigar popotne stvari je bil na svoj odprti, jako primitivni voz zadaj natovoril.

Ali mladi gospod inženir ni slišal teh besedi, dasi so bile precej s hribovskim glasom vpite, ker njegovo oko in cela njegova pozornost sta bila uprta v mlado, lepo, plavolaso gospodično, ki je stopala s póstarno suho gospo, katere veliki nos je na prvi pogled v oči bol, baš v starinski koleselj.

Gospodična, ne čez šestnajst let stara blondinka, bila je preprosto opravljena, mode ni bilo na njej nič in, po mnogoštevilnih košarah soditi, ki so tu in tam privezane bile, zadaj za kočijo in spredaj pri »kočijažu«, ako se je smel tako imenovati topasti kmetski fant, ki je mesto »na kozlu« zavzemal in nad dvema poljedelskima vprežnima konjema klel, prišla je bila s svojo staro tovarišico v mesto nakupovat za gospodinjstvo ter se je sedaj domov vozila.

Ko je njen voz skozi vhodna vrata odhajal, snel je prej omenjeni kmetski voznik prašnati svoj klobuk z glave, a videč, da ga gospe ne vidita, zarenči nad voznikom njunim:

»Le počasi vozi, Janez, da te bo moja kobilica mogla dohajati; za vozom rajša teče.«

In ker je hipoma kočija že iz dvora ven, obrne se zopet k mlademu gospodu inženirju – kakor ga je prej klical – in nadaljuje:

»Če precej naprežem, bodeva vozila za tem grajskim vozom in moja kobilica teče po cesti za vozom tako rada, da je ni treba nič tepsti; kar sedem lahko na gajžlo in vajeti lahko privežem zraven sebe; tako ti piha kakti blisk; za vozom, sem dejal.«

»Le brž no,« ogласi se »inženir« in kmet pripreže, sede potem spred, gospod inženir zad in z ropotom drdra okorni voz čez predmestni tlak.

Tu in tam kdo pogleda mladega, ličnega gospoda, na takem prenárodnem vozu, tako da je bilo voženca skoro malo sram; zato je bil klobuk pomaknil čez oči ter si ni upal ni na levo ni na desno pogledati.

Kmalu pak sta bila iz mesta; kajti kmet je brez pardona z bičem konjsko kožo strojil in s svojimi večkrat sešitimi vajeti po kobilicnem hrbtu energično pritrkaval, da bi – kakor je rekel – »prej grajskega Janeza došel«.

Naš inženir, lep mož z mlado, črno brado, na podbradku na levo in desno razčesano, in z mladostnim licem, zove se po svojem imenu Ivan Lisec. Že njegovo sedenje na takem preprostem vozu daje uganiti, da se iz mesta sedaj ne vozi na zabavno šetanje, nego da ga vodi posel na deželo, filistrski posel ali skrb za vsakdanji zaslužek, o katerem pravi narodni gospodar, da je častilen, a lenušina, da je grenek in da je bolje, če je človek bogat in mu ga iskati ni treba.

Lisec pa ni bil bogat. Oče, majhen obrtnik v majhnem slovenskem mestecu, ga je sicer pošteno izšolal, a kmalu je bilo treba mlademu možu gledati na: pomozi si sam. Sedaj živi od tega, kar

se je naučil, od zaslužka, ako namreč delo najde. Tega pa ni zmerom bilo.

Dve leti je bil pri nekem državnem zidanju, a po dovršenem delu brez službe več tednov. Kar je imel prihranjenega, je ginilo počasi in ni mogel dolgo čakati, ker za kako bolezen je vendar dobro, če ostaje kaj na strani.

Zato mu je bila prav ljuba ponudba nekega prijatelja, naj gre na stroške občine Volčjak in graščine Pražanek gozde razmerit in razdelit, kakor je zaradi zemljiške odveze med občino in graščino pravno dogovorjeno. Ker je občina precej velika in hoče obenem imeti po hišnih številkah in v razmeri velikosti davkov porazdeljene parcele, da bode »mapa za vekomaj veljala«, imel bode Ivan Lisec precej časa v Volčjaku ostati in meriti.

»Ti prekleti Janez ti, ti ušesa ti! Čakaj, jaz ti ga bom že vedel. Neče majhno počasi voziti, ta lesena cokla grajska!« huduje se Liščev voznik, ki je bil od slavne občine volčjaške poslan v mesto, da zemljemerca pripelje. Res je bil prej omenjeni koleselj že daleč pred njima na cesti, zavit v oblak belega prahu, in »kobilica« je omagovala, obupavši doteči več grajskega Janeza, ali bolje, njegova dva konja. Z glavo skesano v tla cincajoča, začela je le počasi in počasi naprej migati, dokler ji zopet bič ni jel kože strojiti in je nov zalet poskusila.

»Iz katerega gradu je oni voz?« vpraša Lisec.

»Nu, lej ga, prav s Pražanka je, prav tam, kjer boste merili, ne daleč od nas,« odgovori voznik.

»Je li ona mlada gospica iz graščine?«

»Kajpak, to se ve, da je, domača je, hči stare gospé,« odgovori kmet.

»Kako? One stare ženske, ki poleg nje na vozu sedi?« vpraša zemljemerec.

»E te, kaj še, bog obvaruj! Ono je tako neka stara gospa; služi, če tudi gospoda služi; ali jaz ne vem, kako je; v gradu je nu, tako je bolj, bi dejal, kakor kakova gospodinja. Pri gospé je v velikih obrajtih, kar sama gospodari, reva bolna. Menda bo tudi kaj v žlahti, ker ji teta pravijo, pa ne vem, ali je ali ni. – Nu, bistahór, gé-é, kaj klempaš že spet, ti motoroga ti!«

Razume se, da so bili zadnji voznikovi vzkliki adresirani na ubogo njegovo vozno živalco, katera sicer ljubeznivega deminutivnega imenovanja ni zaslužila, ker je bila velika in suha, da bi ji bil lahko rebra štel in bi se bil Ribničan bal poleg nje ogenj kresati.

»Ali je družina naseljena ali že stara in dolgo na gradu?«

»Kakšna družina! Saj ni družine, samo stara gospa pa to dekletce je in ta teta ali kaj je. Same babe. Gospod je umrl. In še kako je umrl, o jemnasta!«

»Kako pa?« vpraša Lisec.

»I nu, enkrat ponoči ga je kočijaž mrtvega domov pripeljal v kočiji – čisto mrtvega – tisti Gromov Peter je bil za kočijaža, ki je mislil rajnico Antolkovko vzeti, pa je precej po smrti graščakovi, ko je mislil pričat iti, z Vélikega zoba padel in se ubil. Koliko je že tega? Čakaj! Pet – ne bo, ampak šest let bo tega; da, zimina je bila tistega leta vsa pozebla, ajde smo bili pa tako pridelali, da je skoraj omlatiti nismo mogli, in jeklena je bila, da se je je naštokan žakelj namlelo.«

»Tedaj oče te mlade deklice je nesrečno ali naglo smrt storil? Kaj se mu je zgodilo? Kaj ga je zadelo?« vpraša Lisec dalje radoveden.

»E, béžite, kaj bi ga zadevalo! On ni bil naše vere, ampak lutrski človek, od tistega Lutra Martina, ki je bil nekdam vero zmešal. Tudi ta naš graščak je bil te vere; vsaj k maši in k izpovedi ni hodil.

Vse ljudi je znal v kozji rog ugnati, samo fajmoštra se je ogibal pa tistega Zobrovega doktorja se je bal. Tega pa, tega.«

Tu se nagne voznik nazaj, dene dlan ob usta, iz katerih je bil pipo vzel, in skrivnostno pravi: »Vsi mislijo, da mu je sam hudič tisto noč v kočijo po dušo prišel, po krivoversko.«

»In vi tudi verjamete to?« vpraša mladi inženir kmeta.

»Lejte, kaj ne bom verjel? Dušo je imel takó ali takó enkrat hudiču podkrižano, če je bil lutrski človek. Potlej pa, kaj ni Gromov Peter pravil Antolkovski, ravno prémer se je bil ubil, da sta v mesto doktorja Zobrovega vozila? Zober je šel zopet po svetu, onadva pa proti domu; kadar je na širokem klancu Gromov Peter s coklo zaviral, zdelo se mu je tako, kakor da bi bila dva v kočiji in ne le gospod. Ko je pa doma gospodu kočijo odprl, bil je sam v njej in še ne živ. Mrtev, v čevljih je umrl. Ni mogoče, da bi bil kdo drug kot hudič v zaprto kočijo zlezel, za boga svetega ne! Kako bi bil pa sicer zginil? Nekateri res pravijo, da mu je doktor Zober, katerega je tačas v mesto vozil, tako zacopral, da je umrl na potu domov. Ali tega pa jaz ne verjamem. Naj govoré jeziki kar hočejo, jaz sem pa že Zobrovega gospoda vozil, tako kakor zdajle vas, in jaz pravim, da je dober človek in nič napačen.«

»Rane ni imel graščak nič?«

»Kaj še! Ni ene praske ne!«

»In zdravniki niso preiskavali ga?«

»Tega ne vem. I, več škriccev in gospodov, malih in velikih, je lazilo okoli gradu, menda so bili že zdravniki ali kaj so bili, če niso bili kaj drugega.«

»In kdo je ta doktor Zober?«

»I, kaj bom pravil, kdo? Zobrov je iz Volčjaka; po svetu hodi, tja, od koder sonce izhaja. Takega ni še mati rodila v naši dolini in

ga ne bo. Tam ljudi zdravi, doma jih pa neče. Denarja ima, pa so vendar bratu grunt prodali, ki ga je zapil.«

»In kakšna je gospa v gradu?« vpraša Lisec.

Kmet se zopet obrne, dene prst kazalec na sredo svojega širokega čela in, čudno namrdnivši se, začne svedrati in vrtati v čelo.

»Vi hočete reči, da je slabega uma, da ni pri pameti popolnoma?«

»I nu, zmerom ne, ali včasih pač. Vendar ne, da bi nora bila. Ona gospodari, po polju hodi, vse ogleda, dobra ženska je, če ni jezna, ali včasih se ji pa v glavi zmeša, menda zato, ker je njen mož sedaj v peklu ...«

»V peklu ni, ne govorite tega.«

»Nu, lepo bi vas prosil, kje pa more biti, če ni naše vere? V vicaah vendar ne, bi dejal.«

»Povejte mi dalje o gospé. Kako se ji meša, kaj počne?«

»I, tako – zamišljena je in grunta kakor tale moja motoroga kobila, kadar nima kaj jesti – hiii, Luca! Nora ni, ampak taka je, kakor je bil tisti Oplatarjev Korle. Prav taka, kakor je bil Korle. A vi ga niste poznali? I, ta je bil čuden človek. Sam s seboj je govoril pa okoli brundal. Otroci smo se ga bali. Ob postu, ko smo šli za velikonočno izpoved k izpraševanju, glej, kdo je bil tudi prišel? Korle! In ko je kaplan vse izpraševal, pak je še njega vprašal, ko je na vrsti bil. ›Korle,‹ pravi, ›povedaj mi ti, Korle, kateri je najbolj potreben zakrament?‹ – ›Kruh!‹ je rekel Korle. ›Kruh!‹ je odgovoril, ›kruh!‹ In vsi smo se smejali, pa se je še kaplan smejal.«

Kmet je brbljal različne stvari naprej, a Ivan Lisec ga ni več izpraševal niti poslušal. Imel je iz tega dovolj, kar je slišal. »Nenavaden je ta kraj vsekakor, kamor pridem, in tudi nenavadne ljudi ima.«

Tako mlada, tako ljubezniva in nežna stvarca, kakor je bila ta plavolasa gospica, ki se pred njim vozi – in kako nesrečna mora biti. Oče nenaravno ali vsaj naglo smrt storil, mati na umu bolna,

deklica najbrž brez sorodnikov, živeča samotno na kmetih brez omikanih znancev. Ubožica! Smilila se mu je.

On sam je do svojega sedanjega devetindvajsetega leta že mnogo zlega in neprijetnega izkušal, videl razdrabljeni prijateljstva in razvezavati lahke ljubezni, celo bridkost materialnega pomanjkanja je že poskusil – ali zdelo se mu je v tem hipu, da sme vendar še srečnejšega šteti se nego ono dete, ki se je vozilo pred njim po isti cesti.

»Tule je pa treba malo napajati, živina in človek potrebuje kaj v sebi dobiti,« pravi voznik in zavije k veliki obcestni krčmi. Lisec zapazi, da tudi grajski koleselj stoji pred hišo in konji zobljejo. Tedaj mora biti ona lepa sopotnica tudi tukaj. Ali bi se ne dalo začeti kaj znanja? Kako, to bode prilika nanesla. S to mislijo stopi v krčmo na ono stran, kjer je bil, kakor je po kmetih šega, za »boljše ljudi« prostor. Tam res najde gospico, s spremljevalko sedečo, sicer ni bilo nikogar v izbi. Pozdravi, a le čisto majhen znak od zdrava dobi. Molk. Dvakrat čuje kratke vprašaje starkine.

Sedeč na drugem koncu iste prilično dolge mize, ker v vsej tej ekstra sobi je bila samo ena, mogel je deklico bolj natanko pogledati. In rekel si je, da je zares ljubezniv obrazek. Ona se ni zmenila zanj čisto nič, ali to nič ne de. Kako bi tu znanje storil? Tu ni mogel. Kakor da bi se bil bal. Človek je včasih čuden. Pred junakom ga ni strah, kaj se plaši pred žensko, slabo kakor dete? Kmalu je prišel »grajski Janez« na prag naznaniti, da je konje že napojil. Z lahkim površnim pozdravom odideta ženski in Ivan si je bil celo v svesti, da se je nerodno obnašal, dasi se je tolažil, da se v tem položaju ni mogel drugače. Sicer pa bog ne daj večje nesreče! Če bode hotel in če bode treba, seznaniti se lahko in priličneje na mestu samem.

Pol ure še je moral čakati, preden je voznik bil pri volji misliti o daljšem potu.

Drugo poglavje

Mrak je bil že, ko se voz ustavi pri županovi hiši v vasi Volčjak. »Božji prst« v znamenju smrekovega vršička nad vrati je pričal, da je župan tudi krčmar v vasi. Golorok, s pipo v ustih in z nekako predrzno izpostavljenim trebuščkom je oče župan na pragu stal, njegovega kolena se je držal triletni sinek v prilično umazani sami srajci in boječe opazoval v Volčjaku nenadno prikazen civilno oblečenega človeka, kakor je bil inženir, a hišna dekla, ki je ravno iz hleva šla, smuknila je brzo ob zidu kakor senca, ker jo je bilo gospoda sram, kajti ni je bilo tu črne suknje, kar je kaplan bero pobiral in potem adjunkt z biričem na komisijonu tu pil.

»Bog daj, bog daj, dober večer,« vpije krčmar, »so prišli, gospod, so prišli?« – Rekši, vodi došleca v izbo, kjer je bilo zbranih že več radovednih vaščanov, kajti prihod inženirjev je bil eden najvažnejših in največjih dogodkov za zapuščeni, od velike ceste oddaljeni Volčjak; zato je že več tednov svojo senco pred seboj metal, kakor se pravi o vseh imenitnih in velikih dogodljajih tega sveta.

Sami kmetje so bili v sobi. Omolknili so vsi, tudi Lisec ni imel veselja govoriti, le krčmar župan, ki je bil gospôde bolj vaje in zaradi svoje spretnosti med sosedi močno občudovan, on je hitel

pripovedovati, kako in kaj je z gozdom, kakove lepe stare pravice so občani imeli od nekdaj v tem gozdu, a sedaj, ko je tlaka in desetina proč, naenkrat gospôda niso hoteli več odkazovati lesa, kakor da ne bi bog dal mu rasti ponoči in podnevi za vse ljudi. Pravdo so pravdali. In po pravdi je prišlo tako, da prevzemó kmetje del gozda od Dolgojelšja do Sive peči v last, kar je sicer premalo, pa vendar boljše nego nič; kajti z onimi gospodi, ki so po kanclijah, se ni dobro továrišiti, tisto pravico ti jutri jemljó, katero ti danes še puščajo. Če prej imamo umerjeno in v mapo dejano, prej smo brez skrbi.

Župan znaša vsa pisanja, dotikajoča se stvari, na mizo in jih razpolaga po mizi, po znamenjih poznajoč, katero se tiče tega in onega, ker razumeti jih sam ni mogel, bile so nemške, znan plod potujčenega uradovanja, kakršne se v posmeh zdravi pameti po Slovenskem skoro še obče nahaja.

Mati županja je pripravila večerjo, ki je bila precej po kmetsko narejena, vendar nocoj je bil naš pripotnik truden in lačen.

Tudi kmetje so bili polagoma zgovorni in dovtipni postali in vpraševali z veliko naiviteto kakor otroci. Lisec je imel potrpljenje ž njimi in jim je odgovarjal ter razkladal, zakaj in kako se more na papirno mapo tudi istinito zemljišče narisati, da drugemu ostane razločno, kar se je kmetom čudežno modro zdelo in gledali so svojega inženirja kakor nekaj posebnega. Cenek Vitrin, najstarejši med njimi, je zaklel, da maševati ni dosti bolj kunšno kakor tako na papir zarisati, da čez 100 let še pismoučen gospod akuravno najde, kje je mejnik postavljen.

Lisec se odpravi spat v »najlepšo izbo v Volčjaku«. Kajti na ta način dvorjaniti si dati, bilo mu je kmalu odveč. Kot mestni človek kmetskega humorja ni bil vaje.

Ta noč je bila čisto navadna noč, taka, kakor jo preživi bogve koliko tisoč preprostih ljudi, a vendar je bila za Lisca nekako odločilna, čeprav ima način tega odločenja tudi svojo smešno stran.

Utrujen je bil namreč jedva Lisce zaspal in razni dnevni vtisi so se mu kot sanje po možganih razpletati počeli – podoba krasne, a nič koketne sopotovalke je bila vmes med njimi – ko je bil nemilo moten.

Prebudi ga – oprosti, bralka, življenje je polno proze – neprijetni čut srbenja po životu. »Bolhe,« si misli, pomaga si, kakor si v takih stiskah ubogi trpinčeni človek pomagati more, a zastonj poskuša znova zaspati. Nobena kletev ne pomaga, potrpeti je treba do jutra.

Znan, neprijeten duh mu udari v nos. Hitro plane iz postelje, dotiplje vžigalo, naredi luč in vidi, da je živa istina: stenice so švigašvaga po rjuhi pred svečo bežale. Stenice, zanj največja gnusoba. In ta soba je bila njemu za stanovanje namenjena! In v najlepši hiši v vasi je bil ustanovljen! Rajši vse popustiti in bežati v mesto nazaj, nego tu v takem gnezdu biti. Kako morejo ljudje tako nečisti biti!

Nič več ne more uleči se, dasi je močno zaspan. Obleče se in hodi gor in dol po sicer še res čedni izbi. Dolga noč je bila in mučno čakanje. Iz svojega kovčka vzame to in ono knjigo, da bi čital; a komaj začne, lezejo mu trudne oči skupaj in opustiti mora. Naposled se vendar začne daniti, vstanejo dekle, vstane gospodinja, tudi Lisec gre na prosto polje.

Župan se začudi, ko čuje hudovanje inženirjevo in grozenje, da tu ne ostane, da hoče ali drugo stanovanje, čedno in snažno, ali pak odide. »Kaj vraga! Preklete stenice, jaz še vedel nisem zanje,« meni on.

»Kdo neki bode zavoljo treh stenic že bežal! Sosega je bil lani gad pičil, a še ni umrl. Toliko nas je ta gozdna stvar veljala gotovega denarja, zdaj pa bi zavoljo treh prekletih stenic morali zopet z ničem in hudičem vse pustiti!« »Te preklete stenice«, odmevalo je iz ust sosedov, ki so bili na posvetovanje pozvani. »Anti so gospoda mehkužni in zanič,« šepetajo prvi. »Od ene stenice ne bo crknil, ne!« meni ljubeznivo drugi. »Poparite posteljo z živim kropom, pa bo dobro,« receptira županu tretji v vznemirjenem Volčjaku, kjer ni bilo nobenega drugega kvartirja za gospodo.

A inženir ni bil s tem zadovoljen. Drugo stanovanje! Če ga v vasi ni, pa v soseščini.

Ali do bližnje fare, kjer je bilo pač lažje gosposko, t. j. sploh kakovo stanovanje dobiti, bilo je eno celo uro hoda. Ker je bilo že iz Volčjaka precej daleč do gozda, odreka Lisec naravnost, da take daljave hoditi neče, da mu potem poseben voz morajo priskrbeti za ves dan. Kmetje so pak prvič skopi, a drugič imajo sploh le voli za vozno živino, konj in voznik – en sam je bil v vasi – oj, to bi bilo predrago.

Župan skliče še nekaj mimogredočih občanov in vsi se med seboj resno posvetujejo, kaj storiti. Tudi novodošlim se zdi grozno neopravičeno, kako da morejo tri stenice, za katere se noben pošten Volčjan ne bi niti zmenil, gospodu, ki pri njih tak »lep« denar služi, presedati in ga celo proč goniti.

»Ali tu se ne da nič opraviti, ta človek je svojeglaven in bogve ali bi drugega dobili ali ne,« pravi župan. »Kam ga denemo, kaj pravite?«

»Ko bi se v gradu dobilo,« reče eden.

»I bome, ko bi ne bila gospa tako čudna, ljudi boječa in sama svoja,« meni župan.

»V Zobrovo kočjo ga denimo,« pravi drugi.

»V Zobrovo kočo!« odmevalo je od vseh strani, torej je morala biti ta misel srečna. »Po Solarja pojdi!« veli župan in kmalu pride še en kmet, ves prtnen in okoren. Razodenejo mu veliko zadrego, v katero je Volčjak prišel, torej naj da ključke od Zobrove kočke, ker tam je gosposka postelja, politirana miza in kar je treba; stenic pa tudi ne bode, ker starega Zobrovega doktorja že dve leti ni bilo doma.

Ali Solar se brani ključke dati. Doktor Zober je hude jeze mož, za krščen svet, kaj bi dejal, ko bi prišel in našel koga tujega v svoji izbi. Tega pa ne! Začne se parlamentiranje z županom in Solarjem zaradi ključa v Zobrovo hišo, in ko Solar čuje, koliko je za občino važno, da zemljemerec stanovanje dobi, pravi nazadnje: »Poskusite prej v gradu, oče župan, in če tam ne bo nič, nu, potem vam pa dam doktorjev ključ, naj se pes obesi, saj ga ne bo vrag prinesel vprav zdaj. Najprej v grad.«

Pod eno streho stanovati z včeraj videno mlado gospico in videti razmere, o katerih je neobičajne stvari že včeraj slišal, ugajalo je Liscu, ko ga župan povabi, naj gre z njim vred v grad stanovanje iskat. Nenavadni položaj njegov je moral tu vsak pomislek odbijati, sicer pak tudi ni nameraval kake posebne gostoljubivosti zahtevati, saj ljudje tam so vendar gotovo omikani, menil je.

Tretje poglavje

Gresta z županom.

Gradič Pražanek, kakor je bil Lisec iz aktov pri županu že sinoči razbral, sedaj lastnina grajske gospe Marije Langman (kdo se bode nemškemu imenu pri nas čudil, ko so po graščinah, žalibog da, večidel tuji naseljenci!), ta grad je bil na vzvišenem holmcu – kakor vsi, v lepem zakotju pod gozdom in hribovjem. Več potov in stezjá je vodilo do njega. Nekdaj se je baje tudi na vse strani braniti dal, vendar sedaj je bil prekop okoli in okoli zasut in samo še na severni strani je kazal okrogel zid, da je tu bil nekdam stolp. Drugi deli so bili kasneje zidani ter je predzadnji lastnik bil mnogo podrl, kar je bilo preveč. Okoli gradu so bila gospodarstvena poslopja.

Pred vrati je rasla košata lipa, okoli njenega debla je bila živa klop s posedeno in potlačeno kratko travo zarasla. Na tej klopi je sedela pri nekem delu mlada gospica, a zagledavši dva prišleca, smukne preplašena hitro v vežo. Mlada je, zato boječa, misli si Lisec, ko prideta do vežnih vrat, do katerih je vodilo pet širokih stopnic.

»Teta, sem pojdi!« razlegal se je proseč glas po veži, baš ko sta Lisec in župan vstopiti imela.

Iz izbe v vežo stopi Liscu od včerajšnjega pota znana stara ženska z dolgim nosom naproti. V tem hipu, ko mu je prav blizu bila s svojim koščenim licem, zdela se mu je skoro grda in sodil bi jo bil za hudobno stvar, kdor sodi po vnanjem in po prvem vtisu.

»Kje so gospa, midva morava z gospo govoriti,« vpraša župan z malo respektom.

Liscu se je stoprv zdaj videlo, da pravzaprav je on smešna figura v sedanjem pred steniciami bežečim položaju, in, ker se je začel bati, da ne bi župan spraval teh posteljnih sovražnikov človeškega nesnažnega rodu tu pred lepo gospodično v nespodoben govor s svojim grobim jezikom in njega potegnil v zadrego, sklene lotiti se sam stvari. Ker je čul gospico prej klicati »teto«, obrne se do stare in, predstavivši se ji, kratko svoj položaj razjasni in svojo prošnjo izreče s pristavkom, da je morda tem bolj opravičenja zmožna, ker je on v tem kraju v poslu, kateri se tika ne le vaščanov, nego posredno tudi grada Pražanka. Obenem pak še dostavlja, da bi bil gotovo tih in ne nadležen gost, za katerega, ako tako želé, niti ne bi znali, da je tu, ker mora itak ob lepem vremenu skoro ves dan na prostem delati. V vasi žalibog stanovanja ni mogoče dobiti.

Župan volčjaški pak je bil medtem zvedel, da je grajska gospa pri delavcih na bližnjem polju. »Gotovo so dobre volje, če so na polju, jaz grem tja, le tu ostanite, zdaj vse opravim jaz sam,« pravi in odide.

»Počakajte!« kliče teta, a župan le z glavo odmaje in odide.

»Mi se že od včeraj poznamo, če se prav spominjam. Slutili sva že včeraj, kdo ste, ker sva vašega voznika poznali.«

S tem mu pokaže stol pri veliki kameniti mizi, ki je v kotu v veži pri vratih stala. Lisec sede, rekši, da bi se bil že včeraj med potoma rad predstavil, a se ni upal.

»Kar se pa vaše prošnje tiče, bode odločila gospa, h kateri je, kakor ste videli, župan šel, preden sem mu mogla braniti. Vendar je dobro, da ste že prej pripravljeni na njen odgovor. Ona bode najbrž vašo prošnjo odbila. Nikar nam tega v zlo ne štejte in ne mislite, da je krivo temu pomanjkanje gostoljubja. Pri nas smo samo ženske poleg družine, torej vi veste, da je potem težavno ...«

»Prosim, nadležen nečem biti; reklo se mi je, da je stvar prav lahka, če ni, potem ...« Lisec vstane.

»Ne, gospod, poslušajte me do konca. Kar ste naveli zaradi svojega posla tukaj v kraju, da se tiče tolikanj grada kakor vaščanov, to je res, ali za vse te reči se briga samo Linin varuh, gospod sodec Pevec, me ženske same nič. Dalje pak – vidim, da vam moram vse povedati (tu odide mlada gospica naglo proč v sobo) – glavna stvar je, da je naša gospa včasih bolna, nervozna, duševno razburjena, da bi vam samemu ne bilo ljubo blizu nje biti; ona je mnogo trpela in to je njene nerve izneredilo. Včasih jo ta bolezen prime za več dni. In vprav sedaj je zopet tako čudna. Tačas neče tujih ljudi. Če to vse pomislite, boste nam lahko odpustili. In sicer še, kar koli drugega potrebujete, če le morete v vasi potrpeti, medve z gospodično vam storive, ako je le v najinih močeh.«

Lisec se opravičuje in zahvaljuje ter hoče oditi, da bi se čimprej rešil mučnega položaja. Baš se hoče posloviti, ko čuje na dvorišču županov in še drug glas.

V tem hipu stopi mlada gospica iz sobe zopet v vežo in z veselim obrazom reče: »Mama so dovolili, teta« Skozi okno je to čula z dvora.

»Res?« začudi se teta.

»Obžalujem, da po dobljeni obrazložbi tukajšnjega stanja sedaj tudi z gospenjim dovoljenjem ne morem ostati,« odgovarja Lisec pikro, »najvljudnejša zahvala.«

»Sedaj pa morate, prosive vas, sedaj pač! Tiho bodite o tem, kasneje vam povem več,« šepeče naglo »teta« s prosečim glasom. Lisca je bilo skoro malo strah. Kakovi so ti ljudje!

Na pragu se pred županom sedaj prikaže visoka ženska z osivelimi, nekoliko razmršenimi lasmi, ognjevitim očesom in nekoliko zagorelim obrazom, ki je pa navzlic petdesetim letom gospé kazal sledove nekdanje nenavadne lepote. V rokah je nosila paličico, vendar ne da bi se opirala, ker hoja njena je bila trdna. Gosposki obleki se je poznalo, da je bila na polju. To je bila gospa na Pražanku.

Lisca ni precej opazila, nego mimo njega šla k »teti« in ji rekla z glasom, ki je značil energično in resolutno naturo: »No, ker ljudje hočejo, da je pri nas in ker jim je potreben, naj bode. Dve sobi na zgornjem koncu mu daj opraviti in skozi zadnja vrata pri sušilnici naj hodi noter in ven. Kakov pak je? Ali star? Inženirji so menda stari.«

»Jaz še ne posebno, milostna gospa,« oglasi se Lisec in stopi bolj prednjo.

Ona ga srpo gleda, oko se ji ostekleni, pomakne se tri korake nazaj, s prstom pokaže nanj in vpraša neprenehoma vanj gledaje: »Ta? Ta?«

Precej pak skloni malo nakriviljeni hrbet pokonci in vpraša prej »teto« klicano starko: »Ali nima ta Andrejevih oči? Tak ne bode nobeden več pri nas, nobeden več!«

Lisec je videl, da ima pred seboj res blazno žensko. Njegova navzočnost je bila tu motilna, torej se molče prikloni in se obrne iz veže ven. V istem hipu je tudi gospa odšla v notranjo izbo pri tleh in vrata zalopnila za seboj.

»Eno besedo, gospod,« čuje Lisec za seboj in, obrnivši se, vidi staro teto.

»Vi ste razžaljeni, a jaz sem vam prej razložila, kako je; tu je bolezen in prosim vas lepo, molčite, kolikor morete o tem, kar se vam je reklo.«

Četrto poglavje

Župan je klel in opombe delal. »Zdaj ostane še samo Zobrova koč.«

A Lisec ni na to opazil. Po glavi mu je šel cel ta čudni prizor.

Mlada gospica Lina – to ime je čul – lepa, vse sreče vredna deklica, a v tej okolici! Le nekoliko trenutkov jo je imel priliko gledati in vendar je videl veselje na njenem obrazu, ko je bila mati, ne videvša ga prej, dovolila, da sme ostati. Kmalu pak se mu misli povrnó zopet do njegove neprilичne situacije. Reče županu:

»Zakaj mi niste povedali, da pri vas ni mogoče za poštenega človeka dobiti poštene postelje? Nikdar bi ne bil izpostavljaj se temu, da me enkrat mrčes, drugič nora ženska iz dvora meče. Vi v čudnem kraju županujete.«

»Zobrova hiša, Zobrova hiša,« tolaži župan, ko koračita čez polje v vas nazaj. Lisec je bil radoveden, kako je to zadnje pribežališče.

Solarjeva hiša je stala zunaj vasi. Tjakaj župan inženirja vodi in gospodarja pokliče ter mu razklada, da zdaj mora kočó odkleniti in da naj spava inženir na postelji Zobrovega doktorja, ker nič drugače ne more biti. Solar z glavo maje in pravi:

»Ključ imam, ključ, ali pravzprav jaz ne smem nikomur odpreti; gospod mi je prepovedal in rekel: nihče se ne sme nobene stvari v moji izbi pritakniti, vse mora tako biti, kakor je.«

»Saj bo tako ostalo, kakor je. Samo tačas, dokler je inženir tukaj, naj notri spi in svoje stvari piše. Dve leti že ni bilo v naši vasi videti Zobrovega doktorja. Sam hudič bi bil, ki bi ga sedaj prinesel.«

»I, jaz si vendar ne upam. Ti ne veš, kakov je, kadar je jezen. On zna tudi coprati. Kdo mi povrne, če mi prašič crkne,« pravi Solar.

»Če si ti ne upaš odpreti, odprem jaz, daj sem ključ.«

Solar da naposled ključ in zdajci vodijo Lisca proti koči, ki je stala v sredi med sadnim drevjem zadaj za Solarjevo hišo. Tedaj tudi tukaj težave! Večje nuje za stanovanje ni nikjer nego tu v Volčjaku, misli Lisec, gredoč za kmetoma.

Odpró in v svoje začudenje zagleda Ivan dobro in čedno, z nekaterimi rečmi ne bogato oskrbljeno, a lepo pobeljeno sobo, iz katere je udarila le nekolika zaduhlost zaprtega zraka.

»Tu pak se bode dalo prav idilično stanovati,« misli si Lisec ves zadovoljen in vpraša: »Čigava je, pripovedujete, ta sobica? In kaj je s tem Zobrovim doktorjem, ki ga večkrat imenujete? Ali je ta soba njegova lastnina? Ali smem vsaj tu brez skrbi ostati? Ali kako je?«

»Brez skrbi,« odgovori župan. »Zobrov doktor ni tako napačen človek, kakor nekateri mislijo; če ga nobeden ne pogovori, jaz ga.«

»To se ve, da je njegova lastnina za zdaj, dokler on živi, če še živi, a po njegovi smrti pa meni pade,« pripoveduje dalje Solar.

»Zobrovega doktorja je, pač da,« pristavi župan.

»Tedad je ta koč izgovorjena pri vas za kakov kot, za preuži-tek?« vpraša Lisec, da bi nekaj več zvedel.

»Kot, kot, kot,« potrjuje kmet, »in ne le samo izgovorjen, am-pak tudi intabuliran na mojo zemljo. Zobrov gospod se je intabu-liral, ni dal drugače; kakor da bi bil jaz kakov pijanec in zapravlji-vec, ki dolgove dela. Hudo mi je bilo, ali plačal mi je pa res, dasi bi bil jaz njemu imel plačati.«

»A kdo je ta Zobrov doktor? In kje je?«

»E, študiran človek je in še močno. Ko je bil mlad, dali so ga Zobrovi, ki so bili prej na tej domačiji – jaz sem jo na licitandi kupil, ko jo je Zobrov Miha, doktorjev brat, zapravil – tačas so ga bili v šolo dali, pravijo, da bi bil duhoven. Kajpak. Ne vem, katere sorte doktor je. Eni pravijo, da je vse vkup, da zna vse, ker ve vse, kar tisti cesarski in kar oni doktorji, ki ljudi zdravijo. Doma, kadar pride, ne dela nič. Samo toliko vem, da je bil daleč po svetu; tja čez morje nekam je bil šel, še čez deveto deželo; slišal sem, da v Egipt, kamor je bila Marija z Jezuščkom bežala, kakor iz evangelija beró. Vprašati se ga nikoli nikoli nisem upal. Ka se zmisli in še ne odgo-varja! Tačas, ko je stari Zober Mihi vse izročal in so v kancliji pi-smo delali, ni nič vedel, kje je starejši sin, ki je za dohtarja študiral in potlej po svetu izginil. Vendar je dal stari – tačas je bil še bogat – tako v pismo postaviti: Moji starejši sin Drejko, ki je študiral, je tudi moj kakor ta moj mlajši sin Miha; zato pa je moja volja, da se zapiše in postavi v pismo tako, da bode veljalo, dokler sem jaz živ in dokler je moj starejši sin Andrej živ: kajža za hišo z jablani, z orehi in drugim sadjem do plota je last moja ali mojega starejšega sina Drejka, dokler ostanem jaz živ in dokler bode on živ, da bode imel, kam bi položil svojo glavo, če kdaj v nadlogo pride in v silo in če bo hotel pri nas na Volčjaku stanovati, kjer je bil rojen, in da bo vedel, da je tudi on sin Matevža Zobra iz Volčjaka. In takisto,

kakor je stari Zober v kancliji govoril, zapisali so gospoda na pismo in priče so se na to podkrižale. Zato sem jaz samo tako tudi kajžo kupil, da jo potlej dobim, kadar gospod umrje, če je nečem odkupiti, ker stari Zober je umrl, oj, tega je že dober čas. Dolgo ni bilo gospoda nič blizu, a nazadnje je prišel. Še denarja mi je dal in pustil sem, da se je intabuliral. Stari je umrl, Miha tudi, ali niti gospod ne more dolgo več živeti, svoja leta ima.«

»Dve leti ga že ni bilo? A prej? Je li prej večkrat prihajal?« vpraša Ivan.

»Prej? E, več let nismo vedeli, ali je živ ali ne in kje je. Tudi zdaj ne vemo. Jaz sem mislil, ko sem to domovje kupoval, da je gotovo umrl. Gospoda so mi rekli, da moram mrtvega tožiti. Kar pride, kakor da bi z oblakov pal. Potlej je prihajal nekaj časa večkrat, sedaj pa redko.«

»Če hočete več zvedeti, v gradu ga bolje poznajo,« župan reče Liscu.

»In zadnjič, ko je bil tu, ti je pisal, da pride,« pravi župan kmetu. »Ker sedaj ni nič pisal, té ga ne bode.«

»Zadnjič tudi ni pisal, tisto je bilo prej enkrat, ko je pisal,« reče gospodinja Solarica, ki je bila blizu prišla. In med možem in ženo se počne prevažni prepir, ali je bilo zadnjič ali še prej »tisto, ko je pisal«.

Tako nekoliko podučen, kje je, uredi in udomači se inženir v izbi, kakor se je dalo.

Razen čiste postelje in vsega za to pripravljenega perila stal je v kotu še težak z železom okovan zaprt kovček brez ključa in na steni je visela draga puška dvocevka. Stoli so bili gotovo iz mesta naročeni in tudi naslonjač je bil prav komoden sedež. Stene so bile gole in nikjer ni bilo nobene olepšave. Na okenski polici najde dve knjigi v jeziku, ki ga ni razumel.

Prvo noč je izvrstno spal v sobici neznanega si Zobrovega doktorja, po vsem soditi jako zanimivega moža v nezanimivem Volčjaku.

Peto poglavje

Dobro se je bil Lisec naposled utaboril in, ker ni imel velikih potreb, bil je še precej zadovoljen.

Društva, namreč omikanega, ni imel nobenega. Kvečjemu da je bil v nedeljo šel v bližnji trg in tam s honoracijorji znanje storil. Ali tudi do teh ga ni posebno vleklo, ker vsi vkup niso znali druge zabave, nego da so igrali tisto igro, o kateri Schoppenhauer govoril, da, kadar ljudje nimajo misli, da bi jih med seboj menjavali, potem menjavajo – karte in se obirajo za goldinarje.

Imel je pa dela več in to je dostikrat, če ne najkratkočasnejši, pa najpoštenejši in najkoristnejši tovariš. Dela pak mu ni manjkalo, ker razen tega, zaradi česar je bil prišel na pogodbo s kmeti sem, imel je še druga naročila. Posebno mu je v tej stvari bil na pomoč okrajni sodec g. Pevec, kurator gospice Line, sicer tih, a pri kmetih priljubljen mož, ki je povsod okoli z uspehom ljudi nago-varjal, naj dajo dvomljive stvari na polju in v gozdu premeriti, da bodo imeli prihodnje zemljiščne knjige bolj v redu.

Pot v gozd je vodil mimo grada, tik spredaj pred vežo. A Lisec ni hotel tam mimo hoditi. Ni hotel srečati gospe, od katere je bil tako nevljudno spoden. Zato si je bil dal pokazati nekoliko daljšo stezo za gradom, bolj pod jarkom, sicer tudi čez graščinski vrt,

vendar precej za hišo in že toliko nizko, da ga je drevje zakrivalo. Tam je hodil zvečer domov dosti dni, vselej neviden. To se je spremenilo po sledečem slučaju.

Nekega večera pred mrakom je sam mimo grada šel, zadaj, po navadi. Ker je bil svojega pomagača že iz gozda na pošto poslal, nosil je sam, kar je imel s seboj instrumentov in drugih reči, povezano v podolgovat zavoj.

Pod Pražankom ga sreča berač, naprosi ga miloščine in, ko dobi mali novc, opozori gospoda, da se mu je razvezal stremen nogaviški, tedaj za človeka, ki iz grmovja prihaja, čisto običajno, ne posebna nesreča, ki se hitro da popraviti in v navadnem življenju nima ni najmanjšega nasledka. Drugače se je pripetilo tu pri našem prijatelju Ivanu Liscu. Ta malost, razvezan stremen, pomenja mu majhno epoho.

Vrgel je namreč zvezani svoj tovor z rame na travo, sedel v jarek in si popravljal svojo toaletto s počasnostjo kakor človek, ki se mu ne mudi. Baš se je rumenilo nebo v zatonu, bil je lep pogled. Vstane in se ozre, da bi pobral povezane svoje stvari – ali tu leži grajski pes, velik kot star volk (Lisec niti videl ni, kdaj mu je prišel za hrbet) ter jezno zarenči in zobe pokaže, ko Ivan roko stegne, da bi pobral svojo culo! Poskuša večkrat, a ne more; pes tacco polaga na njegovo imenje in kdo se more s temi zobmi boriti. Jasno je bilo precej Liscu, da pes misli nekako tako: »Vse, kar leži na zemljišču moje gospodinje, vse je njeno; jaz sem varuh in ta človek bi nam tole stvar rad ukradel!«

Kako zdaj velikanskemu psu dopovedati, da se moti? Kako njega, starega stražarja, preveriti, da ta stvar na tleh ni imetje njegove gospodinje, nego s seboj prinesena?

Lisec čaka, misleč, da se bode pes naveličal in odšel. Ali ta je imel še večje potrpljenje. Jezik je pomolil na dan in ga hladil

mirno ležeč z največjo flegmo; za Lisca se niti zmenil ni; samo kadar je on zopet hotel poskušati pobrati svoj zvezanec s tal, tačas se je Sultan na noge postavil, zarenčal in bil tako grozen, da je bilo jasno videti njegovo pasje mnenje: »Eden od naju bode ležal, če se sprimeva.« In brez dvombe bi bil ležal Lisec, kajti orožja ni imel nobenega s seboj, ko bi bil že smel na uboj misliti. O prostem zapodenju pri Sultanu pak ni bilo sodbe.

Položaj bi se bil škodoželjnemu gledalcu zdel humorističen, a za našega prijatelja je bil vendar prekleto ozbiljen. Svoje blago čez noč tu pustiti, to vendar ni mogel.

Zadnji poskušaj: da li je možno Sultana prevariti? Ivan gre počasi po stezi, kakor da bi resigniral na svoj zavoj, pak se skrije za bližnji grm.

To je na videz pomagalo. Sultan je bil prevarjen, vstane, pusti svoje mesto in s počasnim korakom kakor zadovoljen kmet v nedeljo popoldne med njivami koracă proti gradu. A tu se obrne zopet, sede na zadnjo oplat svoje kosmatine, podpre s sprednjima nogama široko obraslo glavo in široke prsi in gleda, kakov je ta svet in kaj se godi po njem. Gleda in ne dopada mu, kar vidi. Izza grma je stopil Lisec in gre proti svoji culi. Pride do nje in jo srečno prime, pod pazduho dene in odnesti hoče. A tu je bilo pa Sultanova potrpljenja konec, hipoma vstane in v velikanskih skokih čez tri krtine, čez strm in grm navzdol dirja. Lisec ga vidi in, vedoč, da se ljuto vrže nanj, če mu plena brž ne izroči, metne svoje zavito orodje hitro od sebe proč, psu nasproti, pes skoči nanje in bila sta zopet v prejšnjem položaju.

Tu je moral kdo domačih na pomagánje priti in psa odpraviti. Ali v grad on vendar ne more sam, on, ki je bil tako odpravljen iz njega! In drugega človeka ni bilo nikjer videti, mrak je bil vedno večji. Vendar zažvižga proti gradu in zakliče, enkrat, dvakrat.

Okoli ogla pride umazana dekla in trebalo je mnogo migljajev, preden je blizu prišla, a pes ni hotel iti ž njo, morala je pretuja biti, zato odide s tolažbo, da bode gospe povedala. Lisec je že mislil reči, da tega ni treba, a vendar ni rekel.

Po stezi pride stara gospa. Počasi stopa s svojo palico. Od daleč že Lisca bistro gleda. Prišedši do njega, obstane.

»Vi ste tisti inženir?« čudeč se vpraša.

»Da, milostiva gospa, prosim odpravite svojega psa, da morem svojo culo pobrati,« reče on ostro.

Starka pobere zavoj in ga da Liscu. Psa prime za ovratnik in ga z roko pohvali. Ivan hoče po tihem poklonu kar oditi. Kaj je mogel z blazno damo govoriti? Neki strahu podoben čut ga je vlekel od nje proč.

»Čakajte, gospod,« pravi pak ona mirno in z dobrohotnim glasom. »Jaz se imam še opravičiti pred vami, da vam nisem kvar-tirja dala. Ne zamerite. Tačas je bil tak dan zame. Jaz sem bolna. Ne vem, kaj sem vam govorila, a ne mislite več na tisto. Sicer tudi ni, da bi pri nas stanovali, vi ste mlad, jaz imam mlado hčer. Če manj pride v družbo takih ljudi, kakor ste vi eden, bolje zanj. – Kakovo imate postrežbo v vasi? Gotovo slabo. Če kaj potrebujete, pošljite k nam. Ali pa vam jaz pošljem, če kaj želite!«

»Hvala, gospa,« je odgovoril Lisec nekako boječ, a tudi močno iznenaden. Govorila je sicer odločno, a popolnoma pametno in razborito. O oni blaznosti, v kateri jo je prvič videl in o kateri mu je že voznik pripovedoval, ni bilo ničesar na njej.

»Če kaj potrebujete, pošto dajte, po komer je, ali meni ali gos-podični Senčar, ženirati se pri nas ni treba. Sami pač ne hodite, ker, kakor sem vam že rekla, nimam rada obiskovanj. Kje ste po-tem stanovanje dobili?«

»V vasi doli,« odgovori Lisec.

»V čigavi hiši? Ne veste imena?« vprašuje gospa čisto lahko in ravnodušno, kakor se govori, da se sploh kaj govori.

»Pri Solarju.«

»Kaj? Tako se ne pravi pri nobeni hiši,« pravi stara gospa in se na pol nasmehne, dasi resno.

»Pač, gospa, morda pa vam je v spominu samo drugo ime, ki sem ga tudi mnogokrat čul, to je staro hišno ime: pri Zobru.«

»Kje? Zakaj pri njem!« zavpije gospa naenkrat, zgane se, pogleda ga z živo ostrostjo in se obrne od njega. Kak bes jo je obsel?

Spremembra je bila v obnašanju gospe tako nagla, prehod iz najpametnejše govorjene diskusije v neko bolestno nervoznost tako čuden, da je Lisec med potom mislil: tu so morali posebni dogodki krivi biti. In ko je tako premišljal, zapazi, da ne hodi sam proti Volčjaku, nego da ima spremljevalca, grajski pes je šel ž njim. Ko je videl, da je gospod govoril z njegovo gospodinjo, spoznal je Sultan, da je tu prijatelj, hotel je tedaj svojo sitnost s posebno uslugo popraviti. Spremi Lisca do vasi, tam pa se obrne, to se ve, brez slovesa.

Šesto poglavje

Drugi dan je delal Ivan doma v izbici »Zobrovega doktorja«. Iznenada je dobil »obiskovanje«, kakršnega se ni nadejal. Potrkalo je na vrata in, misleč, da prihaja njegov strežaj – vaški postopač, slepi Lovš – niti ni glave od papirja vzdignil, na katerem je risal.

»Kaj češ?« vpraša nevoljen.

Zdajci čuje pozdrav in nenavaden ženski glas. Hitro vstane in se obrne. Pred njim je stala tako zvana »teta« z grada in pokladala majhno, z belim prtom pol pokrito košarico na mizo, iz katere so gledali vratovi kakih treh vinskih butelj vabljivo med svet. Poleg tete pak je bil znanec od včeraj, veliki pes, in radovedno Lisca pogledal, potem pa počasno šel v kot rekognoscirat.

»O, gospa ...« vzklikne Ivan.

»Nič gospa, če smem prositi, gospodična, še zmerom le gospodična Amalija Senčar. Glejte, niti prav predstavljeni vam nismo, a vendar vso etiketo na stran puščamo in mlade gospode v njihovih svetiščih doma obiskovati moramo, ki niti naših imen ne poznajo! Ni li to še večja nesreča, nego da se na stara leta moramo še gospodična imenovati?«

»Že zadnje ni nesreča pri vas, gospodična, če ste dostikrat pri tako dobri volji kakor danes,« reče Lisec.

In smeje se sede stara gospodična na stol, katerega ji Ivan ponudi.

»Čudno se vam zdi, da sem prišla k vam, kajne? Meni tudi, Po pravici povem, da nisem šla rada. Ali včeraj ste se naši gospé tako močno prikupili – kaj enakega pri nas ni navada – da nisem imela miru, preden se nisem vdala, da vam tu prinesem nekaj boljšega vina iz naše kleti, in še nekaj drugih takih reči boste našli tu. Celo to ni bilo dovoljeno, da bi bila kakova služabnica prinesla vam stvari, temveč jaz sem jih morala sama. Potem ko sem bila enkrat na nogah k vam, mislila sem, včasih je pa ipak za žensko dobro, da je stara, in pot mi ni bil težak, ker me smo vajene vsem prilikam, tudi novim. Gospa Langman tedaj prosi, da sprejmete tole, kar vam je včeraj obljubila.«

»Obljubila? Ne, gospodična. Ponuditi mi je gospa Langman s Pražanka pač izvolila, ako kaj potrebujem, ali jaz sem se lepo zahvalil in jako obžalujem, da ste se trudili tudi vi. Jaz sem zadovoljen s tem, kar imam. Privadil sem se in že od prej sem bil navajen malo zahtevati. Da se pa na kmetih mora potrpljenje imeti, to mi je prej znano bilo.«

»Potrpljenje je jako koristna čednost, gospod, ali kjer je nepotrebno imeti ga, tam ni več čednost. In vi ste v takem položaju nam nasproti. Znete, tu v samoti smo se odvadili vseh form, torej ne imejte pomislekov, ki niso za Volčjak,« reče grajska teta.

»Ali jaz ne vem, s čim bi bil jaz količkaj zaslužil to vašo in gospenjo pozornost do mene ...« v zadregi Lisec pravi.

»Zaslužil? No, hvala bogu, tako daleč svet pri nas še ni prišel, da bi se moralo vse le zaslužiti. Ali ni lepše in ljubše ono, kar pride iz dobrega srca in dobre volje? Pa če že hočete le to, kar ste zaslužili, tudi dobro. Potem moram reči, da ste še več zaslužili od nas, kajti jaz vam ne morem povedati, kako je mene in Lino bolelo,

ko ste prav ob nesrečnem dnevu prišli in ne dobili stanovanja pri nas, dasi imamo za cele familije praznega prostora. Že zaradi tega vam moramo kaj postreči, da si odkupimo zamero pri vas. In zato me je tudi veselilo, da ste včeraj z gospo skupaj prišli. Kaj sta vse govorila, tega seveda ne vem, ker pri nas se več molči, nego govori, ali nekaj nenavadnega je vendar bilo, da gospa tako nekako sama priznava, da ni prav ravnala.«

»Prav nič posebnega nisva imela. Celo nevoljna je od mene šla, dasi je bila prej prijazna z menoj. Kar se pa tiče slučaja, da nisem dobil stanovanja pri vas, prosim, ne omenjajte tega. Tu sem bil sam kriv, da se nisem prej podučiti dal, da ima vse te stvari kurator gospice v rokah, da torej v svojem delu nimam z gradom nič opraviti. Ker je gospa bolna in bolezen povsod prva opravičevalka, tu o zameri niti govoriti ni mogoče, grešil sem tudi tu le jaz, ki sem že po potu od svojega voznika slišal nekoliko, a drugi dan na to ne mislil. Sicer me pa veseli slišati – vsak človek je nekoliko sebeljuben in jaz tudi – da sem imel vaše in simpatije mlade gospice, s katero ste se iz mesta vozili, katero ste, če se ne motim, Lino imenovali ...«

»Da, Lina, Karlina s celim imenom.«

»Kajti, da sem bil v jako neprijetni zadregi, to si morate misliti. Človek pride v tuj kraj in vaje človeške postelje, ne dobi je. Jaz sem bil v prvič v taki nepriliki, torej morem le druge za oprostitev prositi, če sem se nerodno obnašal, kar sem se gotovo.«

»Mi nismo nič sodili, ali pustiva enkrat to. Kakor smo sedaj, vdajte se v to položje, ki je. Sedaj še mene razžalite, če ne vzamete. Jaz sama vina ne pijem, zaradi mene bi svet lahko prebil brez nje. Ali vem, da gospodje veliko čislajo svojo dobro pijačo. Zato in ker je v Volčjaku naravno, da pijete samo kislo vino in da z jedjo niste posebno fino postreženi, napravila sem se tem rajši na pot

do vas in sem še celo težko nosila – dekle nisem hotela za odnašanje s seboj jemati – skoro težko, dasi je malo.«

Lisec se ni mogel braniti. Vzame torej prinesene darove.

V teku celega pogovora je videl, da se mu ne zdi njen nos več tako dolg, njen obraz ne več tako grd in koščen, temveč da je v tej stari ženski in v njeni naravnostni šegi govorjenja nekaj ljubeznivega in da v vsej neprisiljenosti njenega obnašanja blago in dobro srce vlada, kar, pravijo, da ni vseh starih devic lepa lastnost.

Preden je Ivan znal kako, zavila je bila ona pogovor na druge reči, izprašala ga je bila o tem in o onem, izpitala za vse njegove razmere tako natanko, kakor le radovedne ženske znajo.

»In starše imate še?«

»Očeta ne, mater pač, stara je in živi pri moji teti.«

»Vi jo imate radi?«

»Menim, da bi vam sama protivnega ne mogla povedati, ko bi njo vprašali.«

»Bodite veseli, da jo imate, da ste tako srečni in da ji morete kako veselje delati na stare dni. Glejte, jaz nisem bila tako srečna. Jaz nisem svoje matere nikdar poznala.«

Solza je ozlatila oko starki, a le mimogrede.

Potem je Ivan Lisec vedel celo njeno preprosto zgodovino. Amalija Senčar je bila hči omikanega, a nižjega uradnika, ki je pa kmalu potem za svojo ženo, katera je po njenem porodu umrla, tudi v večnost preselil se, zapustivši malo siroto, a nič premoženja. Pri tujih ljudeh vzrasla, služila je potem za učiteljico pri raznih tujih rodbinah, kjer je jedla bridki kruh odvisnosti in služabnosti, dokler ni prišla k sestri gospe Langmanove za tovarišico, katera jo je res imela za táko in še za več, kajti, ko je rano za tuberkulozo umrla, priporočila jo je svoji sestri na grad Pražanek in tako je sedaj v družini Langmanovi že mnogo let.

»Radi so me imeli dobri ljudje povsod, dobri ljudje, pravim, zli ne znajo radi imeti. In na stare dni sem še tako srečna, da me vsaj eno bitje rado ima. To je moja Lina, ona me ljubi bolj nego svojo mater. A tudi jaz bi menda umrla, ko je ne bi imela,« končala je pripovedovanje svoje.

»Torej se nisem tako močno motil, ko sem slišal večkrat, da vas je gospodična Lina klicala teto?«

»In ste mislili, da sem res rodna teta? Nisem, a sama ne vem, kako je prišlo: odkar govori, kliče me tako in za njo še vsi drugi pri hiši. To mi je ljubo. Hvala bogu, izhajam lahko z vsemi. Res ima človek polno skrbi, tja čez ušesa, ali delati se mora.«

Lisec je hotel nekaj vprašati, a stara Senčarica naglo vstane in smejoč se pravi:

»Oj, oj, gospod Lisec, glejte, kako govoriva, kakor bi bila sto let že znana in prijatelja. In vendar sva bila še pred eno uro tuja. Sedaj vidim, da sem stara in da malo med ljudi prihajam. Preden vemo kako in kdaj, izpovemo vse.«

»Ali se smem tedaj v grad priti zahvalit?« vpraša Lisec odhajajočo.

»Za zdaj ne, prosim vas, da nikakor ne. Naša gospa neče tujih obrazov, za nič ne. Zato tudi nikoli nikamor ne pridemo nego v nedeljo k maši, kjer pa, kakor veste, so skoro sami kmeti ljudje, in še tukaj se ne smeva z Lino nikjer pomuditi.«

»A vendar v mesto hodite večkrat z gospico, tako kakor sem vas jaz vprvič videl, ko sem se sem vozil?«

»V mesto? O! Ko bi vi vedeli, kako dolgo sem gospo prosila, preden mi je dovolila Lino s seboj vzeti! In samo za en dan!«

Sedmo poglavje

Od tega dneva nadalje ga je stara gospodična mnogokrat obiskovala, in ko bi se bil še tako branil, moral je iz grajske kuhinje in kleti, katera je bila še od prejšnjih časov oskrbljena, raznovrstne reči v dar jemati, dasi mu je bilo še vedno prepovedano v gradu osebno zahvaliti se zanje. Navadil se je na tak čuden položaj tem laže, ker v vasi zares v gastronomičnem oziru ni bilo nikake izbire in ker se je na družbo stare gospodične kmalu tako priviknil, kakor da bi bila tudi njegova teta. Po dve uri je mogel ž njo govoriti in se je večidel prav dobro zabaval, kar seveda je bilo tem manj kaj posebnega, ker je bil na Volčjaku brez omikane družbe. Mogel je tej stari ženski nasproti tako odkritosrčen biti kakor dobri materi in morda še bolj, kajti s časom ji je na zvita njena povpraševanja pripovedoval celo z veselim humorjem natančno historijo svoje prve študentske »ljubezni« in kako je nazadnje cela stvar smešen konec vzela ter je on izprevidel, da je bilo vse vkup bolj mladostno motenje samega sebe nego resničen, za vse življenje trajajoč čut. Tega, izvzemši najboljšega prijatelja svojega, ni še nikomur pripovedoval.

Isto tako ji je razložil zaradi njenih jako diplomatično stavljenih povpraševanj mnogo mladih dogodb iz svoje mladosti, svoja

trpljenja in veselja, kakor jih ima večina ljudi, a so vendar zmemrom originalna.

In za take reči ter pripovedovanja, za tako – del bi – otročjo zaupnost so postarne dobre ženske hvaležne.

Kaj čuda, če je tudi starka nazadnje prav kakor kaka mati našega znanca rada imela in skrbela za Lisca ter bi ga bila včasih, kadar je govoriti hotel, poslušala do bogzna kako dolgo, ko bi je ne bilo klicalo delo domov. Tako je bila pogostoma pri njem in govorila sta vedno več.

Ta njena zaljubljenost – naj se nikdo na tem nepravem izrazu ne spotika – je imela važne nasledke. Omenjali smo že, v kaki srčni razmeri je bila »teta« z mlado gospodično Karlino Langmanovo v gradu. Ljubila jo je kakor hčer in tudi Lina je imela v njej edino srce, kateremu je vse zaupavala, kajti mati njena, grajska gospa, ni niti s hčerjo govorila, tudi ne, kadar je bila zdrava, in za hčer se ni več brigala, nego da jo je, kolikor se je dalo, samotno držala, za vse drugo skrb prepustivši Senčarjevi, celo za vso odgojo mlade deklice.

Ni čuda, da je gospodična Senčar nasproti svoji mladi tovarišici in učenki mnogo o tem govorila, kar ji je bilo v srcu, tem več, ker drugemu ni imela komu govoriti.

Zato, kadar koli je prišel govor na inženirja – in to je bilo naravno jako mnogokrat – znala je stara teti Lini toliko hvale in toliko lepega in dobrega o tem novem znancu napovedati, da se je mladi gospici zdel ta mladi gospod ideal dobrega človeka.

Naravno, da se je njena mlada fantazija tudi potem s podobo tega mladega inženirja pečala, kadar ni bilo niti govora o njem.

Isto tako je pa tudi starka nasproti Ivanu mnogo govorila o njej, ki ji je bila najljubša na svetu, o gospici Lini, in hvalila njene dobre lastnosti, njeno srce itd. Tako je tudi Lisec hote ali ne hote bil na gospico vedno pozoren. Po starem že klasičnem izkustvu

je baš ono, kar je prepovedano – on ni smel v grad – najslajše in najbolj zaželeno. Zatorej je morda tudi pri Liscu ta slučaj, da nekoliko tudi zaradi nje ni smel v gradu bivati – kakor je bilo iz gospenjih zadnjih besedi soditi – mnogo pomagal, da tudi njegova fantazija ni bila čisto prosta slik, katerih središče je bila lepa gospica.

Vsaj nobene nedelje ni zamudil ob desetih maše in postavil se je vselej pred ono krčmo, kjer je grajska kočija čakala, da je mogel gospico videti in pozdraviti, ko se je s staro teto vozila domov.

In nekov šopek cvetlic, ki jih je dobil na svoj rojstni dan po teti od gospice za god, čuval je celo z žensko marljivostjo, kar je gospodična Senčar enkrat z zadovoljstvom opazila.

Teta bi mu bila lahko povedala, da je gospica Lina zardela kakor pol zrela češnja, ko je to čula, ali teta tega zardenja ni opazila, kajti sicer v drugih rečeh tako previdna stara je bila v tem slepa.

Da je bila namreč v dve mladi srci vržena iskra, iz katere se more razpaliti žar burno plameneče ljubezni, kdo je bil kriv nego prvič slučaj, drugič pak ta teta s svojim ponevednim in nehote-nim posredovanjem.

Realist bi sodil: koliko ljubezni potrebnih src leže k večnemu pokoju, ki niso bila nikdar ljubljena! Koliko ljubezni polnih src nima kam iztresti svojega izobilja, nima kam obrniti bogastva tega morda edino plemenitega in blagega na materialistični zemlji! Ali, da se realist k prozi vrne, koliko samcev in samic ostane »tako«, samo ker je manjkalo prilike, slučaja ali naredbe, da bi se bili zavezali.

Tako bi bil tudi naš Ivan Lisec gotovo po svojem odhodu iz Volčjaka in od Pražanka proč kmalu iz misli pustil gospico in niti ne s Prešernovim dohtarjem za slovo pel:

Naj teko ti mirni dnevi,

Bog ti živi teto staro.

Osmo poglavje

Nekega jutra je Lisec neobičajno dolgo spal. Bil je prejšnji dan po opravkih v bližnjem trgu in tam se je z nekim znancem dalje v noč pomudil, potem kasno domov prišel.

Ko tako v najprijetnejšem jutranjem polspanju na postelji leži, čuje zunaj pred vrati kričanje jeznega človeka, vrata se odpró in v njegovo izbo stopi majhen, suh, star gospod, drobnega lica, a iskrih oči, sivih las, na glavi rdeč fes, kakor je v vzhodu med Srbi in Turki navaden, a sicer starinsko civilno oblečen.

»Jaši ti vrag dušo! Sto hudičev! Kdo ti je dovolil! Kdo si ti, kaj imaš tu?«

Tako vpije tujec s sredi izbe na Lisca, ki se je bil na pol v postelji vzdignil, in ga s srditimi očmi gleda in s prstom vrata kaže: »Ven!«

Zadaj se prikaže gospodar, kmet Solar; zadrega in strah se mu vidita na obrazu.

»Gospod doktor ...« poskuša kmet govoriti.

Sedaj je Lisec vedel, kar je precej slutil, da ima poslovati z gospodarjem izbe, v kateri je stanoval na županovo odgovornost. To je torej tisti Zober!

»Hudič!« kolne stavec Solarja. »Kdo ti je rekel kvartirat v mojo posteljo vsakega pritepina, ki skozi vas teče, pasja vera, jaz ti pokažem.«

In obrnivši se proti vratom, odide ven ter kriči kmetu, da je Lisec še čul: »Naj bode kdor hoče, z nebes ali iz pekla, ti tega človeka in njegove cape in kar ima, ven vržeš, in sicer précej, če ne, postrelim tebe in njega. Jaz te bom učil gospodariti z mojo sobo.«

Lisec je še slišal, kako se je Solar hotel izgovarjati, ali kaj mu je stavec odgovarjal, ni več čul, le posamezni kriči so se čuli še z vrta sem.

Vstane in se oblači. Ker je bil iz spanja zdramljen in je cel prizor le nekaj sekund trajal, Lisec ni bil niti izpregovoril. Ali položaj mu je bil jasan. V tretje je bil že v tem prekletem gnezdu Volčjaku brez stanovanja, vtretjič odurno ven vržen. Mora posebno prekletje nad to vasjo biti, ali – pa me neki čuden demon preganja, mislil si je Lisec. Grobo je vse tu in nevljudno, grob je bil slučaj, ki mu pri županu ni dal spati, grobo ga je bila odpodila gospa v gradu. »A ta gospod Zober ni najmanj grob, bogami! Vsa imena kažejo, da je tukaj staroslovanski kraj, tudi »Zober« ima staroslovanski žvenk, ali staroslovanske gostoljubnosti tu v tem kraju res ni.«

Da Lisec ni mogel, baš ker je bil preveč iznenaden, ničesar odgovoriti staremu »surovežu«, ki ga kar s »pritepinom« pita, to ga je tudi jezilo. Obhajala ga je volja, tu počakati, da stavec nazaj pride, in lastnoročno vreči ga iz lastne izbe, preden jo zapusti. Ne, ali poiskati ga in dati mu lekcijo v vljudnem obnašanju, to sklene vsekakor učiniti.

Sedaj je umel, zakaj so mu prej ljudje tako raznoliko govorili o Zobrovem gospodu, zakaj mu je nekoč rekla gospodična teta, da je tisti doktor Zober strašen človek, o katerem niti govoriti neče, ker jo že mraz stresa, ako se ga le domisli. Doktor medicine je

bil, baje v turški državni službi, tukaj rojen, prej je prihajal vsako leto na spomlad in na jesen za nekaj dni sem. Več ni bil Lisec niti od Senčarice zvedel o njem. Razen pravlјice njegovega voznika in Solarja, ki nista mogla čista vira biti, ni se do sedaj ni brigal zanj. Kakor da bi z neba padel, pride in ga na prosto polje meče! Da bi ga bil bes vsaj še nekaj tednov zadržal, kjer je že dve leti do sedaj tičal. Kje sedaj Liscu drugod stanovanje iskati? »Enkrat sem bil v Volčjaku, a nikdar več me ne bode.«

To je bilo sklenjeno naglo. Po nekolikem premisleku tudi še drugo. Kar je imel še izdelati, to je mogel tudi bolj iz oddaljenega kraja delati, čeprav ne tako lahko. Torej je mislil precej oditi iz Volčjaka. Svoje stvari hitro skupaj spravi, ker mnogo ni imel. Kmalu je vse njegovo stalo zunaj pod orehom.

»Ali je bil jezen, ježešté!« sopiha Solar, ki je bil od župana prišel, kamor je spremil doktorja. Lisec ni bil voljan poslušati ga, zato hlapcu ukaže, naj vse njegovo nese v krčmo, kamor se tudi sam napoti. Ko tam v hišo stopi, najde na sredi izbe stoječega in cigareto prižigajočega starca doktorja s turškim fesom, župan krčmar je z veliko spoštovanostjo držal pred njim na plošči vino, dasi bi ga bil lahko na eno ali drugo mizo v prazni izbi postavil.

Lisec zgubanči svoj najtemnejši obraz, ko zagleda starega grobijana tu. A leta vrže goreč klinček od sebe, puhne dolgo meglo dima iz turške cigarete in krčmarja vpraša:

»Ni li ta?« in Lisca fiksira s svojimi očmi.

Župan pokima z debelo glavo ter pravi Ivanu:

»Dobro jutro želim, gospod.«

Lisec se usede, ne pozdravivši krčmarja in ne pozdravivši starca, k mizi pri vratih, kjer je navadno zajtrkoval, in tudi sedaj mu krčmarica prinese zajtrk. Sklep, starcu lekcijo o vpljdnosti dati, je bil v Liscu zdajci omahnil in sedaj je bil odločen popolnoma

prezirati ga, tako kakor da ga ne bi bilo, ako povoda ne da, da se razgovor drugače zasukne.

»Tedaj tako je ta stvar? To je drugače. In ti si bil sam na gradu tačas?« vpraša doktor.

»Oba z gospodom sva bila, vprašajte ga; pa ni dala in ni. Obljubila je bila, ali potem je zmaknila besedo, bog si ga vedi zakaj. Jaz sem dejal že tačas – ali nisem dejal, gospod inženir? Baba je baba, naj bo naša v hodniku ali pa gosposka baba v žametu. Ni tako kakor človek. Pa je.«

Doktor skoči k malemu oknu in pogleda skozi. »Ni li to Kijar?« vpraša župana.

»Je,« odgovori župan, »in strašno slabo se mu godi. Sin mu je umrl, ki mu je še včasih za kak požirek vina dal – saj veste, da ga je bil Kijar od nekdej vaju, ko je kot zidar dosti zaslužil, a zdaj na starost ga nima za kaj piti.«

»Pokliči ga sem noter,« reče Zober.

V izbo prikrevsa na krčmarjev poziv silno star dedec, sicer širnokostenjaški, ali na licu se mu je brala bledost in trohnelost, ki naznanja nedolžno naravno smrt.

»Ali ste še živi, oče Kijar?« vpraša Zober in mu v roko seza. Starec se zamolklo in neumno smehlja, videti je, da pozdravljalca ne pozna več.

»Zobrov gospod, ali jih ne poznate več?« zatuli krčmar dedcu na uho, Zobru pa pravi: »Gluh je, vpiti se mora nadenj.«

»Ho, ho, ho!« razveseli se ded in odgovarja na glasnejše vprašanje: »Še majhno, še majhno sem živ, komaj lezem, ho, ho, ho! Prosim boga, da bi me k sebi vzel, ali njegova volja ni še, ni še; ho, ho, ho!«

»Ali bi pili kozarec vina, oče Kijar? Sedite tje na ogel in pijte,« reče stari doktor.

»Ho, ho, ho!« razveseli se dedec. »Bog ti daj zdravje Drejček Zobrov! Ali tako ne smem reči, sto sreč in zdravje, gospod!«

In ko je Lisec videl nepopisno veselje, katero se je na obrazu, že bližnji smrti podobnem, izraževalo, ko je ded z roko, ki se je od starosti tresla, a ipak z neko hlastnostjo nesel dolgo dolgo pogrešano krepčevalno vinsko kapljico k ustnam, minilo ga je mnogo jeze na Zobra, kateri deda popusti in se kar brez vsega k Liscu obrne:

»Torej vi ste inženir in tu na korist občine delate?« vpraša ga in se neženirano usede k njemu. Vprašanje je bilo stavljeno nemški. Kajti znana je našim bralcem nečastna navada pri nas Slovencih, da se rado ogovarjajo vse, kar se »omikano« sodi, po nemško. Lisec je bil eden tistih ljudi, ki se svojega jezika ni nikdar sramoval, odgovori, kakor je Zobra do sedaj govorečega čul, slovenski:

»To ste slišali!«

»Dober apetit vam želim, gospod inženir. Tudi jezo, ki jo imate, kakor iz vašega glasa vidim, na mene, dol požrite,« – nadaljuje sedaj starec slovenski, dasi dialektično; »mlad želodec mnogo prenaša, torej že lahko poskusite. Nisem znal davi, da so vas ljudje tu, uboge pare, ki vas potrebujejo, v mojo luknjo vtaknili. Tudi sem se ponoči vozil in poštni voz po naših cestah ne budi dobre volje. Dalje pak, kadar je človek nad šestdeset let star, ima druge živce nego v vaših letih, sosebnost če je po temperamentu tak kolerik kakor jaz. Mislil sem, da je morda kakov prepotnik v moji postelji. Kaj takega bi tudi vi ne trpeli. S kratko besedo: mladi mož, ne zamerite.«

V istem hipu prinese hlapec Liščeve kovčke v sobo. Lisec molče pusti za roko prijeti se.

»Aj, kakor vidim, ste res že vse svoje pospravili iz moje izbe. Žal mi je; ko bi bil prej vedel, poiskal bi si bil jaz drugje ležišča, ker

najbrž itak ne ostanem dolgo tu. A kar je, to je. Sedaj je treba, da vi dobite drug kvartir. In sicer pojedete v grad stanovat.«

»Tja ne,« seže Lisec v besedo.

»Znam, da se vam je že enkrat odbilo, ali baš zaradi tega pojedete. Kar namreč vidva z županom nista dosegla, to dosežem jaz nekoliko laže, če niso še moje besede pozabili, kar menda ni, kakor čujem, da so še živi. Počakajte tukaj ali pak v mojo hišo nazaj idite tačas; kamor vam je ljubše; čez eno uro dobite povabilo. Jaz grem, da vam posteljem.«

»Ne trudite se, gospod,« ugovarja Lisec.

»Nič ugovora; jaz nečem, da bi vi zaradi mene kmete s polovičnim delom pustili.« To reče tako zapovedovalno, da je Lisec hotel odločno ugovarjati. Vendar prvič mu je stari čudni doktor Zober imponiral, drugič za ugovor zopet časa ni bilo, ker starec je bil že zunaj.

»Na vsak način odidem takoj danes, bogve koliko smešnih prizorov bi še imel,« misli Lisec.

Poslan je bil mali dečak voznika iskat. Natihoma mu je pak župan zunaj na uho pošepnil, naj leže za mejo na trebuh, lice v dlani podpre in dolgo leži; kadar pa nazaj pride, naj reče, da voznika ni najti.

Tačas pak posestniki po Volčjaku zvedó, da je prišel Zobrov gospod, njih inženirja na polje dejal, da inženir odide in iz vsega dela ne bode nič. V veliki brigi se zberó pred krčmo in se živo posvetujejo. Naredé se dve stranki, ena s krčmarjem na čelu je trdila: »Pustite, Zobrov doktor bode že zopet vse prav naredil,« druga je pa klela vse prekleto škrice, ki so tako natančni, kajti »vrag vedi, zakaj bi ne mogla oba v Zobrovi kajži spati, če inženir že drugje neče: eden bi bil na postelji, drugemu bi se pa na tleh postlalo, par rjuh in kaj za pod zglatve se že še dobi na Volčjaku, ni hudiča.«

Deveto poglavje

Nekaj pred poldnem pridrdra voziček. Lisec, ki je bil na vrtu, meni, da je njegov voznik, in hiti skozi zadnja vrata v županovo hišo. Tam mu gospodinja županja naproti pride in pravi:

»Jezes, grajske gospe so prišle!«

»Vse tri? Pri vas? Kaj hočejo?« vpraša Lisec, čudeč se in vendar spominjajoč se besedi starega doktorja Zobra, da mu gre v grad po stanovanje; sluti, da bi bile prišle iz tega vzroka.

»Ali, zaboga, kako je vendar to mogoče?« Stopi iz veže ven. Res je stal grajski mali voziček pred krčmo, na vozičku ljubki, sedaj sicer zelo zardeli obrazek plavolase gospice Line, kateri je bila videti velika zadrega, in z vozička je bila stopila stara teta.

»Vidite, tako je prišlo, iskati vas moramo in prositi,« pravi starka v tonu, o katerem je bilo težko reči, ali je šaljiv ali resen.

»Zakaj?« pravi Lisec, ki je hotel imeti razjasnila in obenem sname klobuk pozdravljajoč na vozu sedečo gospico. Nikdar je tu v vasi še videl ni.

»Vi morate z nama v grad. Gospa je zvedela, da ste brez stanovanja, in ponuja vam ga sedaj. Obedve sva morali iti to vabilo izročat, jaz in Lina. Ni bilo drugače. Saj veste, kako je pri nas, nagla odločitev in potem ni noben ugovor mogoč. Nanagloma in

obedve me, mislite si! A povejte vendar, je li res, da nimate več stanovanja, in zakaj ne, za boga svetega? Saj pogoreli niste, hišica še stoji, videli sva jo; a ko sva tam ustavili, kazali so nama, da ste tu pri županu, zakaj vendar?«

Tako golči gospodična Senčarica in iz vsega tega je Lisec mogel videti, da ne ve ničesar o Zobrovem dohodu. Ni li v gradu bil? Od kod torej že prej po njem napovedano vabilo? Je li naposled res čarovnik, kakor neumni Volčjanje govore? Take misli so v hipec udarile Liscu v glavo, a ni jih izrekel, hotel je čakati in podučiti se.

»Mislim sem, da, ker me vabite na stan, znate, da je prišel stari doktor Zober, v čigar domu sem nastanjen bil, domov in me prav fino na polje vrgel, kakor se govori.«

»Dr. Zober tu! Ah!« začudi se kakor prestrašena teta, a Lisec bolj obrnjen k mladi Lini, govori dalje:

»Sicer pak se srčno zahvaljujem gospicama za njun prijazni trud in odlikovanje moje osebe, kakor tudi prosim milostivi gospé izročiti mojo najtoplejšo zahvalo za vljudno vabilo, a obžalujem, da ga ne bodem mogel porablјati, ker od danes v tem kraju nobenega stanovanja več ne potrebujem, odhajam namreč proč.«

»To pač ni lahko verjetno, gospod Lisec. Teta mi je pripovedovala, da se mudite tukaj še kake tedne, da imate še toliko dela. Tako ste ji sami rekli pred tremi dnevi,« govori gospica Lina, ki strahu svoje psevdotele pred imenom dr. Zobra niti ni bila opazila. Simpatični glas njen, katerega je Ivan prvič tako od blizu čul, in morda še drug čut spravlј je tudi njega v nekako zadrego, posebno ker mu je resnico očitala.

»Razmere so se spremenile, gospica.«

»To vemo; ali le toliko so se spremenile, da stanovanja nimate; zato hočete oditi. Pri nas pak ga zato nečete, ker so vas mama

tačas razžalili. Ali teta vam je že povedala, da so bili bolni. Ne mislite, da so zmerom taki.«

Poslednje besede so bile z nekako žalostno nevoljo rečene in Lisec je videl, kako je bilo deklici na tem, popraviti slabi vtis, ki ga je bila njena mati naredila mu, ko je prvič pri njih gostoljubja zahteval.

Proti temu se je bilo težko ustavljati, sosebno tako mehkemu in dobremu človeku, kakor je bil Lisec, dasi je imel trden sklep. Torej dé:

»Da me ne boste krivo sodili, pridem gotovo k vam v grad in se bom milostivi gospe sam zahvalil ter ji razložil, da bi gotovo njeno prijazno vabilo sprejel, ko bi ne bil v meni že sklep storjen, preden sem ta častiti poziv dobil.«

»Tedaj morete precej prisesti,« hiti dekletce, »glejte, jaz sedem tu in vi imate s teto prostora dosti, doma se že še dalje zmenite, naša mama ...«

»Nu, dobro, dobro!« pravi teta. »Gospod Lisec, pojdite, stopite brž, da naročiva očetu županu ... vi morate iti z menoj ... Potrpi, Lina, majhno ...«

S temi slovi vleče stara gospodična Lisca v vežo. Tu, kamor se od voza ni videlo, prime ga za komolec in skrivnostno pravi:

»To je naredil ta Zober, ta strašni, da vas naša vabi! Nič Lini ne govorite! Ali zdaj morate iti, morate nekaj časa pri nas stanovati, lepo vas prosim, ni drugače, zavoljo nas vseh! Tiho, več vam povem, kadar bova sama; ne ustavljajte se nič, mora biti, če je prav mala sitnost za vas.«

Krčmarica pride iz kuhinje. V hitrosti, kakršne je zmožna le ženska, kadar je treba zatajiti misli, vzhičenost, veselje ali žalost ali kakršen koli izredni položaj duševnega počutja, obrne se tudi Senčarica h krčmarici in ji v isti sapi v istem skrivnostnem tonu, ki se je pa tudi v novi rabi dobro podajal, govori:

»Kajneda, mati županja? Vi tudi tako mislite. Ker imamo mi na vozu premalo prostora in se tudi ne spodobi, da bi nadedi kakor svetojurski selniki, pride popoldne naš hlapec k vam in mu boste naložili, kar ima gospod Lisec, ki bo od danes naprej pri nas v gradu stanoval in kosil in vse.«

Ker z očetom županom in krčmarjem ni imela niti rečice govoriti – to je bil prej samo izgovor, da je Lisca ne samo dobila in mu v nenavzočnosti Linini mogla pošepetniti, kar je moral znati, da se ni več branil – odideta zopet k vozu in vsi trije posedejo, kakor se je moglo.

Prej omenjeni kmetje in vaška mladina, od malega Francka županovega, ki je še bosonog in gologlav v sami srajci in s prstom v ustih ob oglu stal, pak do sosedove Cilje, ki se je začela ob nedeljah po maši že po fantih ozirati, vse iz bližine je prišlo in tu in tam ali javno ali izza kakega polovičnega zakotja občudovalo lepo grajsko gospico in čudo čudo, kako je to, da se je enkrat v vas pripeljala in še na delavni dan!

Župan pak je kmetom rekel: »Vidite, kaj premore na gradu Zobrov gospod.«

Kako ne bi bil tudi Lisec med vožnjo v grad zopetno svojega začudenja izrazil o čudnem slučaju, ki je ne le njega s takim nepričakovanim vabilom počastil, nego samo mlado gospico s tem poslom obložil.

Gospica je zardela v dokaz, da je stvar tudi njej čudna. Po nekoliko ovinkih mu pové, kar bi bil imel že prej razumeti, da je i ona šla stoprv na izrečni nalog svoje matere. Da li je šla res nerada? Tega je ni nihče vprašal. Bilo bi vendar posebno za Lisca prezgodaj. Gotovo je, da je bil pot do grada prav kratek za oba dela, dasi razgovor ne tako lahek, kakor bi v drugačnih razmerah med temi tremi mogel biti.

Deseto poglavje

Pod lipo pred gradom je stal stari doktor Zober pričakujoč prišleca. Lisec ga je bil že od daleč zagledal, a zadrževalo ga je vse čutje opozoriti na njegovo prisotnost. Gospica, ki je poleg njega sedela, ni ga videla prej, nego ko so bili že v dvoru. Morala ga je tudi spoznati, ker naglo je prijela Senčarjevo za roko in rekla z vzhitom, kateremu Lisec ni mogel poznati, ali je veselje ali samo zanimanje:

»O teta, teta, pogledjte, kdo je pri nas?«

Teta se počasi obrne, pogleda, kakor bi ji nič novega ne bilo, a ne odgovori ničesar.

»Tisti čudni doktor, ki nič ne govori, od kod je prišel? Včasih sem se ga bala. O, sedaj se ga pa nečem več, prav v oči mu pogledam,« brblja mala gospica.

To je bilo za Lisca zopet več nego mučno stanje. Torej človek, ki se ga ljudje toliko bojé, ki ga je danes zjutraj iz postelje vrgel, priskrbel mu je to stanovanje!

»Zakaj ste se bali tega starega gospoda?« vpraša Lisec gospico, a ta le z glavo zmaje, bili so že preblizu in takoj že pred vrati, držečimi v vežo.

»Vidite, da sem besedo držal?« glasno kliče doktor Liscu nasproti. Za obe gospodični se niti ne zmeni, kakor da bi ju ne bilo

tu, ne pozdravi ni ene. Šele ko obe, z voza stopivši, pri Liscu stojita, potem se starec obrne k njima in reče gospodični Lini:

»Aj, aj! Kako smo zrasli. Že zrelo, da bi kakega pametnega človeka okralo za tisto malo razuma, kar mu ostane od drugih ljudi; je že tak obraz! Sicer pa se smeta moji dami v svoje notranje prostore, ali kamor hočeta, pomakniti, danes bom enkrat jaz predstavljal gospé novega gosta. Vi, lepa gospodična – kako se že pišete? Veste, da znam tu.«

To zadnje je bilo govoreno Senčarici, a z ugrizljivostjo, da sta se obe že obrnili proti veži, ko je stari končal in potem Liscu rekel:

»Stopite z menoj tu nekoliko korakov gor in dol, da vam potrebne instrukcije dam, gospod inženir. Ni vse tako gladko tukaj, kakor sem mislil.«

Lisec stopi korak nazaj in pravi mirno:

»Pridržite, gospod, svoje instrukcije za sebe. Jaz vidim, da tu niste posebno priljubljena oseba, da se tudi ne obnašate nasproti ženskam kot omikan hišni prijatelj, nego da nekov strah vzbujate; zakaj, to je vaša stvar. Vendar, kar se mene tiče, jaz ne potrebam pomoči od vas. Vaša protekcija bi mi bila tu celo na škodo.«

»Ha, ha, ha,« zasmee se starec. A Lisec nadaljuje:

»Kar imam tu opraviti, opravim sam, in to je malo. Tudi svoje besede vam ni treba držati, ker jaz nisem od vas nobene obljube sprejel. Oprostite tedaj, da vas prosim, da te moje z vso odločnostjo govorene besede enkrat za vselej na znanje vzamete in mi potem dovolite, da svoje zadeve odslej nadalje sam opravljam tu v gradu in drugod. Da sem bil do sedaj slučajno vaš gost, za to se vam ima občina zahvaliti, ne jaz. Zbogom.«

»Hahaha! Sedaj pa morda mislite, ljubi moj prijatelj, da ste me do tal potolkli. Navsezadnje so vam ženske med potom nekaj svojih predsodkov v glavo vlile. Ta starka me tako rada ima kot jaz

njo. Nič ne de. Toliko vam rečem: hoteč ali ne, sedaj ni drugače, vi tukaj ostanete vsaj nekaj časa; sedaj je že vse urejeno. In ker veste, da je ta ... ženska tu v gradu nekako ... nu, saj veste, kakova je! Bodite pametni ali pravzaprav ne ustavljajte se ljudem, ki vedó, kaj vam svetujejo. Ko bi bil prej vedel, kako stvari stoje, nu, bodite uverjeni, da vas bi bil pustil iti, kamor hočete. Za nekaj goldinarjev več, katere že še poiščemo, če treba, naročim za občino drugega inženirja, ako sem ji jaz enega prepodil s svojega ležišča. A sedaj sem stvar v roko vzel in, kar Zober prime, ne popusti, in da sem jo izvel, moral sem celo lagati za vas ...«

»Bilo je jako nepotrebno, gospod doktor,« seže pikro Lisec vmes.

»Tu imam zopet jaz sam škodo in odgovornost, torej molčite. Jaz vam povem, ne delajte si mene za sovražnika.« To je rekel s tako iskrim in bodečim očesom, da Lisec ni ničesar odgovoril. Kako, da si ta človek prisvaja tako ž njim govoriti?

Zober pravi dalje: »Lagajte malo z menoj ali pa molčite, kadar nihče o vas nič ne vpraša, kdo in od kod ste, komu ste in komu niste v rodu. Sedaj pa tiho in z menoj pojdite, ne bodite čudni.«

Lisec se ni mogel braniti, ker to je bil ves drugi ton. Gnala ga je tudi neka radovednost.

»Kar mora biti, mora biti in vi vendar ne boste sitnosti napravljali,« nadaljuje Zober, »katere se tukaj, kakor zdaj stvari stoje, gotovo naredé, ako ne pristanete na moje besede in tako kakor sem jaz naredil. Sicer moram jaz vam svojo sobo prepustiti ali se pa – duelirava, kar hočete.«

Lisec se domisli, da mu je nekaj enakega rekla tudi gospodična Senčarjeva. In dueliral se, nu, do sedaj še ni. Vda se torej brez daljšega ugovora in gre v zgornjo sobo z doktorjem. Molče koračita po stopnicah.

Gospa Langmanova je sedela v veliki sobi v prvem nadstropju sama na zofi in brez dela. Podpirala je težko glavo v dlan in zrla srpo predse. Tenki zastori na oknih so bili zagrnjeni, tako da je bilo na pol mračno po sobi.

Ko sta došleca vstopila, vstane ona in, videča najprej Zobra, s hlastno nevoljo vpraša nemški: »Kaj zopet hočeš?«

Starec predstavi Lisca molčec, samo z roko dotično gibanje čineč, in nategne svoj stari, suhi obraz s svetlimi očmi na čuden neprijeten posmeh.

Lisec se pokloni. Ker zapazi na licu graščakinje izraz neke čudne vzrujanosti, da, celo nekaj podobnega onemu hipu, ko ga je iz svojega doma zapodila, češ da ima nekovega Andreja oči – sedaj mu to zopet na misel pride, ker se mu zdi, da ga gospa naravnost v oči gleda, kakor bi mu hotela isto očitati – ne zdi se mu primerno, da bi on kaj rekel, in tako je nekaj sekund vladala tišina.

»Zakaj mi niste precej tačas povedali vsega, kdo ste?« izpregovori naposled gospa s prisiljenim glasom.

»Kako mislite, milostna gospa?« vpraša Lisec, ki ni vedel, kaj bi se dalo na to odgovoriti.

Ali gospa samo odkima kakor brezmiselno – ne odgovori ničesar. Nekako topo pogleda doktorja, ki se je bil na stol usedel, potem pravi čez nekaj hipov:

»Torej vi imate že nevesto? Lepo in bogato? To je prav.«

»Kdo mu bode sobe odkazal?« reče dr. Zober. »To mu povedaj, pa smo pri kraju.«

Gospa pozvoni. Senčarica pride. Z nejevoljo pogleda Zobra, nekako s strahom Lisca.

»Pokaži mu sobe, kjer hočeš.«

Lisec nekaj izpregovori, ali ona ga ne posluša, kakor statua sedi tiha. Poslovi se on, Zober ostane še sedeč sam pri njej. Kaj sta

govorila, tega ne vemo. Čez dobro uro, ko je bil Lisec, pravzaprav proti vsej svoji volji, v gradu ukvartiran, videli so tudi starega Zobra koracati s tako brzimi in lahкими koraki od grada, kakršnih bi njegovim letom nihče ne bil prisodil. Starec je med potom baje od početka jako temen in skrben obraz nosil, a naenkrat je malo glavo vzdignil, stresel dolge sive lase pod rdečo kapo in glasno se zagrohotal, da so ga plevice na polju slišale in se ga bale, potem pa uganile, da so vsi gosposki ljudje posebni ljudje.

Enajsto poglavje

Da je doktor Zober v Volčjak prišel »na vakánce«, kakor so kmetje učeno rekali, to je bilo hitro znano daleč naokoli mladim in starim.

On je bil povsod in nikjer, govoril je z vsakim in z nikomer, ta ga je videl tam, oni je zopet na svojo dušo trdil, da so ga otroci videli ob istem času daleč proč drugje. Največ so ga pa ljudje nahajali po hosti in v gozdu.

V sredo popoldne ob petih so se kopale pastirice iz Volčjaka, mlade deklice po osem, devet, dvanajst do štirinajst let stare, v tolmunu potoka, ki teče preko zaraslega vaškega pašnika, skrite v varstvu jelševih grmov, ker vroč dan je bil. Male nimfe so veselo regljale in raztepale po vodi, sonce je ostro upiralo se v gole, iz vode stoječe zgornje dele mladih teles; prijetno jim je bilo v vodi, da niso znale, kaj bi počele. Ali glej groze, ob bregu na levi naenkrat stoji oni čudni Zobrov gospod s puško na rami – in prestrašene kakor žabe v vodo, tako dekletca iz vode poskačejo, hlastno vsaka svoje pol obleke pograbi, in ko bi trenil, na drugem bregu v goščo zginejo.

A ko se tresoč od strahu prve oblečejo in prilezejo izmed gošče med perjem opazovat, ali je še mož pri vodi, ni ga bilo že

nikjer, izginil je, strah pak je med mladimi pastiričicami ostal, več dni se niso upale kopat iti tam v tolmun v potoku med zelenim jelševjem.

Drugikrat so mali pastirji, bosopeti in mršavi, a čvrsti volčjaški dečki, »svinjko bili«. Naenkrat je prikazal se Zobrov gospod med njimi. Jenjali so takoj, nekateri so se boječe odmaknili, drugi pak, bolj pogumni, so kape z glav sneli in izpod čela pogledovali pol kljubovalno, pol radovedno, ali ne posebno korajžno. In ko jih je začel gospod ogovarjati, naj dalje igrajo, niso hoteli; in ko je obljubil vsakemu srebrn groš, začeli so samo trije, drugi mu niso verovali, da bi naposled res dal groš – pak so bili potem svojim tovarišem grozno zavidni, ko je Zobrov gospod pred odhodom v istini dal onim trem vsakemu po groš, njim pa, ki ga niso slušali, ničesar. O teh treh groših je govoril cel Volčjak tisti večer, to je bila vest kakor v mestih važen telegram z bojišča.

In sicer je imel ta Zobrov doktor še druga svojstva. Kadar je mimo znamenja šel, ki je v sredi vasi stalo in sv. Jurija namalanega imelo, ni se odkril kakor možje niti ni križa naredil kakor žene, tako da bi človek bil dejal, da ni dober kristjan; ali zadnjo nedeljo je bil vendar v cerkvi. Fajmoštra sicer ni nikoli iskal niti kaplana, torej ni maral za te gospode, dejal bi – ali Remenčkova Uršlja, ki je bila tako božja ženska, da je hodila na vsake štirinajst dni k spovedi, ta ga je ondan videla vino pijočega pri fajmoštru na Svetem Ahcu, tri ure od Volčjaka, ki je »star gospod in posebno zato sloveč, da je dober in voljan mož z vsakim, ki prinaša torbo svojih grehov k njemu«.

Vse to so si pripovedovali Volčjanje o Zobrovem gospodu in še več enakega. na priliko tudi tole:

Zabrdski málinar, čigar dva tečaja tečeta v zakotju med gradom in Volčjakom kake četrt ure od vasi, ima študenta, kateri že

osem let v mesto v šolo hodi, sedaj se že pol po gosposko nosi, že brati in pisati in najbrž že celo nemško zna ter neprenehoma čita in čita, da je že ves bled in zelen od same učenosti. Tega študenta iz zabrdskega malina je bil Zobrov gospod dobil enkrat na potu, ko je skozi Volčjak hodil, ustavil ga, dolgo izpraševal, celo uro ž njim govoril – kar se še nikomur ni prigodilo – in mu nazadnje dal tri zlate cekine, take, da nihče v Volčjaku ni vedel, koliko eden velja ali plača v navadnih novcih, niti malinski študent sam tega ni vedel, dasi ta že nemško zna, ob nedeljah k fajmoštru kosit hodi in je tako učen, da je ves bled in zelen od same učenosti. Da je celo uro s študentom govoril, to je bilo Volčjanom tem bolj čudno, ker se pri drugi priliki, ko je sodski »adjunek« skozi vas šel in v krčmi ostal, doktor Zober nanj niti ozrl ni, nikar da bi govoril z njim ali vsaj z biričem, dasi bi ju bil gotovo znal ogovoriti po maniri, tako in tako, kakor mora biti med gospodo.

Eden glavnih čudežev je bil tudi ta, da so mu Solarjevi po meso pošiljali in ga prinašali, ali on ga ni vselej peči ali kuhati dal. Od kraja so mislili, da tudi surovo meso je kakor sivi volk. Ali Solarica je povedala, da ga sam kuha. In kako ga kuha? Tako, kakor ga nikoli nihče ni in ga ne bo! Ljudje božji, na mizi in brez ognja! Nobenih drv ni, kar nekakov višnjev plamen se naredi okoli čudne svetle škatle in meso se samo skuha. Če to ni coprništvo, kaj pak je?

To se ve, da je inženir Lisec svojemu postreževalcu, doslužnemu vojaku in vaškemu postopaču slepemu Lovšu, ko mu je tudi ta čudež iz Zobrovega doma pripovedoval, rekel, da je ono le neka samovarna mašina in da ogenj na mizi ni iz ničesar, ampak iz hudega žganja, ki se mu pravi špirit. Gospodinje pak, ki so od božiča, velike noči in od časa posebnih praznikov tudi vedele, kdaj se mora meso k ognju pristavljati, da je mehko, niso si dale

kaj takega neumnega dopovedati, kaj takega, česar bi niti otroci ne verjeli.

Taka je bila ob kratkem občna sodba o doktorju Zobru na Volčjaku. To se ve, da vsi ti dogodki niso bili čisto novi. Dogajali so se že tudi prej, ali ker zdaj doktorja tako dolgo ni bilo doma, bilo je prejšnje mnogo pozabljeno in vse se je zopet z novega kritikovalo.

Dvanajsto poglavje

Volčjanje so si bili med seboj močno podobni, skoro kakor groš grošu. Pridno so delali vsi, molili vsi, kleli so vsi, samopridni so bili vsi, zavidali so se med seboj vsi, prepirali in obirali so se tudi vsevprek in prašiče so redili, da so z veliko težavo in še z večjo nevoljo davek plačevali, vobče: bili so taki kakor drugi kmet-ski ljudje po naših zakotnih, od cest in mest oddaljenih vaseh, kamor ne zahaja še noben slovenski časopis.

Vendar je bil tudi med njimi eden original, in ta je bil slepi Lovš. Slep pravzaprav ni bil, ker imel je le desno oko iztečeno, a videl je z levim več nego drugi z obema. Stari Cenek Vitrin, edinec v Volčjaku, ki ga je črtil, tudi ne bi bil pritrdil, da je original – ko bi bil to tujo besedo slišal in razumel – nego dejal bi: ta Lovš je potepin, malopridnost, delopust, ki neslanega kropa ne zasluži in ni vreden, da bi ga volk potipal. To je bilo res, da Lovš ni nikdar redno delal. Malo, sedaj to, sedaj ono, a le rajši kaj lahkega, in sicer vsakemu gospodarju, kateri je hotel. Zato tudi ni imel nobenega stanovanja, nobene hiše, kjer bi stalen bil, nego kamor je v vasi prišel, znal je do skleda spraviti se, če so ga povabili, če pa ga niso, stradal je in se ni pritoževal nikdar, z vsem je bil zadovoljen. Denarja ni mogel trpeti pri sebi; zato, kadar je kakove groše zaslužil,

nesel jih je nemudoma za slivovec ali drugo žgano pijačo, vino mu je bilo predrago. Tačas ga pa tudi ne bi bil nihče s štirimi volmi prej proč zavlekel, preden je zadnji krajcar šel v krčmarjev žep, in ker kredita pri krčmarju ali pri žganjarju ni imel, moral je v slamo iti; tam je prespal svojo pijanost in za nekaj dni je bil dober delavec. Rojen ni bil v Volčjaku, prišel je sem bogve od kod; trdil je, da je bil vojak, ali tistih krajev, koder je on puško nosil, ni poznal noben drug, kar je volčjaških fantov prihajalo iz vojske domov.

Tega moža so bili, kakor že povedano, vaščanje Liscu za postrežbo dali s priporočilom, da je sicer nepridiprav, ali pošten, t. j. nikoli ga niso še zalotili, da bi bil komu kaj vzel ali ukradel. Če je pa pregovor resničen, da, kdor laže, tudi krade, bil bi moral slepi Lovš tako prebrisan biti, da je znal ukradeno skrivati in sebe iz sumnje vzdržavati, kajti lagati daleč okoli ni nihče bolje znal nego on. Ker je bil namreč navezan na to, da so ga vaščani med seboj imeli, tudi kadar se mu delati ni ljubilo, moral jih je zabavati, moral jim je mnogo pripovedovati, in ker ni mnogo vedel – od kod? – moral je lagati, t. j. iznajti kaj takega, kar je bilo resnici tako podobno, da so jemali za resnico, dokler se o protivnem niso prepričali.

Precej časa je trajalo, preden je Lisec na njem spoznal omenjeno lastnost. Kakor ga je prej rad izpraševal in si dajal pripovedovati od njega vsakovrstno, tako mu od onega hipa ni več veroval, ko je videl, da laže iz vzroka, da bi se zanimivega delal.

Še dandanes je uganka ostala, ali je v sledečem pravo zadel ali ne, ko je dvomil, ali bi veroval ali ne bi.

Z doktorjem Zobrom ni prišel Lisec namreč v nobeno dotiko od tedaj, ko ga je bil v grad spravil, dasi je več dni minilo od tačas in je bilo v majhnem kraju nenavadno, da bi se edina dva izobražena moža ne srečavala.

Nekega dne, ko se Lisec vrača z Lovšem iz gozda, začne ta pripovedovati:

»Gospod, jaz sem tak, kakršen sem, ali z onim Zobrovim doktorjem ne bi menjal, njemu se bode še taka stvar prigodila, kakršne ne misli. On vrat za seboj ponoči ne zapira.«

»Kaj?« vpraša Lisec.

»Okraden bode, če ne ubit, zato ker ima denar,« odgovori Lovš.

»Bilo bi mnogo ubojev, ko bi bil vsak ubit, kdor ima denar,« odgovori Lisec.

»Tu je pa drugače. Jaz sem bil sinoči pri stari Mici na Rogovili in kaj sem slišal, ko sem šel zvečer domov? Tega nihče ne ugame.«

»Nu, kaj, zlagaj se zopet kaj, ali vsaj preneumno ne, če ne moreš brez tega biti.«

»Nu, če lažem, pa ne govorim nič.« S tem je Lovš mislil zbuditi Liščevo pozornost in radovednost. Ali Lisec ga ne vprašuje dalje. S tem pa Lovš ni bil zadovoljen.

»Pri stari Mici na Rogovili,« začne kasneje sam od sebe pripovedovati, »sta sinoči dva berača žganje pila, eden star, drugi mlad in kruljav. Ne vem, od kod sta, ali malharja sta prava, to vem. Tiho sta se menila, ali jaz sem vendar tako na ušesa vlekel, da vem, da sta se o Zobrovem doktorju in njegovem denarju menila. Preden bode tri dni, slišali boste, da se je kaj zgodilo, jaz bi stavil glavo.«

»No, če si res kaj takega slišal, zakaj pa ne greš doktorju povedat?«

»Nikoli ne! On s človekom ne govori, še poslušal bi me ne.«

»Tedaj povedaj županu.«

»On bi tudi rekel, da lažem.«

»Mora že vedeti, zakaj bi tako rekel,« pravi Lisec in ga pusti.

V mraku pak se zopet domisli teh besedi in v glavi mu ostanejo. Ko bi pa kaj istine bilo? Potem bi si on moral očitati, da ni

svoje dolžnosti storil, ko je molčal. Doktor Zober mu je vendar navzlic vsemu svojemu vedenju učinil uslugo; in ko bi jo tudi ne bil, besede je majhne samo treba in tako je storjeno.

Sede in kratko napiše, kar je od Lovša čul, imenuje vir in svoje dvomljenje ter list v vas pošlje Solarju, naj ga izroči pri prvi priliki starcu v koči.

Trinajsto poglavje

Dve sobi, kateri je dobil Lisec v gradu odkazani, bili sta na severni strani. Med njimi in med stanovanjem domačih je bilo mnogo praznih, to je s starimi opravami oskrbljenih in bogzna že kako dolgo nezastanjenih sob. Tako je bil Lisec ne le popolnoma odločen od drugih prebivalcev, nego imel je na zadnjo stran celo svoj lastni izhod pri malih vratih, ki so bila prej zaprta. Vendar se je prišlo do njega tudi po malem, temnem in ozkem notranjem hodniku, koder mu je tudi zvečer kuharica nosila, ako je česa želel.

Na mizi najde nocoj pisemce, v katerem mu stara gospodična Senčarjeva naznanja, naj ne hodi tako brzo spat, ker mu hoče še nocoj priti nekaj povedat, kar mu v družbi ne more tako lahko. Na Pražanku in ob njenih šestdesetih letih se menda ni bilo ustrašiti za dobro ime in reputacijo ni enega izmed njiju, ako je on žensko obiskovanje pričakovati imel, dostavila je starka sama s humorjem, kakršen ji je baš na razpolaganje bil.

Noč se je ulegla na zemljo. Lisec je bil odvečerjal, sedel je pri mizi in čital. Ali danes je bil razmišljen, kmalu popusti čitanje.

Okno je bilo odprto in veje velike jablane so molele do zida, gori ob zidu pak je do okna bila priplezala divja vinska trta. Na bližnjih oreh je že skovir svoj enoteri tožni klic ponavljal. Sicer je bilo vse tiho, samotno, dolgočasno.

Na steni je razen zrcala visela le ena sama podoba: slika nekega viteza v železnih oklopnih. Kupljena je morala biti z gradom vred in predstavljala je bogzna iz katerega veka slovečega ali neslovečega uda prvih posestnikov pražanskih. Vitez je s svojimi debelimi očmi in s precej navadnim štirioglatim obrazom s stene gledal svojega opazovalca, pri mizi sedečega, kakor da bi mu rekel: »Kaj delaš ti tukaj, širokoperno sedeč, ti vsiljenec plebejski.«

In ta misel je Liscu vzbudila razne fantazije, segajoče nazaj v čase, o katerih nam pripoveduje divne reči pripovedovana povest ali kronika pisana.

Naposled se začujejo tihe stopinje, nekdo potrka, stara Senčarica je bila z visoko svečo v roki med vrati.

»Nikdar več ne hodim tod,« sopiha starka. »Tako me je bilo strah po teh hodnikih, da nisem vedela, ali grem nazaj ali naprej. Vem, da je bila podgana ali mačka, ki je za menoj zašumela, vendar se še na vsem životu od straha tresem.«

»In jaz sem vprav tega viteza na steni ogledoval in občudoval njegov ljuti pogled ter se domišljjal pripovedk o izdanih gradovih, vitezih rešilcih in kar smo še čitali v otročjih letih enakega s pohotno grozo in prijetnim strahom,« odgovori Lisec.

»No, te poezije pri nas baš ni, ako si je sami ne ustvarite v fantaziji. Podgan imamo pač mnogo in sove hodijo iz gozda pogosto neprijetno pesem pet nam pred okno; drugih strahov menda ni. Vrata pa zapiramo precej, ko se noč stori, da strahovi od zunaj noter ne morejo. Ste li pač tudi vi vnanja vrata dobro zapahnili?«

»Pozabil sem jih zapahniti, a mislim, da so zaprta.«

»Pustite sedaj. Sicer so naši psi odklenjeni in so na dvorišču, tako da se morate varovati kasno ponoči domov hoditi. Mi zapiramo zmerom.«

Starka sede na stol in se najprej po sobi razgleda, o tem in onem nevažnem kaj vpraša ali omeni. Nazadnje se na stolu popravi in reče:

»A sedaj vam moram povedati, zakaj sem prišla k vam in zakaj danes tako kasno. Ni drugače mogoče bilo, ker prej si nisem upala, jutri zjutraj pak je še manj možno, odlagati se pa ne da. Poslušajte. Kaj pa je ta doktor Zober hotel pri vas?«

»Doktor Zober? Pri meni?« vpraša čudeč se Lisec.

»Da, popoldne ob petih sem ga sama videla prihajati gor v grad. Mislila sem, da pojde zopet h gospé, kakor je prej hodil, kadar ga je naša nesreča v Volčjak prinesla, ali začudila sem se, ko sem videla, da je korakal naravnost sem na vašo stran. Matija mi je potem pripovedoval, da je precej odšel in sicer gor proti gozdu, da vas torej najbrž ni doma dobil. Kajne?«

»Popoldne nisem bil doma, ne,« potrdi Lisec, »prišel sem stoprv pred mrakom.«

»Radovednost me je že tačas gnala, vas vprašat priti in vas – posvarit, ali bala sem se, da se ta stari grdin oglasi nazaj grede pri vas, zato si nisem upala. Matiji sem bila naročila paziti, kdaj pojde nazaj; ali pravi, da tod mimo nas ni šel, gotovo je torej drug pot izbral in lahko vas posvarim, da, ko bi jutri prišel ali kadar bodi – čuvajte se tega človeka, ni dober človek.«

»Zakaj mi dajete ta svet, gospodična?« vpraša Lisec. »Zapazil sem pač že nekatere krati, da imate veliko in posebno antipatijo do tega moža, ki se tudi meni povse nenavaden zdi. Vi imate vzroke, katerih mi niste še povedali, ali povedati ste jih obljubili.«

»Vzrokov vam ne morem povedati, ker jih skoro sama ne vem,« reče stara gospodična.

»Ali vendar morate poznati njegovo preteklost in one razmere, ki mu dajejo neki vpliv tu pri vas na gradu, vpliv, kateremu se

imam jaz zahvaliti, da sem tukaj. Saj ste baš prej rekli, da je hodil prejšnje čase bolj često sem na grad, in nekaj zmešanega sem že od ljudi o tem slišal.«

»Prav ste slišali. Prej, kadar je prišel domov, bil je vsak dan pri nas gost, čeprav neljub in nepovabljen. Zato sem se ga tako ustrašila, ko sem slišala, da je zopet prišel. Kar čudno se mi je pa sedaj zdelo, da ga ni po tistem prvem potu nobenkrat več k nam, kakor tudi, da je naša gospa tako mirna, dasi je on doma. To so čudne reči! Zato sem se ustrašila, ko sem ga danes videla; potlej pak, ko je k vam šel, zbala sem se, da bi vas ne zavajal k čemu slabemu. Ogibajte se ga, gospod Lisec, to je grd človek, prav gotovo.«

»Taka obsodba mi ni dovolj, gospodična, ne zamerite mi, če nimate vzrokov. Dejanja mi povejte. Meni se zdi ta doktor Zober, kakor sem rekel, takov, kakor ni vsak drug doktor; ali enkrat sem ga videl v dobrem položju in več sem že tudi slišal, kar zanj govori. Pa zakaj mi ne poveste, kaj od prejšnjega časa o njem znate, gospodična?« vpraša Lisec.

»Zato, ker ne znam mnogo več nego vi sami. Mi prej nismo leto in dan tukaj stanovali, nego smo bili pozimi v mestu in le poleti večidel na Pražanku. Tačas jaz nikdar nisem nič slišala o kakem doktorju Zobru, noben človek tu ni o njem govoril in ni ga bilo. Kar naenkrat se pokaže neko jesen tu. Mene tačas ni bilo tu doma, poslali so me bili v mesto, ne vem po kaj že, ko je bil prvič v grad prišel. Ali nikdar ne morem pozabiti, kako je bilo, ko sem se vrnila; kar ni mogel nobeden govoriti, ni gospod ni gospa; vsak zase sta bila potem zaprta, gospa je jokala, gospod Langman pa« – tu se starka pripogne in tiho govori – »jaz nisem bila zraven, ali hišna mi je pravila, hotel se je celo enkrat ustreliti. Vse to potem, ko je bil namreč ta doktor Zober pri njih. Kaj so imeli, tega nobena živa duša ne ve. To je gotovo, da je potlej večkrat šel gospod

k njemu dol v vas, v isto izbo, kjer ste vi bili, in da je bil zmerom njemu naproti tako krotak kakor ovca, dasi je prej vse druge ljudi na svetu osorno imel, tudi svojo ženo. Kadar je kasneje Zober v grad prihajal, bilo je, kakor da bi oblak čez sonce potegnil, ako smo bili majhno dobre volje. Vendar od tistega časa, kar se je prikazal, pravzaprav nismo bili nikdar več veseli. Posebno gospod in gospa ne. Prišel je pa skoro vsako leto dvakrat, čeravno navadno le za malo časa. Jaz se ga vselej bojim. Kar on hoče, to mora pri nas biti. Tako je odkar se je prikazal. Gospa je pa tudi tako svojeglavna kakor otrok. Gorje nam vsem, če se ne zgodi, kar enkrat hoče. Zato sem vas prosila, da ostanete pri nas, ker je ona hotela.«

»Ali ničesar ne slutite, kaj je tej prikazni vzrok?«

»Prav nič gotovega. Kar imajo skupaj, mora biti še iz prejšnjega časa, ko mene ni bilo v familiji. Ugibati nečem, dasi bi nekoliko morda uganila. Govorila nisem o tej reči nikdar ž njo; tudi bi se ne drznila. Posebno odkar je gospod Langman umrl in je gospa prišla v tako duševno bolezen, je prihod tega nesrečnega človeka za mene vselej strašen. Tačas se je gospé vselej bolezen bolj polastila. Zato pravim, se mi čudno zdi, da zdaj, ko je tudi tukaj, nič ne prihaja k njej, da je tudi ona bolj mirna kot prej in da on sedaj vas išče. Kaj vam pač hoče?«

»Tega jaz tudi ne vem,« odgovori Lisec in nekaj pikro pristavi:

»Tedaj s tem je razlagati, da je mene povabila sedaj in celo hčer poslala vabit me, a prej me je najbrž iz bojazni za hčer iz dvora podila. Vse mi govori, da bi jaz vendar tega vabila ne bil imel sprejeti.«

»Pustite to misel. Ustregli ste meni in Lini, da ste prišli. Naša gospa hoče svojo voljo imeti in medve bi bili trpeli, ko bi vas ne bilo. Saj ni za dolgo. Tudi upam, da bode naš strah, ta doktor Zober, zopet kmalu izginil,« reče Senčarjeva. »Sedaj pa mi povedite

bolj natanko, kako sta vidva skupaj trčila in kako, da se je za vas tako zavzel.«

Lisec pripoveduje svojo zgodovino od onega jutra in dostavlja: »Sam ne vem, kako je to: za mene ima ta stari mož nekaj zanimivega, ne zdi se mi hudoben kakor vam, nego celo na sebe me vleče in nekov vpliv bi mogel name imeti.«

»Nič, nič! Varujte se ga. Me ženske imamo v tem dober instinkt, pravijo, in to je stara resnica.«

Stara teta vzame svojo luč in odhaja.

»Jeli vas smem skozi hodnik spremiti, da vas ne bode strah?« vpraša še Lisec.

»I, tako brez poguma nisem, ostanite, utegnili bi se po naših labirintih še izgubiti in do sem nazaj ne najti; res je mogoče; lahko noč.«

Po teh besedah zapre ona duri za seboj in Lisec korači proti svoji mizi nazaj.

V tem hipu začuje pred durmi zunaj močen hiter zavrisk: »Jezus Marija!« in žvenk na kamniti tlak palega svečnika. Kaj je to? Njegova lastna zadnja beseda, ki jo je govoril prej, nudeč ji svoje spremstvo, »da je ne bode strah«, mu je še brenčala po ušesu – in tu je bil strah!

Naglo prime luč, popade svoj nož na mizi in skoči ven.

Na tleh jedva štiri korake od vrat proč je ležala stara gospodična omedlela in pri steni se je gibala človeška postava, od Liščeve sveče na pol obsevana.

»Kdo je?« zagrmí Lisec. Krčevito, kakor za boj pripravljen, stisne nož v roki in dvigne luč više in više, da bi videl, kakov strah je tu in kako se bode trebalo boriti.

»Posvetite rajši sem bliže, da vidiva, ali se je stara, suha goska babja od straha preselila k Abrahamu. To se ve, če Izakov oče tudi

stare, grde device v svoje naročje jemlje, ali pa bode še dalje ljudi obrekovala. Posvetite sem.«

To je bil glas – doktorja Zobra. Lisec pristopi. Starka je bila od strahu omedlela, ko je pred seboj zunaj zagledala v temi človeško postavo na hodniku.

»Pobila se ni. Imate vode v sobi? Prinesite in precej je dobro,« govori doktor. Lisec prinese iz sobe vode. Medtem je bil doktor gospodičnino svečo pobral, zopet v svečnik vtaknil in prižgal. Moči jo z vodo in ona se kmalu zave.

»Spremite jo v posteljo, tu imate še to luč, kaj boste po temi nazaj hodili, vraga!« reče doktor in se kar v Liščevo sobo obrne.

Lisec spremi starko, ki ni govoriti ni mogla od prestrašenja, do konca hodnika, tam se vrne.

Štirinajsto poglavje

V svoji sobi najde starega doktorja. Ob tej uri in s takim uvedenjem! Zadnji prizor ga je bil ujezil, da bi bil zdaj ponočnega gosta najrajši skozi duri ven vrgel. A časa ne bi bil imel. Jedva je bil namreč v sobo stopil, zagrohoče se starec močno in Lisec opazi, da ima tudi svojo puško s seboj, katera je slonela ob njegovi mizi.

»Čudno se vam zdi, da tako nanagloma padam k vam, ali zjutraj ali ponoči, kadar je,« reče starec.

»Pač je nekako kasno,« pravi Lisec nevoljen.

Zober se zasmeje zopet na ves glas in reče:

»I, prijatelj moj mladi, ako niste hoteli, da vam vaš zanimivi rendezvous motim in na vratih poslušati moram, kako me stare babe obirajo in črnega malajo, kakršen je baje hudič sam, e, potem bi bili i vi mene morali na miru pustiti.«

»Vi ste na vratih poslušali?«

»Imel sem čast, gospodine; sicer pa prosim, da že preveč obrabljenega in zato neduhovitega pregovora o poslušalcu na steni, ki vam je na jeziku, ne vlečete na svetlo. Pretrivialen je že. Posebno na mene ne ide danes. Glejte, jaz sem prišel k vam kot vljuden človek. Vi ste izkazali tako skrbljivost za mojo kožo in moj denar, ki morda še celo iskanja ni vreden, da ste mi pisali, kar vam je

povedal slepi Lovš – ali kako se zove lopov. To je vendar zahvale vredno in zato sem tukaj. Torej najprej se vam zahvaljujem, posebno še zato, ker ste mi naredili prav vesel večer, kakor sem ga baš sedaj imel. – Ali sédite, spat se vam vendar ne mudi, da vam povem!«

Lisec sede.

»Veste, kje se pravi v Rogovili? Sedaj: pri Mici na Rogovili?« vpraša potem z velikim zanimanjem dr. Zober.

»Čul sem, da je to koča neke stare babe, ki žganje prodaja, in ta kraj sem vam menda imenoval, ko sem vam poročil, kar mi je oni človek pripovedoval, ki ste ga že prej v mislih imeli. Sam nisem bil še tam.«

»Ne? Škoda, da vas nisem prej popoldne doma dobil, ko sem vas iskal tod mimo gredoč. Povabil bi vas bil s seboj. Videli bi bili, kako znam jaz lopove učiti strah poznovati. Ha, ha, ha! Nobeden ne pride streljaj blizu moje strehe. Znete, mi smo po takih krajih hodili, kjer je treba, da je človek sam svoj prvi žandar. In danes sem jaz svoj bil.«

»V Rogovili?« čudeč vpraša Lisec.

»V Rogovili, kamor so od nekdanj tatovje hodili,« odgovori stari doktor. »Sedaj vprav prihajam od tam. Mislil sem tod mimo domov iti. Ko vidim, da pri vas še luč gori, stopil sem k vam, da bi vam povedal, kako se mora z neumnimi lopovi delati, da se nas ogibajo. Od nocoj dalje bodo še bolj preverjeni, da z Zobrovim doktorjem se ne more vsak plaščar poskušati. Že od otročjih let pomnim to vedno enako, pol podrto, grdo kolibo v Rogovili in že mlademu človeku mi je čudne misli vzbujala, tako da ponoči bi me tačas samega ne bi bil spravil mimo, ker od nekdanj so bili tam ljudje, ki so bili na sumu poljske tatvine itd. Ko sem vaše pismo dobil, domislil sem se vsega tega; prav veselilo me je, ker danes

sem drug, nego sem bil kot dvajsetletni študentek. Da vidim, kako bode! Pozvem, da tam zdaj stara baba žganje toči in kakovi ljudje zahajajo tja. Baba je bila ravno olje prižgala, ko sem jaz pod okno prišel; in videl sem okoli mize šest capinov in zanikrnih kmetov pri žganju. Ta vaš slepi Lovš je bil tudi med njimi. Danes imam prav posebno srečo, ne le tu pri vas, nego tudi tam je bilo enako: kamor pridem, govore o meni. Lovš je ravno pripovedoval to, kar ste mi vi pisali, a vrag me vzemi, če nisem bil takoj na pol prepričan, da se on pripravlja na kako tatvino in da je basen o onih beračih izmišljena. Čakaj! Na oknu lahko uderem papirnato šipo, pomolim puško noter in ustrelim – v eni cevi sem imel kroglo – v kočo; zelena steklenica se razdrobi, žganje se razlije po mizi, bratci so pa od groma moje puške kar otrpnili. Jaz sem bil v hipu med njimi: tri pote prekolnem vse vkup po stari šegi, Lovšu pestnico okoli ušes založim in povem, da dobi on in njegov berač v glavo tako kroglo, kakor je ta v leseni steni, če le še enkrat pomisli na tatvino pri meni, plačam potem prestrašeni babi steklenico in razlito žganje in grem. Ha, ha, ha!»

»Ali malo nevarna igra je bila,« reče Lisec.

»Človek mora včasih mlad in neumen biti in jaz sem danes enkrat zopet bil. To se imam vašemu pismu zahvaliti, sicer bi mi tak gaudium niti na misel ne bil prišel in bi ne bil vedel, kako tam o meni govore kakor tudi tu pri vas. – A proposit, zdaj imava midva obračunavanje. Stara babja čeljust je s svojim strahom že kaznovana. Kakor kmetje, tako je tudi ona morda prepričana, da me je sam vrag prinesel pred vaše duri. Ali ni to zares ljubeznivo, kako se slučaj in naključje veže meni na uslugo, da svoje nasprotnike kaznujem. Naj kdo drug poskusi. Ha, ha, ha!«

Toda v sredi smeha doktor premolkne, obraz se mu zresni in tih koraka dva pota po sobi gor in dol. Lisec spočetka ne odgovori ničesar preveselemu starcu.

»S čim vam morem sicer postreči, gospod doktor?« vpraša pak vendar, ko je stari tri pote roke mencaje si sobo premeril.

»Nu,« ogleduje doktor stene, »ali ne stanujete tu mnogo ugodneje nego v moji stari koči? Pa k stvari. Veseli me, da niste stari goski, ki je pri vas bila, kar precej verjeli, da v meni stanuje sedem hudičev, če več ne. Znete, sicer mi je vseeno, čisto in popolnoma vseeno, kaj kdo o meni misli, vendar me je malo razveselilo, da ste se majhno na mojo stran postavili, ko me je vam tako ljubo risala; postavil sem se ji nalašč in na pot potem, vedoč, da se bode po babje ustrašila. Malo je bilo morda preveč, ali nič ne škoduje. Maščeval sem se, in sicer precej. Vi pak, mladi moj prijatelj, niti ne veste, kaj ste sedaj tu v gradu! Kaj sem jaz moral storiti, da se – gospa ni več branila, vzeti vas pod svojo streho.«

»Ker ste moj razgovor z gospodično prej poslušali, kakor pravite, potem veste, da mi je povedala, kako je. Svoj vpliv ste upotrebili, katerega vsi ne umejemo. Jaz vam morem samo pristaviti, kar sem vam že prej rekel, da mi je cela stvar sicer nekako neprijetna, vendar, kakor so reči zdaj, moram vam hvaležen biti,« reče Lisec.

»Na hvaležnost nisem računal, prijatelj. Te besede že dolgo in dolgo ni bilo v mojem leksikonu. Da sem za vas založil svoj vpliv, kakor pravite, ni se zgodilo tolikanj zaradi vas, nego zaradi kmetov, kajti to ljudstvo moram vendar še rad imeti, ko bi ga tudi ne hotel in čeprav ne zasluži. Ali vi ste nekov posebno težaven človek. Samo s svojim vplivom ne bi bil skoro ničesar dosegel ali vsaj bi bil moral zadnje strune napeti, katerih pa iz raznih vzrokov nečem več rabiti. Tako sem se čez dolgo enkrat moral in hotel za silo – zlagati. Rekel sem gospe, da ste moj nečak in da ste zaročeni. To je moralo biti, ker – ona (videlo se mu je, da gospe neče imenovati) se je vas bala zaradi svoje hčerke. Neumno babje ljudstvo! Ko sem bil zadnjič tu, bilo je to dete še majhno, sedaj vidim,

da je precej lepo zraslo in je celo res sposobno, zopet poštenega človeka ob razum spraviti. Jaz mislim namreč vas. Zato ste morali moj nečak biti in celo zaročen in povrh tega še z bogato in lepo nevesto. To je vam bilo potrebno povedati, da boste znali molčati, ako pogovor na to pride. Če hočete imeti mir. Sicer mi je vseeno. In to je bil tudi mali vzrok, da sem, luč pri vas videl – menim, da še ob pravem času – povedat vam prišel. Če se vam hoče sanjati, da je bil hudič pri vas, i to vam je svobodno. Sedaj mi pa po stopnicah posvetite, da najdem vrata. Nekdaj sem videl tudi ponoči kakor mačka, sedaj smo pak stari.«

Obrne se in Lisec ni mogel drugega nego odgovarjaje za njim svetiti.

Sedaj mu je bilo jasno, zakaj mu je gospa pri prvem sprejemu očitala, kako da ni precej povedal, kdo je, in zakaj ga je vprašala, ali je njegova nevesta bogata. Isto tako mu je bilo bolj jasno, kako da je gospa ondan Lino poslala v vas ponj, dasi je že iz tetinega razgovora bil razloge druge strani nekoliko povzel.

Ko prideta po starih stopnicah do vrat, zalaja zunaj grajski Sultan tako ljuto in srdito in buta ob vrata, da sta nehote oba obstala. Lisec je iz izkustva poznal energijo tega domačega stražarja.

»Aj, hudiča, na to zver sem pa popolnoma pozabil,« pravi tudi Zober. »Pes je star in nikakor ni moj prijatelj že od nekdanj, posebno ponoči ne, poznam ga. E, pa naj nocoj dosluži, boljše zanj, če nagle smrti crkne, nego da ga naposled konjederec dobi.«

Rekši, sname starec dvocevno puško z ramena, napne jo in dene roko na kljuko, da bi odprl.

»Ne!« prosi Lisec prestrašen in se postavi predenj, »streljali ne boste, dokler vam jaz braniti morem. Ves grad bi bil pokonci. Ostanite tu.«

»Menite li, da sem jaz mož, ki si braniti da, kadar hoče?« vpraša suho smehljaje se Zober.

»Tedaj vas lepo prosim, že zaradi ropota, ki bi ga strel naredil, ne ubijajte psa, ako se vam že ne smili žival, ki glede zvestobe prekosi najboljšega prijatelja. Rajši ne hoditi proč!«

»To je bila prva moževa beseda! Prav govorite. Pes je zvest. Človek ni. Zato pes kazni ne zasluži.«

In starec se zopet zagrohoče, spne petelina in oprta puško.

»Knjigo o tem napišite; pes je zvest, človek pa človeka izdaje, le človek je nehvaležen.«

In zopet se starec glasno zasmije, a z nekovo resnobo, da je Lisca skoro pretreslo.

»Idimo torej nazaj v vaš brlog, dragi moj nečak, sin moje sestre, katere niti nisem nikoli imel. Ne ostaje mi torej drugega, nego pri vas prenočiti. Nič se ne ustrašite, jaz sem z malim zadovoljen.«

Vrneta se v sobo; tam sede stari na zofo, vrže svoj rdeči fes z glave po mizi in pravi:

»Nemezis, nemezis! Ondan sem vas spodil iz postelje in iz stanovanja in evo, jaz moram zdaj vas prositi prenočišča. Jaz sem vaš in pasji ujetnik. Sedaj storite, kar hočete.«

»Moja postelja je vam z veseljem na službo dana, gospod doktor,« reče Lisec.

»Sedaj sem že na zofi in sem morda celo vesel, da mi žareče ogle na grešno glavo zbirate.« Ton, s katerim je starec govoril, je bil vedno sarkastičen, sicer dobrovoljen in vendar na pol žaljiv. Ali govornik je imel sive lase in je vobče kazal nekaj, kar je Liscu imponiralo.

»Na oknu imate nekaj, kar bi utegnilo vino biti. Ako je sploh kaj alkoholičnega v steklenicah, primaknite mizo in dajte sem. To se razume, da prisedete tudi sami. Ker sva že enkrat v tako bližnje sorodstvo stopila, morava se vsaj natančneje seznaniti. In to gre najbolje pri vinu, po stari šegi. Ker moram sam prevzeti zagovor

svoje osebe, naj vas takoj potolažim, da sem morda vendar še malo boljši, nego je moj glas, posebno morda nimam toliko hudičev v sebi, kakor vam jih je vaša stara prijateljica poprej malala.«

Lisec je bil medtem mizo primaknil in steklenico vina na mizo postavil. Brižljivost gospodične Senčarjeve ga je namreč vedno oskrbovala z dobro pijačo.

Ko vkupe sedita, začne stari doktor Lisca izpraševati o njegovih razmerah, kakor ga je nekdaj grajska teta izpraševala.

Počasi se tako med njima začne pogovor, ki je bil od prejšnjega osornega in zbadljivega starčevega vedenja povsem različen in je dobil celo prijateljsko lice. Doktor je bil zgovoren in beseden, ni mu zmanjkalo ni vprašanj ni opomb; samo o sebi ni govoril.

Pil je pogosto, izpraznila sta bila drugo steklenico in večina izpitega je prišla na račun starčev. Vino je bilo močno, vendar ni Lisec čisto nič opazil, da bi se bila pijača starega pivca prijemala, kvečjemu da je morda neizčrpljivost njegovega besedovanja tudi v pijači zajemala vedno novih predmetov.

»Kaj berete tu?« vpraša Zober, ko je Lisec, zastonj njegovega ugovora pričakovaje, tretjo steklenico odpiral, in vzame z druge mize odprto knjižico, katero je Lisec prej ob mraku v rokah imel. Bila je zbirka slovenskih pesmi. Zober nekaj časa prebira in nazadnje vpraša:

»Imate več takih knjig?«

»Vzel sem le malo s seboj, da imam včasih za zabavo, kadar ne delam.«

»Mnogo itak niste mogli s seboj vzeti takega.«

»Ker je naša literatura majhna,« odgovori Lisec nekako veselo zavzet zaradi starčevega zanimanja. Zober pregleda vse in potem pravi:

»A vendar nove reči, nova pisava. Stvar je napredovala. Ko sem jaz študiral, zanimal sem se tudi nekoliko za to. Kasneje v Afriki mi je bil še Vodnik ljub tovariš, ki me je spominjal dóma in lepe mladosti. Ali potem sem vse zgrešil. Življenje in njegovo prekletstvo zatre vse, posebno meni je. In vendar me skoro veseli videti, da ste tudi vi patriot, kar mi priča vaše berilo. To sem si že precej od kraja mislil, ko niste hoteli nemški z menoj govoriti.«

»Ker sem videl, da ste prej s kmeti lepo slovenski govorili. Jaz samo z Nemcem nemški govorim, z domačimi domače.«

»Že prav. To imajo vsi narodi, da svoj jezik spoštujejo. Zahvalite usodi, da vam je ta čut v srce vcepila. Vendar je še ljubezen do domovine najlepši in najstalnejši med tako imenovanimi blagimi čuti v človeku. Prijateljstvo se razbije nad prekleto samopridnostjo in nad črnim egoizmom, ženska ljubezen je mladosti lepa zvezda – ha! – ali tudi tu prihaja umazana sebičnost, zaduši, kar je dobrega na njej, in ogreni dušo, da imaš do konca dni strup v sebi iz onega, od česar si mlad bedak pričakoval sreče; in iz ljubezni se rodi iskra sovraštva, ki ti požge, kar je dobrega v tebi bilo, le ljubezni do domovine ne, ako si jo res kdaj v srce dobil, kajti če je tudi zamorjena z vso drugo ljubeznijo vred, povrača se ti vedno zopet in zopet in ti je še nekakov dušni užitek in tolažba.«

Obradovan, starca od te strani spoznati, vzdigne Lisec čašo in vesel Zobru napije. To ne more biti človek zlega srca!

»Iz vaših besedi posnemljem,« pravi Lisec, »da niste bili srečni v izboru prijateljev in ljubezni, in vas obžalujem ...«

»Ne trebam vašega obžalovanja in nobenega, mladi znanec. Jaz sem trdih kosti in nikdar se nisem dal milovati. To je babje ... Obžalujte, če hočete, mojega »prijatelja« in mojo – ljubo (težko mi je šlo to skozi zobe), kajti, verjemite mi, maščeval sem se nad

onimi, ki so mi pomagali do teh nazorov, katere ste slišali, maščeval tako kakor z bodalom v srce, če ne bolje!«

In pri teh besedah zopet zaiskri v starčevem očesu oni neprijetni žar srditosti. Izpije svojo čašo in jo naglo med prsti vrti. Molk nastane precej dolg.

Lisec hoče počasi in po malo na drug predmet govor navesti in dé:

»Če tako hočete, da je le egoizem vodilo blagim čutom, potem je tudi ljubezen do domovine zrasla iz egoizma, čeprav bolj ali manj poblaženega: človek ljubi rojstno zemljo iz hvaležnosti, ker ga je rodila, vzgojila in mu dobrote izkazala; on ljubi narod, ker je ud njegov, in torej tako sam sebe ljubi.«

»Poslednje ni istina,« odgovori starec, »za mene nikdar ne. Jaz nimam svoji domovini in svojemu rodu nikdar za nič hvaležen biti, za nič! Da me je domovina rodila, za to ji nisem dolžan biti hvaležen, ker sem bil tolikrat že misliti prisiljen, da bi bilo bolje, ko bi me ne bila; koliko muk bi mi ne bilo treba pretrpeti, ki niso v nobeni razmeri z veseljem, ki sem ga morda tudi užil. Vzgojila me je! Kako? Z mojimi solzami in s trpljenjem. Moj oče je bil bogat kmet, bogat po tukajšnjih razmerah, a jaz sem medicino študiral z lakoto. Ko sem imel največ apetita, tačas nisem imel kruha! Ha, ha, ha! Sedaj je kruh, a apetit je šel z vragom. Vidiš, to je življenje! In narod, pravite? Da, med njim si po zvršenih študijah nisem mogel niti toliko zaslužiti, da bi bil pošteno živeti, dasi sem ga ljubil in bi mu bil rad hvaležen uda; na tuj svet sem bil vržen, med tuje narode in, kar sem doma med svojimi rojaki pustil, ki mi je ondaj ljubo bilo, izneverilo se mi je vse, vse, ali je pa poginilo! Kje imam vzrok hvaležen biti? Preklinjati bi smel in povem vam, da sem že mnogo. Tako je. In vendar, prijatelj, vi ne veste, kako me ipak vleče še vedno iz tujine v domovje, med ljudi, iz katerih sem

se rodil, kako sem imel danes popoldne, ko sem po hribu med leščami in kamenjem hodil, poseben občutek in kako je čudno, ko se starih prostorčkov iz samovida domišljam, kjer sem se nekdaj kot otročaj igral. Otožnost me obide, kadar stopim v isto senco, kjer sem kot študent na vakancah ležal in ne poznal lepšega užitka, nego zatopiti se v lepo knjigo ali gradove zidati v oblake. Jaz ničesar ne ljubim na tem svetu, ničesar in nikogar, edino rojstni kraj mi je včasih še ljub, in še ta le včasih in le zaradi spominov.«

»Zakaj ne ostanete tu?« vpraša Lisec, »s svojo znanostjo ...«

»S svojo znanostjo bi lahko živel, mislite? No, tega bi baš ne trebalo. Toliko imam, da lahko ležem poleti v senco, pozimi v zakurjeno izbo brez dela. Ali vsaka stvar ima več strani. Navada, sama navada me vleče drugam. Naveličam se te svoje ljubezni hitro. Dokler morem, ostanem še na tujem. Mogoče je, da umrjem tu, a sedaj je še več reči, ki so mi tudi neprijetne. Med tuji mi barbari laže pozabljam domače hudičeve ljudi, katere moram sovražiti, dokler bodem lazil po zemlji. In vendar me že tudi ta moč zapušča, moč sovraštva in maščevanja. To sem te dni čutil in, ako vas starka še kdaj obišče in se čudi, zakaj Zober letos ne prihaja redno svoje seje imevat z njeno gospo kakor prej z onim drugim lupežnikom, recite ji: sovražiti pozablja, sovražiti in maščevanja veseliti se. Vsega se človek opijani, vsega naveliča. Kako sem nekdaj vsaj rad videl, da se je krivil pred menoj in ona da me je s solzami prosila za čisto ime svojega otroka, zdaj se mi ne ljubi več. In tudi ni treba več. Kragulj kesanja in nesreče je storil v njej več, nego sem želel, v glavo je zašel. Svobodno, bodi neusmiljen. Komu si se ti smilil, njej? In vendar je ne morem več mučiti. Ozdraviti jo? Paa! Tu je vse medicinstvo pusto šarlatanstvo kakor vse drugo, vse življenje. Pij, pij, brate!«

Vino se je bilo starca prijeló. Jecljaje je govoril nerazumljive stavke dalje in nazadnje, naslonivši se na zofo nazaj, začel dremati ter zaspal trdno kakor mladič.

Lisec mu naredi zglavje ter ga položi po zofi, odene ga skrbno, primakne nekaj stolov, da ne bi opadel, in se sam odpravlja spat.

Sedaj je imel tega doktorja Zobra rad. Mož je moral mnogo nesreče prestati. Da je bil v nekakovi zvezi z gospo Langmanovo, to je bilo vidno iz njegovega govora. V kakovi? To je njegova skrivnost. Pod osorno trdo vnanjostjo je bilo v njem človeško srce, raztrgano sicer, ki je sedaj menilo, da mora sovražiti, ker je morda nekđaj preveč ljubilo, ali pravo človeško srce. Površni svet tega ni videl in kdo bi si bil mislil, da je to oni doktor Zober, o katerem so bile v Volčjaku tako razne sodbe, ki je sicer tako čudno živel, prihajal in zgineval, včeraj ljudi podpiral, a danes kar s kakim takim smelim činom, kakor v žganjarnici na Rogovili, neumnemu ljudstvu neumno vražo potrdil, da vse vé in je lahko tu na mestu, kakor da bi iz tal zrastel ali z neba padel.

Petnajsto poglavje

Čez navadno mero užito vino in dolgo bedenje je mladega našega prijatelja tako uspanjilo, da se je stoprv prebudil, ko je bil že velik dan. Zofa je bila prazna. Doktor Zober je bil menda tiho vstal in odšel.

Lisec se odpravi na svoje delo v gozd. Drugi dan gre v vas in išče Zobra, a rekó mu, da je starec v jutru svojo puško in torbo vzel in na lov šel ter da ga ob takem navadno ni pred nočjo domov. Zvečer je čakal, da se mu morda zopet oglasi, a ni ga bilo. Isto tako več večerov ne.

Ker je mladi inženir poznal posebno skrb svoje hišne gospodarice za njeno hčer, da ne bi v društvo prišla, namenjen je bil ogibati se nje in vseh v gradu, čeprav bode to težko. Zdelo se mu je, da so mu stanovanje nalašč zaradi tega tako odkazali na severni strani, kjer je imel celo poseben izhod. Ali vabile so ga ženske same na skupno večerjo. Čudil se je temu, a ker je poznal Senčaričin argument, da se v Pražanku mora vse brez ugovora storiti, kar gospa hoče, šel je v družino.

Pri večerji je gospa graščakinja po svoji navadi molčala. Govorila je pa tem več »teta«. Kadar je bil Lisec nekoliko bolj udomačen, videl je, da je tudi gospica Lina premagala dekliško bojazljivost in

bila jako veselega temperamenta, to seve, kadar so bili sami, t. j. kadar je stara gospa prej vstala in spat odšla.

Ali je mogoče, da bi mlad človek sedel nasproti lepega, čistega nedolžno deviškega obrazka in ga ne pogledoval, občudujoč krasne linije in forme, katere je risala sama božja roka, največja umetelnica. Lisec je tako sedeval.

Od početka iz gori omenjenih vzrokov on niti ni rad začel hoditi k tej skupni večerji in se izgovarjal ali ostajal v vasi, kadar je mogel. Videlo se mu je, da je to gospenje vabilo nasledek Zobrove neistine: da je njegov nečak in zaročen! Zoprna mu je bila laž. Da se ji tu ni upiral, bil mu je samozagovor: bolezensko stanje gospé in smešnost njene fiksne ideje in – Lina.

In ko bi mati tudi ne bila blazna, nego trezno sodeča žena, ki vé, zakaj ne pusti v moško družino hčere – nanj to vendar ne bi šlo! Saj je on pošten človek! Mož, ki dolžnost in čast pozna! Ona pak, deklica, da, ona je bila tako čista, da si je noben človek ne bi upal ni poljubiti, boječ se, da otrese cvetni prah poezije teh ustnic.

In tako je kmalu prišlo, da se je Lisec ves dan že veselil na večer in po jedi je obsedal rad dalje, nego je bilo treba, tako da je sicer zgovorna Senčarica večkrat naveličala se čakati, kdaj bode gospod gost vzdignil se, in je ona prva vstala.

Ob četrtnih se je vozila gospa v farno cerkev k maši kakor v nedeljo. Dve uri je ni bilo tačas nazaj. Baš ob tem času je zalivala mlada gospica svoje cvetlice v gredi na južni strani gradu.

Dasi tam ni bil bližnji pot, hodil je ipak Lisec tam mimo, menda slučajno, in govoril preko nizkega plota z njo.

Ob tistih dnevih so se tudi cvetlice zalivale vselej vsaj dobre četrte ure dalje nego ob navadnih dnevih, včasih pa še več. In jutranje sonce je posebno ljubko osvetljevalo lice pod belim slamnikom gospice Line.

Nekdaj je imel on velik račun delati. Zmotil se je in iskal napake, a bil je tako razmišljen, da je ni mogel najti. Igraje se začne risati glavo in, ko je bila gotova, imel je portret, prav dobro s svinčnikom dovršen – Lino. Zakaj baš njo?

Ustrašil se je zdajci sam pred seboj in papir je raztrgal.

Zakaj se mu njena podoba v misel sili? Kri mu od srca v glavo udari.

To ne sme biti! Kako je bil v tej hiši? Vstane in hodi gor in dol po sobi. Razmišlja, a nazadnje strese z glavo in se zopet usede, češ ne bodimo smešni. Volja, volja!

Drugi dan je bil slučajno zopet četrtek; on gre mimo grede, pozdravi gospico in, misleč na včerajšnji sklep: volja! – hoče dalje iti. Ona ga pokliče – in zopet je slonel na plotu in govoril je ž njo prijetne, dasi neznatne reči, dolgo.

Ni bilo prav, da ga je klicala. Ko je šel proč, bilo mu je tesno pri srcu, kakor da bi bil nekaj storil, kar ni prav, tesno, a tudi nekako veselje je bilo v tej tesnobi: neugoden čut, katerega se pa znebiti ni želel.

Lisec je sedaj, to se razume, tudi natanko poznal razmere v gradu. Mlada hči Karlina je bila na Pražanku zrasla. Njena učiteljica je bila po očetovi smrti – kakor spredaj že enkrat omenjeno – samo gospodična Senčarjeva. Prej je bila v otroški šoli v mestu. Kar je dorasla nekoliko, bila je v mestu samo dvakrat za en dan po opravkih – kakor že drugje povedano. Vso drugo vzrejo je imela le Senčarici zahvaliti. V najbližji soseščini ni bilo dosti omikanih ljudi, in odkar je bila pražanska gospa na glasu, da je mnogokrat duševno bolna, ni prišel čisto nihče v vizite. Kakor da bi se bili ljudje bali. Tudi Langman prej v okolici ni bil nikdar priljubljen. Tako je bila Lina sama zrasla in zaradi tega je bila v mnogem ozi-ru naravnejša in drugačna nego druge deklice. Tuja ji je bila vsa

umetelnost, skrivati svoje misli in svoje srce. Zato v svoji naivnosti niti ni znala skrivati, da jo občenje z mladim inženirjem zanima.

Lisec je moral tudi zapaziti njeno nagnjenje do njega, ker kmalu mu je zaupala svoje male skrivnosti in govorila z njim kakor otrok z otrokom, kakor da bi bila od mladega skupaj.

On pak, ne da bi bil pomislil resnih nasledkov takega čuta, menil je, da je to sestrsko sočutje, prijateljstvo, in veselilo ga je srčno, saj je zavest, da nas kdo rad ima, tako prijeten čut in dober človek je hvaležen za vsako ljubezen.

Spremenila se je bila – glejte čuda! – pak stara gospodična Senčarjeva Liscu nasproti. Ona ni več toliko in ne več tako zaupno govorila ž njim kakor nekdanj. Lisec je to pripisoval slučaju, da je nekoliko občeval z doktorjem Zobrom, kar starki ni bilo po volji.

»Kako dolgo ostanete še pri nas?« vprašala ga je ob neki priliki jako mrzlo. In ko ji Lisec pravi, da bode vse njegovo delo prav kmalu dovršeno, molči ona, niti ene besede obžalovanja zaradi njegovega bližnjega odhoda ni imela.

Šestnajsto poglavje

Lepega jutra pride v grad do kolena bosonogi desetletni sin-ko Solarjev, in ker ni bilo nikogar pred gradom, na pragu pak je silni Sultan dremaje leno nemežikoval, obstane na oglu, potiplje se z eno roko za lase, drugo v hlačni žep dene in strah ga je, ker »naprej ne ve, nazaj ne sme«. Že je na tem, da bi ihteti začel, kajti solze se že nabirajo v velikih očeh na debelem licu pod lasatim čelom, ko priskače iz veže gospica Lina, in spoznavši dečka, veselo vpraša:

»Kaj bi rad, Janezek? Pojdi no sem, ne boj se!«

Janezek sname na pol raztrgani klobuček z glave, kakor ga je bila doma mati naučila, in na vsem životu tresoč se ob zidu koraca široko kakor raca h gospici, svoj pogled vedno v psa uprt. Gospica mu pride naproti, pogladi mu s svojo ročico mršave lase s čela in ponavlja: »Kaj bi pa rad, Janezek?«

»Gospod so rekli, da bi radi, ko bi prišli k njim,« počasi in polglasno boječe pove, kakor so ga bili naučili.

»Kateri gospod?«

»Naš.«

»Ali ne jaz, ni rekel, da naj jaz pridem. Kdo drug gotovo; ne veš kdo?« vprašuje gospica.

Janezkove informacije pak so bile proč; ali ga je zapustil spomin ali si ni upal več govoriti, molčal je. Tako je morala gospica sama ugibati in iz vsega, kar je Janezek nekoliko s kimanjem še najbolj potrjeval, sklepala je, da doktor Zober pošilja po Lisca.

Ona prime dečka za roko in ga vodi ob gradu na zgorenji konec. Tam sta bili dve okni odprti; gospica poišče droben kamenček in od veselja smehljaje se, kakor da bi kaj prijetnega opravljala, nalahko zaluča kamenček na nevisoko okno. Takoj se prikaže Liščev obraz med cveticami, katere mu je bila že od početka njegovega prihoda Senčarica tja postavila, in, videč veselo deklico, zardi in zjasni se tudi njegov obraz.

»Pojdite dol, tale moj Janezek vam ima nekaj važnega povedati od doktorja Zobra,« kliče ga ona in v hipu je bil Lisec pri njej na vrtu, kjer sta potem, ko je odšel mali sel, še dolgo govorila. Rada bi bila zvedela, kaj mu Zober hoče, ali pravzaprav najrajši bi bila ž njim šla, ko bi bila smela, ker sedaj je bila ona vselej na Liščevi strani, ako je proti Senčarici zagovarjal starega čudneža, če si prav ni znala razlogov iskati. Nazadnje pa je prišla Senčarica k njima, katera je tako kisel obraz naredila, da je obema vesele besede zmanjkalo in sta se ločila, ona v grad nazaj, on v vas, doktorja Zobra iskat.

Med tremi slivami je imel doktor Zober privezano svilnato visečo vrvno posteljo in je ležal v njej ter pušil tobak iz dolge pipe. Bil je sicer čisto brez dela, niti čitanja ni imel nobenega. Nad njegovo glavo so bile lepo plavo zrele češplje, vabljivo so visele na polnih vejah, treba bi se mu bilo samo stegniti in pripognil bi si jih bil.

A pipa je starcu bolje dišala, kajti ko je izpušil, vzdiguje se, da bi drugo natlačil. Zdaj pride Lisec.

»Baš prav, da pridete. Tamle na oknu je tobak, natlačite mi pipo,« reče prišlec, »vi ste mlad, moji udje pa so danes nekaj trdi.«

Ta stori po njegovi želji in ležečemu še prižge tobak.

»Sedaj mi pa prinesite moje naočnike iz izbe. Na mizi jih najbrž kje najdete na knjigi. Jaz vas moram enkrat natanko pogledati,« nadaljuje doktor in Lisec mu tudi to stori, dasi je bilo čudno motivirano.

Starec natakne očala in gleda Lisca v obraz nekaj časa. Potem sname zopet umetelne steklene oči in jih v travo vrže, tja, kjer je ležala že njegova kapa.

»Meni se zdi, da ni nobene podobnosti, sicer pa menda ne vem več ali pa nikoli nisem vedel, kakove oči sem imel. Saj izreka že sveto pismo veliko modrost – če se ne motim, sv. Pavel – da človek gleda v zrcalu obraz svojega rojstva, pak se obrne proč in takoj pozabi, kakov je.«

Lisec ga s čudom gleda.

»Ne zamerite, da vam ne postrezam nič, dasi ste povabljen gost. Izvolite si vzeti stol in sedite, da se nekaj pogovoriva,« reče Zober.

Lisec stori tako.

»Včeraj sem nekaj slišal, kar me zopet jezi,« začne starec. »Zaradi tega hočem danes drugače z vami govoriti, nego bi bil, ko ne bi bil slišal, kar sem. Vendar prej moram še vedeti, ali je res ali ne. Včeraj sem bil namreč v krčmi s kmeti. Včasih me še nekoliko veseli med te ljudi zaiti, dasi mi tudi zoprni postanejo, posebno kadar so pijani in postanejo krava iz človeka. Govor je bil o vas; in župan mi je natanko pripovedal, kako je bilo tačas, ko sta prvič v gradu bila. Povejte mi sedaj vi, je li res, da vas – ona ni zaradi tega

hotela vzeti, ker imate nekoga oči. Koga je imenovala? Povejte mi celo stvar, kako je bilo?»

Lisec mu razloži, kolikor se onega prizora in besedi domisli.

»Blaznost sem ali tja, nekaj je resnice v vsem,« govori starec kakor sam zase. »To je dokaz, da se moja oseba še vedno opleta v njeni glavi, pa da nisem posebno prijetno sprejet. Ha, ha, ha! Potem bi bil jaz prizanešljiv? Čemu jaz boljši kot drugi, ki so krivi? In tako, ljubi moj prijatelj, vam bodem danes drugačen svet dal, nego bi ga bil včeraj, to se razume, če hočete moj svet poslušati.«

»V kateri stvari menite?« vpraša Lisec.

»Ko bi bili včeraj dopoldne prišli, bil bi vam – ker sva že enkrat toliko besedi govorila, da vas moram nekoliko rad imeti – jaz menda takole govoril: Veš kaj, moj mladi znanec in psevdonečak, jaz se sicer nič ne brigam za ves svet, vendar na nekaj še vedno vse držim, in to je: na svojo besedo. Jaz je nisem še nikdar prelomil, kadar sem jo držati mogel. In tako rad vidim, da tudi oni, s katerimi sem jaz že toliko govoril kakor z vami, drže besedo in moštvo, kolikor se baš z moževskimi močmi da. Posebno lahko je to, ker število takih, ki so moji ljudje, je majhno. V celi deželi je razen vas, s katerim sem se prav slučajno seznanil in s katerim sem prav tudi slučajno morda več govoril, nego je moja navada, samo še eden, s katerim sem sedaj na stara leta o sebi toliko govoril kakor z vami, in ta je pošten duhoven, moj součenec, tri ure od tod proč nastanjen. Torej, prijatelj, ker ste v tako majhnem številu, storite tako, kakor vas jaz prosim, bodite možati in pošteni, če ne, imate z menoj opraviti in vi boste videli, da brezobzirnejšega človeka ne dobite kmalu, nego sem jaz, kadar hočem biti. Jaz sem Rimljan za vas, mir ali vojno imam v togi.«

»Kaj mislite o meni, kaj govorite?« vzplamti Lisec rdeč od jeze.

»Prav nič zlega, mirni bodite,« govori Zober, kakor da ne bi bil prej nič rekel.

»Ali, gospod doktor, vi govorite tako, kakor da bi bil jaz nekaj nepoštenega storil, in tega ...«

»Niste še,« pade mu Zober v besedo. »Vendar me poslušajte, če hočete, če ne, pa amen in razidiva se. Aut – aut! ... Torej, kaj sem že rekel? Da, ko bi bili vi včeraj zjutraj k meni prišli, govoril bi bil takole: Prijatelj, vi vidite, da stara ženska v gradu gori ni pri vsej pameti. Jaz za svojo osebo jo sedaj obžalujem, dasi bi jo včasih ne bi bil; ne vem, zakaj je sedaj tako, mislim, da sem oslabel. To so pa moje stvari. Vendar naj bode tako ali inako, vi, gospod inženir, ste moj gost tam in veste, zakaj ste moj nečak postali. Starka neče, da bi njena hči v prvi mladosti znanje storila, zato se je vas od kraja bala. ›Clara pacta, boni amici‹ velja za vas. Vi ste se v dekleta zagledali, dekle se je najbrž v vas, torej se je bati kakove mladostne budalosti, kakor smo jo doživeli tudi mi. Treba je vas svariti, vi niste na pravem potu, vi ne dosežete zlahka nič, imejte mir, pustite dekletce.«

»Jaz?« vpraša s čudom Lisec ves v ognju.

Zober se zasmeje nesramno veselo in reče mirno:

»Ko bi se vi v zrcalu videli, gospod Lisec, pričala bi vam vaša rdečica, ki je prav posebne vrste – jaz nekoliko poznam človeške obraze – da ste skoro popolnoma zaljubljeni v ono dete v gradu. O tem že tudi vsi ljudje govoré in vsi vedo. Mogoče, da vi še ne, zato vam pa jaz povem.«

Lisec hoče ugovarjati, a starec jezen pipo po travi vrže in reče:

»Poslušajte naprej, potem storite in govorite, kar hočete. Jaz vam ne zamerim, če ste še tako zaljubljeni. To je v mladosti ležече. Meni je tudi vseeno. Vendar vas bi bil včeraj opominjal in bi vam bil rekel: Dečko, pusti to v gradu. Nimaš nobenega pravega

upanja. Škoda za tvoj mir. Delaj rajši in pameten bodi. Mati je neumna, hči sama o sebi nima ničesar odločevati, njen varuh pred njeno polnoletnostjo brez stare ne bode ničesar dovolil. Torej praktičnega uspeha nimaš. Dolgo čakati in upati na take reči je pa še bolj neumno. To bi vam bil jaz iz lastne in iz druge izkušnje najbolje dokazati mogel. Da bi pa malopridneža igrali, lahkomi-selnosti uganjali, celo mene na laž postavili, za to ste pa vendar menda prepošten človek, kar moram iz površja soditi, zato glejte, da kmalu iz grada proč odidete, tam je za vas in za ono deklet-ce opasno. Če se hočete oženiti, glejte, da doboste sebi primerno žensko stvarco, ki bode za vami rada šla, kateri boste obleko kupi-li, preden k oltarju greste, in katere nihče ne bode vlekel nazaj; ki vam srajco opere, hlače zašije, juho skuha, in kadar ste otročji, da se igrate ž njo. To je za poštenega moža, ki denarja v zibeli ne naj-de, popolnoma dovolj. Da bi se pulil, bojeval, trpel, nazadnje pa še od nje same za nos vojen bil – to je nepotrebnost in bedarija! Verjemite mi, to ni moža vredno.«

»Gospod doktor!« kliče Lisec – ali starec mu prereže jako osorno i ta ugovor ter nadaljuje:

»Tiho, dokler vam jaz ne izgovorim, jaši ti vrag dušo! Jaz sem vam vendar dovolj glasno že po dvakrat rekel, da bi bil z vami tako govoril, ko bi bili včeraj prišli. Danes je drugače. Kar sem včeraj zvedel in kar ste mi vi danes ponovili, kaže mi, da je beda-sto, z ženskami pošten biti. One niso nikoli. Torej glavo za glavo, zob za zob. Hudiča! Jaz bi vam lahko dokazal, da sme sedanja la-stnica meni hvaležna biti, da sem tako postopal, kakor sem. Sedaj pa, ko čujem, da vas je v mojem imenu izgnala, vidim, da se me v drugem smislu domišlja. Zato vam danes drugačen svet dajem, nego bi ga bil včeraj. Ženske niso za drugo, nego da varajo, zato pa si neumen, če enako z enakim ne povračuješ. Ob kratkem: danes

vam dajem drug svet, nego bi ga bil včeraj dal: porabite priliko, dekletce je precej bogato, če jo hočete imeti, evo, pomagam vam jaz. Ako ne pojde zlepo, pojde z mojo silo.«

Lisec vstane razburjen in pravi: »Jaz ne rabim odslej ničesar od vas, gospod doktor; vašo ponudbo, ki je v dejanskih stvareh tudi popolnoma neosnovana, moram z vso odločnostjo odbiti. Vaše prejšnje besede in vaša sedanja ponudba so za mene poniževalne in razžaljive. Da boste pa videli, da takih svetov ne potrebujem, imam čast, posloviti se od vas: v šestih dnevih odidem od tod in iz tega boste videli, da ste praznim govoricam verovali, če res imate za istino, kar ste govorili. Vsakemu drugemu bi bil dal drug odgovor. Zbogom.«

Lisec odide, Zober gleda smehljaje se za njim in mrmra: »Pošten dečko, ali mlad.«

Z brzim korakom meri Lisec pot proti gradu in razne misli se mu pode po glavi o tem, kar mu je Zober po svoji šegi govoril.

Nevoljen je jako.

In! Stari je morda nekoliko resnice govoril in glas, ki je do njega prišel, ni bil brez vsake istine. Lisec sam sebi ne more tajiti, da ga je zanimala podoba grajske hčere več nego vsaka druga deklica, katero je do sedaj poznal.

Poštenje je od njega zahtevalo in previdnost mu je velevala zvršiti svoj sklep: v najkrajšem času zapustiti ta kraj.

Tedaj v šestih dnevih.

Tri dni se ni oglasil pri grajskih. Podnevi ga niti doma ni bilo. Ogibal se je zlasti prilike, da bi z Lino sešel se. In ravno v teh treh dneh, posebno pa v nočeh, je z nekim strahom izprevidel, da je resnica, kar mu je stari Zober povedal. V navidezno mirnem in nedolžnem občenju z grajsko hčerjo ukrala se je bila v njegovo

srce tiho in počasi ljubezen, ki je sedaj razplamenela v pekočo silno strast.

Hitro se je bil sicer odločil iti proč, pozabiti, kvečjemu nesti s seboj lep spomin na prijetne ure. Tedaj pak mu je bila strašna muka, ko se je bližal čas ločitve, in težavno mu je bilo ogibanje.

Vleklo ga je kakor sto vezi v njeno društvo. Očital si je sam nespametnost, razlagal si, da sam pretirava, a vendar trdna volja je bila močnejša nego srce, premagoval se je in ostal samotен.

O svojem namenu ni pripovedoval v gradu nikomur. Hotel se je stoprv poslednji hip hitro posloviti; tako pojde brž in laže bode zakrivati, kar mu je naenkrat vso dušo razžarevalo.

Od poslednjega pogovora z doktorjem Zobrom tudi njega ni več iskal. On mu je naglo zopet oduren bil, zadnje njegove besede so se mu zdele cinične.

Sedemnajsto poglavje

Bilo je petega dne. Drugi dan je bil za odhod odločen. Lisec je delal popoldne doma v svoji sobi. Krasen jesenski dan je bil.

Skozi odprto okno pade, kakor prej že dvakrat, v njegovo sobo majhen kamenček, pobran v pesku zdolaj in zalučan. Lisec se stresne. Kdo je vrgel ta pesek, ni videl, ali slutnja mu je gotovost povedala v prvi hip. Živa gospica Lina!

Gre k oknu in ona se mu smeje tako srčno in ljubo od zdolaj z vrta do okna gor!

»Kje pa tičite? Zakaj vas ni več videti? Pridite dol, jaz grem v vinograd po breskve, vi me morate spremiti.«

Lisec je imel na jeziku izgovor, čutil je, da mu lice žari, a nobene besede ni mogel izustiti, od okna se je odmaknil, vzel klobuk in šel ven na vrt k njej, kakor mu je ukazala, saj ni mogel drugače.

»Vinograd« je bilo ime dobre četrte ure od grada oddaljenemu brdu, ali samo ime, kajti vinske trte ni bilo nobene videti, le posamezne stare breskve, a že iz korenin svojih mater vzrasle, stale so še in dajale ugibati, da je pač morda nekda kak posestnik pražanski poskušal tu vinsko trto saditi, a sta premrzla klima tega kraja in neracionalna izbira trsne sorte uničila kmalu njegov trud in je le še kraj imel svoje ime ter so od vinogradine ostale samo še podrasle breskve.

Mimo starih orehov po malo razhojeni stezi je držal pot do vinograda. Prav prijeten sprehod po mehkem! In prijeten v družini lepe, vesele devojke, ki je brbljala kakor veselo dete, najnevažnejšim rečem veliko imenitnost pokladaje: kako breskve niso še zrele, ali več nego pol jih je pokradenih; pa da naj bi zli ljudje vsaj čakali, da dozori sadje, in potem stoprv krali; pa da ona in teta med vsem sadjem najrajši ima breskve, in če jih sedaj nekoliko ne dobi, ne bodo več dobiti; pa Matija je hotel s puško sinoči čakati tatov, ali ona ni pustila, ker bi se mu puška sprožila in bi tatove zadela, a je vendar bolje, da se vse breskve pokradejo, kakor da bi bil en človek ranjen; in kdo so tatovi, to je znano, to so trije kajžarski sinovi gori nad rebrijo, postopači, ki bodo pa vsi trije soldatje, tako je pravil hlapec Matija; in tile orehi so bili lani tako polni, da je skoro za vsakim peresom sad bil, a letos ni nobenega, spomladi so lepo cveli in drevo se je razzelenilo, pa neko jasno noč je slana pala na zelenje in orehova drevesa so bila ožgana, da je bilo vse črno; to je tako žalostno spomladi, kakor je lepo cvetje; posebno češnjevo, to je najlepše cvetje.

Duhovit ta ragovor menda ni bil, in vendar ga je Lisec z največjim pozorom poslušal ter malo jih je imel, ki bi ga bili bolj zanimali. V ustih gospice Line se je glasilo vse tako izredno lepo in zanimivo, da je bil srečen, ne vprašaje in ne premišljevale, ali sme biti ali ne. In sreča je besedi skopa, tako je tudi Lisec mnogo molčal in poslušal ter le toliko vmes posegal, da se nitka ljube zgovornosti njegove spremljanke ni pretrgala.

Breskve so bile nabrane. Mnogo jih itak ni šlo v malo košarnico, katero je ona s seboj prinesla in katere ni ne prej ne zdaj Liscu dala na odnašanje.

»Tu sediti, kako lep razgled!« In začela mu je imenovati cerkvice, vasi, naselišča po vrsti, kakor so se po dolini videla, vsa je

poznala. Tam, kjer se vidi oni hrib, je Kobiljak, tam je doma ta in ta; a ondukaj, kjer se vidi ono belo med drevjem, je kapelica sv. Neže, kamor ljudje na božjo pot hodijo itd.

»In streha od našega doma se tudi vidi. Glejte, naša Marta je zakurila, dim se vzdiguje. Kako lepo! Kajne, da je lepo pri nas? Lepše kot v mestu, ne?«

»Gotovo,« odgovori Lisec. In ker je že moralo danes ali jutri povedano biti, dostavi: »In prav težko mi bode zapustiti jutri ta kraj.«

»Zakaj zapustiti?«

»Jutri odhajam.«

»Kam?«

»V mesto nazaj, tu nimam nič dela več.«

Lina ga resnoprostrašeno pogleda.

»Jutri? In kdaj pridete nazaj?«

»Najbrž odidem za vselej, gospica,« odgovori Lisec in glas se mu malko trese.

Nastane premolk.

»In vi morete lahko iti od nas?« vpraša ona s tihim, oprezujočim glasom.

Lisec ji pogleda v lice. Njene velike oči so bile vprašujoče vanj uprte in ... zdajci sta zalesketali v njih dve solzi, ki sta se spustili po beli koži navzdol.

Proč je bilo njegovo premagovanje! Ljubezen ima svojo brezobzirno moč!

»Ne morem, ljubljena deklica,« vzklikne on.

Njeno mokro oko mu je zapričalo vprvič gotovost o njeni ljubezni in ta hip je tudi v njem zavladata in vse prevladala strast. Burno objame deklico in ji odpoljubi solze z belega lica.

Meja je bila pretrgana, prestop storjen, nazaj ni bilo več mogoče. Spoznanje je prišlo obema, da sta se ljubila že dolgo, že prej, ko še občevala nista. Tedaj kakor da bi bilo »namenjeno«. In nihče svoji usodi ne uteče, pravijo in dostavljajo, da je ljubezen kakor voda, ki se nabere in predere vse pomisleke, s katerimi ji jezove stavi hladni razum.

»Ne govori z nikomer, srce moje, tako dolgo, da jaz svoje misli zberem in ti vse povem, česar sedaj ne morem; prenačno in nenavadno je prišla cela sreča tvoje ljubezni. Če ne bova sama govoriti mogla, pišem ti.«

Tako je Lisec govoril po zadnjem poljubu, ko sta na potu domov zopet med orehi hodila po mehki travi in ko je prej tako vesela, tako brezskrbna in nedolžna deklica v najkrajšem času vsa premenjena nosila v svojem srcu prvo skrivnost svojega življenja, sladko skrivnost prve ljubezni.

Gori v vinogradu pak je iz gozda stopil precej po odhodu naših ljubimcev stari Zober s puško na rami in s torbo ob boku, počasno korakal do mesta, kjer sta onadva sedela, tam v tla pogledal kakor išoč, da li sta kaj izgubila, in nazadnje, puško in torbo odloživši, sam sel.

»Historična tla za dva človeka. Kakor je bilo videti, sta tu začela. Kakov bode konec? Kakov spomin na tole ped zemlje? Ali bo sta dosegla ono vsakdanje stanje, katero se jima sedaj kot bodoča sreča v fantaziji sveti, da bode kasneje, ako dobljeno, le navadno regularno dolgočasno stanje; ali pa jim bode ta trenutek in ta prvi poljub črva rodil, ki bode še na stare dni kaval in govoril: kaj je onega trebalo, čemu si veroval in varal svoje srce, budalo! Eno ali drugo, v rezultatu ni velike razlike. Vraga! Sel sem na gorko tu, a mladega duha na tem sedežu ne čutim. Nič vpliva, nič poezije, nič čudežev več!«

Osemnajsto poglavje

Drugi dan je bil sicer tisti šesti dan, za odhod namenjeni dan, ali Lisec ni odšel niti novega obroka delal si.

Prebil je noč skoro brez spanja. Mislil je mnogo, težke misli. Spominjal se je, kake so razmere tu v gradu, kako so njegove. Vse neugodno in nobenega razgleda v gladko bodočnost! Čudno protivje bolne matere, njegovo materialno stanje, oprto samo na delo in zdravje, celo ohlajeno prijateljstvo gospodične Senčarjeve – vse to mu je srce težilo in žalil se je! Zakaj je vzel njej mir? Kaj je njena duša trebala viharjev nesrečne, ker neuspešne ljubezni?

Vendar na koncu vsega takega premišljevanja se usede Lisec in napiše Lini pismo, polno – ne kakovih takih pomislekov, nego – polno vroče ljubezni in večne zvestobe. In kar je pisal, teklo mu je samo izpod peresa, zajeto je bilo iz srca, zato je bila tudi resnica kakor ono prvo, dasi zopet učeni in bogaboječi ljudje trdijo: »Resnica je samo ena.«

Ker nista prilike imela biti na samem skupaj, pisala mu je tudi Lina vsak dan. In ker ni smela po njegovi želji še nikomur svoje skrivnosti razkriti, zaupala je svoje plameneče srčece tem več in tem žarnejša čutila belemu papirju.

Tako se je ogenj razvnel.

Za bodočnost, za nasledke, za vse, kar matere in očetje, varuhi in opravljalci pred kakovo ženitvijo v prvi poštevi jemljó, niso se Liščeva in Linina ljubezenska pisma nič brigala.

A tako je bilo le nekoliko dni.

Ostro oko tete Senčarjeve je spazilo premembo v vsem vedenju Lininem in zaslutilo vzrok.

Lisec pak je sam zaupal svojo tajnost edinemu človeku, ki mu je tu pomagati mogel, dr. Zobru, dasi se je jako težko odločil.

K njemu je prišel v mraku. Začudil se je močno, ko mu je starrec že precej po uvodu v besedo segel s pripovedovanjem tega, kar je mislil, da je njegova največja skrivnost.

Da je bil slučajen prislušalec v vinogradu, tega seveda ni mogel vedeti. Kmalu sta sedela skupaj.

»In tu naj vam pomagam, naj vam bodem snubač, kajne?« vpraša starrec z veselim smehom, v katerem je bila dobrohotnost poleg ironičnega porogavanja.

»Če to ne, vsaj svetuje mi, kaj naj počnem.«

»Ni bolj neumnega posla na svetu, kakor zaljubljenim ljudem dobre svete dajati. Da bi svoje stvari pobrali in odšli, tega vam ne smem svetovati, kajne da ne? Ali bilo bi najpreprostejše. Bog zna, ali se ne uklonite nesreči, če to storite. Vi bi ne bili prvi, ki je angelu mislil odpovedati se, a je dejansko ubežal samemu vragu v ženski podobi. Tega vam ne svetujem, ker ne bi poslušali kakor vsi zaljubljeni. Saj vem, kako sem bil sam slep, ko me je ta bolezen imela. Vi hočete le tak svet, ki vam prav daje, kajne?«

Lisec molči. Kaj je mogel na to odgovoriti?

»Sicer res nikdar nisem mislil,« nadaljuje starrec, »da bodem kdaj klican snubit za koga njeno hčer. Zadnjič, ko sem bil tukaj, bil vam bi v glavo zalučal, kar bi bil najprej dosegel, ko bi mi bili vi ali kdor koli prišel z zahtevanjem, naj ga oženim s hčerjo njeno

in onega človeka, katerega sem na zemlji najbolj sovražil. Vas pak sem še celo pričakoval te dni. Ondan sem vas svaril. Ali bilo je, kakor vidim, že prekasno. Vedel sem, da pride tako. In če se namenim pomagati vam, potem veste, kako se človek spremeni. Nazadnje bi mi ne bilo neljubo, če se bodem odločil tukaj v tej luknji umirati – to se razume, ako smrt prej in naglo ne pride, kar bi mi bilo ljubše – ko bi imel soseda, kakor ste vi. Če je že ona našla precej, da imate moje oči, in to na stare dni, pač bi jo tudi rad obsodil, da bi te oči morala gledati do konca svojih dni, bilo bi tudi malo maščevanja poleg dobrega dela, kakor svet te reči zove.«

»Ne, ne, tega jaz upati ne morem in ne smem, da bi deklico dobil,« reče Lisec.

»Nu, kaj pa potem hočete? Praktičen nasledek je vendar, da se ženite ž njo. Ali ste mar prišli praviti mi svoje srčne bolečine zato, da vam bom pomagal vzdihovati in sanjariti? Potem seveda ste napačnega zadeli.«

»Jaz sem berač! Vidim, da ni mogoče. Ali pobegniti proč in resignirati tudi nimam moči,« pravi Lisec.

»Da,« govori Zober, »macedonskega Filipa z zlatom otovorjeni osel, ko bi bil moj, ne bi bil me vlekel v Orient. Kar se matere tiče, tu je škoda, da ni njen mož tega trenutka dočakal. Njega bi bil imel jaz veselje zavijati in njega bi bil jaz mogel pripraviti, da bi bil dal svojo hčer črnemu ciganu, ne samo vam, ki imate Andrejeve oči. Preklete babe! A propos! Jaz vam po pravici povem, da mi bode nazadnje tudi čisto vseeno, če vas oženim in vam s tem pomagam, da dobite namesto golobčka vrano, namesto žene na starost Ksantipo. Kadar bodem dobre volje, veselilo me bode morda videti tako zvani srečni zakon pri vas, a narobe bi me morda tudi veselilo videti, kadar bi bil slabe volje, kako ženska greni dneve, od katere ste mladi osel obetali si nebesa na zemlji. Meni se je tako

godilo in za hudiča jaz ne vem, kdo me more prisiliti, da bi svojemu bližnjemu več privoščil, nego sem sam imel. Toliko, da me ne boste z nobeno hvaležnostjo obkladali, če se stvar srečno izvrši, a tudi pustili, če se naenkrat naveličam in vas pustim v klancu, kjer ste. Kajti pravzaprav imam precej težak položaj. Jaz sem rekel, da ste moj nečak. To ni res, kakor veste. In ker stara moja nevera ne zaupa mladim možem nič in neče svojega poroda možiti, zmisliti sem se moral, da ste ženin, samo da se niste zdeli več nevaren. In, za vraga, sedaj se zares zaljubite. Kakor nalašč in meni kljubu! Glejte, prijatelj, vi ste me malo blamirali, torej vidite, da bodem težko pomagal in da imam stališče, ki je jako neugodno.«

Liscu je način tega govorjenja bil strašno neprijeten, ali kaj je hotel.

»Sicer pa berač na levo ali na desno, zet ste dober za navadnega plebejca, ki je malo zaobogatel – in še na kakov način, to jaz vem! Ali ona – to že vidite, da prekletega njenega sedanjega imena ne jemljem rad na jezik in ga tudi težko čujem – ona ve, kaj je storila, da je denarnega moža dobila. Vi pa nič nimate. Praktičen je svet in tudi matere, če so prav na pol blazne. Táko je vaše stanje, neugodno do tal. Vendar smete s starim Zobrom na majhno upanje svoje svatbe z malo plavolasko piti celo čašo, živio!«

Izpivši, starec vstane, odpre okovan kovček v kotu svoje izbe in izvleče majhen zvezek pisem ter, kažoč ga Liscu, pravi:

»Vidiš, dragi moj psevdonečak, tile papirčki imajo majhno zgodovino. Tele spise sem včasih umrlemu njenemu možu samo omenil in obledel je kakor stena. Da so še na svetu, vé tudi ona. Jutri popoldne bodo morda za vas svojo dolžnost storili. Razume se, da bode neprijetna scena to, posebno ker je sedaj ona včasih res že pri kraju s svojim razumom. Zato je pa treba, da gospod ženin zapusti grad prej, nego njegov snubač pride agitirat zanj.

Tedaj jutri dopoldne odidite od tod. Kasneje boste že vabilo dobili, samo da adresno pustite.«

»Jaz ne vem, kaj je v tistih vaših pismih, gospod doktor, in ne vprašam. Ali iz vaših besedi posnemljem, da morete z njimi na staro bolno gospo presijo delati, ki jo mora boleti. To pa ni pošten pripomoček in jaz nečem, da bi zame z njim delali. Pustite. Če ni mogoče drugače, potem ...«

»Prekasno,« odgovori starec. »Stvar je enkrat v tiru, jaz sem obljubil in hočem. Storim, kar je moja volja. In niti več o tem ne govorim. Sedaj pijva; govorite kaj drugega, jutri zjutraj pa se odpravite od tod proč. Napišite mi tu svojo adresno.«

Lisec napiše. Kasno je šel domov. Srce mu je bilo težko, vest ne lahka, zdelo se mu je, da iz tega vsega ni mogoče dobrega konca dočakati. Vendar ni mogel ničesar skleniti.

Bil je mehka, pasivna natura. Onega železnega značaja, ki s svojo trdno voljo dela in odločuje, ni imel, moral se je dati od usode plaviti naprej, kam? To mu je bilo temno. Zato je bila ta poslednja noč, ko je kot gost v gradu spal, ena najnesrečnejših zanj. Divje sanje so se mu po možganih blodile do belega jutra.

Devetnajsto poglavje

Ker je Lisec vedel, da gospa Langmanova izhaja dopoldne na polje in je pogosto ni do dvanajstih domov ali od delavcev ali od drugih samotnih potov in opravkov, poslovil se je drugo jutro rano pri njej in zahvalil se za gostoljubnost. Poslednje mu je šlo težko z jezika, ker imel je težečo zavest, da jo je po njenih željah slabo plačeval. Ona ga je hladno odpustila, želeč mu srečen pot in niti ne omenivši kako zopetno svidenje.

Od gospodične Senčarjeve se je hotel kasneje posloviti. Kak bode razhod od Line, o tem si ni upal niti misliti.

Ni bilo niti treba.

Kajti ko je svoje poslednje stvari pospravljaj, pride dekla v njegovo sobo in mu prinese pisemce. Bilo je od »tete« Senčarjeve in glasilo se je:

»Danes odhajate. Želim Vam srečen pot in zbogom. Ni bilo lepo od Vas, da ste za mojim hrbtom začeli razmero, katere ona, ki je še na pol dete, niti premeriti ne more in katera ne more v naših žalostnih razmerah nobenega dobrega uspeha imeti. Medve z Lino se odpeljevi. Ona ne ve ničesar. Za boga Vas prosim, prihranite ji bridkost ločitve, idite in pozabite. Pozabite vse, skrbela bodem, da Vas pozabi tudi ona. Zakaj ste ji mlado srce vznemirili?«

Lisec po prvem zares potirajočem učinku tega pisma sede in napiše dve pismi, eno Lini, drugo njeni starejši tovarišici; prvo je bilo polno ljubezni, drugo izgovorov in opravičevanj. Nujno zahteva odgovora na adresu v mesto. Pismi izroči dekli, potem se odpelje, uničen in potrtn, brez sveta in upanja v drugo nego v čudesnega starca.

V Volčjaku ga išče, ali ne najde ga doma. Starec je bil po svoji navadi odšel na lov. Lisec mu napiše nekaj vrstic, opominjajoč ga včerajšnje obljube.

S kmeti v Volčjaku je imel še nekaj ur posla, ki mu je bil dolgočasen in mučen.

Kasno popoldne se je vozil po cesti nazaj proti mestu.

Kako z lahkim srcem je po tem potu hodil pred ne mnogo tedni, a sedaj šel nazaj težak in poln!

Pozno ponoči je njegov voz pridrdral na mestni tlak domov – če je smel svojo najeto neveliko sobo svoj dom imenovati.

Ko je v svoji sobici luč naredil, odpravil voznika, ki mu je njegove stvari z voza prinesel, in se ogledal okoli, zdelo se mu je, kakor da bi bil pol življenja iz te mirne izbe proč. In ko je svoje zaslužene novce spravljal k mali vsotici svoje prejšnje prištedine, moral se je bridko zasmejati:

»Delavec sem, za kruh delam, nič nimam, kako bi smel nanjo misliti! Da, istina je, pozabiti! To je edina beseda. Kratke sanje so to bile, ki prihajajo proti volji človekovi in katere baš tačas ne more podaljšati, kadar bi rad, kadar so sladke, nego majhen šum človeka v resničnost vzbudi in iz duše veselje prežene.«

Odreči se sreči, pozabiti – to je bil tako hiter sklep pri njem, kakor je bila prej v ljubezni hitra in nenadna katastrofa v »vino-gradu«. Vendar ko mu je njena podoba zopet pred očmi vstala,

je ta sklep isto tako brzo padel, krčevito je, brez spanja na svoji postelji ležeč, prijel svoje mehko zglavje in jokal kakor dete.

Drugi, tretji, peti dan je pričakoval pisma. A nihče ni pisal, ni Senčarjeva, ni Lina, ni Zober.

Ti dnevi so bili za Lisca polni muke in dvoma, ni mogel ni misliti ni delati; dosadno mu je bilo v društvu znancev, še bolj pak v samoti.

Sedmi dan mu je prinesel jasnoto. A kako? Zober je pisal sledeče:

»Prijatelj! Vi ste osel. Kaj Vas je vrag motil, da dajete pisma nezanesljivim osebam. Kar ste pisali dekletu, dobila je mati v roke in divja, da ni mogoče človeku besede držati. Tudi za Vas bi ne bilo varno sedaj priti sem. Sedaj moram jaz oditi. Na spomlad se vrnem sem. Tačas poskusim, če se Vaša nevesta pred pustom ne vda kakemu Vašemu sovražniku, ki ima nekaj krajcarjev več kot Vi in je za linijo lepši kot Vi, kar je pri vsaki ženski verjetno. Če hočete pak moja pisma, pišite mi v Carigrad »Grande rue de Pera, Hôtel National«. To je: če hočete z mojimi dokumenti izsiliti bogato nevesto. Vi vidite, da več ne morem storiti. Sicer pa bodite pametni. Nikjer ni zapisano, da bi baš Vi morali srečni biti, če je tolika večina ljudi okoli Vas brez sreče.«

To je bila torej zadnja tolažba!

Neusmiljena tolažba, ali vendar resnična!

Še tisti dan sprejme ponudbo starega kolega, ki mu je pisмено ponujal mesto pri kopanju velikih vodotokov na južnem Ogrskem, kjer je bilo dela za celo leto.

»Tedaj pozabimo, lahko ali težko; tebi pa, draga devojka, daj bog tisoč sreč, zbogom domovina!« rekel je Lisec, vozeč se z železnico čez mejo.

In vtem ko je namene delal, ne vrniti se prej v domovino, nego bode njeno podobo pozabil, prihajala mu je vedno na misel; in ako je prisilil se misliti na drug predmet, težilo mu je nekaj dušo z neznano močjo.

Dvajseto poglavje

Bilo je dve leti kasneje.

Po široki Donavi ob hrvatskosrbskem Sremu je plul navzdol proti srbskim zemljam mogočen parobrod. Deževalo je prej, ta dan in predpoldne, zato je bila voda kalna in je drevila različno brstje in blato s seboj na jug proti morju nenasitnemu. Kapitan je na svojem vzvišenem pomostju stopical sem ter tja, madžarski klepetaje s črnorusim debelim potnikom, kormanuš je govoril nemški s svojim tovarišem pomagačem, dve dami sta sedeli na parobrodnem krovu, in meglene kraje ob sremskem bregu ogledovaje, francoski brbljali, njim nasproti pak je srbski pop z dolgo črno, malo zamazano haljo razkladal po srbsko, kako se zove ta in oni kraj, mlademu gospodu v belem slamniku, ki je bil že dalje časa v pogovoru s sopotujočim popom – kakor se je videlo, iz dolgega časa, ker slonel je leno na ročaju, in ogledovaje rjave valove, katere so delala parobrodna kolesa v vodi, le več poslušati nego govoriti hotel.

»Oprostite gospodine,« vpraša naposled pop, »vi niste Srbin?«

»Ne, jaz sem Slovenec,« odgovori mladi gospod v tonu, kateri ni bil posebno vabljev, dalje izpraševati. Vendar oznanjevalec pravoslavne vere se ni dal odpraviti.

»To je tamo oko Ljubljane,« rekel je, da bi svojo učenost v zemljepisju in narodoznanstvu pokazal. »Ja sam si odmah mislio. Vaš akcenat nije srbski, ja sam mislio, da ste kakav Hrvat. A kažite vi meni, gospodine ...«

Pop je govoril ali vprašal še dalje, ali Ivan Lisec – kajti njega smo našli v tem gospodu z belim slamnikom čez dve leti tu na široki Donavi navzdolž plujočega – Lisec ga ni poslušal več.

Drug človek je ves njegov pozor nase potegnil.

Izza stopnic, po katerih se ide v podkrovno parobrodsko sobano prvega reda, pomolil je bil star gospod s sivo brado glavo. A ker je baš sedaj mrzel veter popihal, mislil je menda starec: bolje je, da ostanem doli – kajti precej se je nazaj pomaknil.

»Kje sem tega človeka že videl?« misli Lisec. Ker je bilo pasažirjev polno, bilo je naravno, da je Lisec tega sopotnika stoprv opazil, ko je že več stacij vozil se s tem parobrodom. Kdo je to? Ne more se domisliti.

Vstane, poslovi se pri popu in ide navzdol starega gospoda še enkrat pogledat. Najde ga pri mizi sedečega v kotu na žametnih blazinastih klopeh, ali pled je imel čez eno, klobuk čez drugo polovico obraza potegnjen in je delal se, kakor da bi dremal, ali morda je res dremal. Lisec mu ni mogel v celo lice videti.

Obrne se in prisede k drugi mizi, da bi od strani poslušal razgovor dveh mladih gospodičen. Govorili sta tudi oni srbski in Lisec je občudoval lepoto tega, našemu najbližnjega jezika, ki zvonko na uho bije, posebno kadar se čuje iz lepih dekliških ust.

Nemir in dolgčas ga žene zopet ven. Hodi nekaj časa v srednjem prostoru kjer nagopleči kurjavec mašinski kotel z ljutim ognjem hrani in pita, hodi okoli ladje po hodniku in nazadnje spleza zopet na krov, kjer s precej slabim uspehom začne pogovor z dvema bosenskima turškima trgovcema.

Mrak se počasi uleže na gore in planjave ob vodi in luna zasveti ter čarobno obseva mogočno reko.

Mračno je bilo vse okoli Lisca, mračno in tuje. A bil je napravljen iti še bolj v tuje, še dalje od domovine, in sedaj je baš na potu. Misel o tem mu je morala po glavi hoditi, ko je s polglasnim vzdihom vračal se v notranjo veliko sobo parobroda.

Gre gor in dol po sobani. Onega spečega starca ni bilo več v kotu. Kam je šel? Glej, tam pri mali mizici so se spravili štirje igralci pri kartah in okoli sebe imajo polno stoječih gledalcev. Igrajo visoko ter plačujejo v zlatu, pred vsakim leži kupček cekinov.

Med temi igralci je tudi starec s sivo brado, ki je bil prej Liščevo pozornost vzbudil. Zato Lisec pristopi h gledalcem igre in ga začne še enkrat opazovati. Oni je molčal in gledal v karte, tudi drugi trije igralci niso govorili, nekoliko zato, ker je šlo za novce, nekoliko, ker so bili neznanci med seboj in so se tu na ladji slučajno sešli.

Pogleda Lisec starega gospoda, ko baš oči vzdigne in svojo igro napove.

Da, sedaj je starca spoznal! A te bele brade zadnjič ni imel, morda se pa ipak moti?

Gre okoli mize in pride s časom tik za hrbet staremu. Drugi »majerji« so že svoje opombe delali, starec je bil že prej enemu osorno opomnil, da je tu treba molčati, vendar je bil pri Liscu sklep gotov, vmešati se pri njem, moral je vedeti, je li pravi, je li pak drug človek, popolnoma podoben.

»Devet hudičev! Dober kup,« reče Lisec glasno, kateri sicer ni imel navade kleti, ni slovenski ne drugače.

»Tiho!« zarenči starec, a se niti ne obrne, da bi pogledal, kdo neki – »hudičuje« tu nizko v jugu. Lisec je bil namreč nalašč precej to specifično slovensko kletev izbral, da bi pozornost starčevo

vzbudil in se zagotovil ali je – doktor Zober to ali ne. A iz »tiho« ni mogel vsega posneti. Glasu tudi iz te kratke besede ni znal ločiti, tem manj, ker je pred dvema letoma vendar le tudi ne mnogo občeval z njim, a sedaj ga dve leti ni videl.

Igra je bila končana in izgubljena za starca. Izplača in porine karte sosedu. Zdaj stoprv se nazaj ozre in Lisca pogleda. Bil je v istini Zober.

»Kaj vruga? Kje vas pa dobim,« reče in vstane.

»Jaz ne igram več,« napove hitro nemški svojim soigralcem, med katerimi je bil židovski ogrski trgovec, debelušen, madžarskemu magnatu podoben potovalec in dobrodušno civilno lice, ki je bil lahko, kar si hotel, najbrž pa lastnina potujočega trgovskega agenta.

»Najbolj iznenaden sem jaz, gospod doktor, kajti, ker sedaj nosite brado, vas nisem poznal,« reče Lisec.

»Kam se vozite?« vpraša Zober.

»V Odeso.«

»Po kaj?«

»Tam dobim zaslužka. Tukaj, kjer sem do sedaj bil, na Ogrskem, smo dodelali. Dobil sem poziv od prijatelja, ki je v Rusiji, in sedaj me vidite na potu tja,« reče Lisec.

»Tedaj v Rusijo po zaslužku, po delo. Nu, mladi ste še in jaz bi vam privoščil tako burno življenje daleč proč po svetu, kjer človeku rogove odbijajo, kjer mu prevelika upanja poginejo in kjer se nauči računati z realizmom. To se ve, da je ta nauk samo koristen, ako usoda ne igra s človekom preveč brezobzirno, sicer vse lekcije niso nič prida. Ali vi ste premehek človek za daljni svet. Že sedaj ste predaleč proč od doma. – Kdaj ste bili zadnjič doma? Sediva tu v stran in pijva buteljo vina. Jaz imam mnogo z vami govoriti.«

Tako je dejal stari, ali govoril je mirno in lahkodušno, kakor da bi mu imel samo navadno dogodbo od včeraj povedati.

Sedeta k majhni mizi. Parobrodni kletar jima prinese vina.

»Doma? V domovini nisem bil, odkar sva se midva ločila. Mati mi je umrla kmalu potem, tako nimam tudi nikogar svojih več,« odgovarja Lisec Zobru.

»Torej gradu Pražanka in moje rojstne vasi Volčjaka ste res popolnoma pozabili? Sapristi! In tisto lepo mlado plavolasko tudi?«

Lisec močno zardi, starec se nasmehne.

»Pozabil? Ne, lagal bi, ko bi to rekel. To mi ni mogoče nikoli, ali saj veste, da bi bilo najbolje, ko bi mogel. Vi sami ste mi svetovali,« reče Lisec.

»Istina je, tačas sem vam tako svetoval. Danes vam ne.«

Lisec se osupnjen zgane.

»Kaj me srpo gledate?« pravi Zober. »Na mojo vero! Sedaj so razmere druge na Pražanku. Tista vaša mala devojčica je sedaj resna, malo bleda gospodična postala in upa na vas kakor Jud na Mesijo. In tista stara nosanka je skoro – pomislite to kolosalno nemožnost nekdanjega veka – Senčarica je moja prijateljica postala in me je prosila, naj vendar gotovo izvem za vas, sicer nazadnje vaša ljubica še umrje od nesrečne ljubezni. Moje nazore poznate o takih rečeh in me boste razumeli, če rečem, da, če ne kasnite, če pustite Odeso Rusom in se naravnost po Savi čez Sisek in Zagreb v domovino vrnete, precej na grad Pražanek vozite, najdete jo še pri celem zdravju in se ženite. In skoro vam ni drugega svetovati. Vi imate temperament in talent za dobrodušnega filistra, ki varuje dom in ženo in kopo otrok. Hajdi nazaj, dečko! To seve le, ako mi niste kakove bedastoče naredili med tem, kar ste se izgubili za nas, namreč da bi se bili že v zakon vpregli s kako Nemko ali

Madžarko. Vaša ljuba, Lina, katero imam tudi jaz rad, dasiravno baš tekmeč ne bodem, sicer je glede vas polna optimizma.«

»Vi se šalite!« vzklikne Lisec z žarečim obrazom.

»Pa zakaj! Mar se vam moram po kranjsko pridušiti, da mi boste verovali? Naravnost z Volčjaka prihajam in novopečene novosti so, ki vam jih kažem. In za mene celo niso novosti, ker isto tako je stvar stala že lansko jesen, ko sem bil nekoliko dni doma. Čemu ne daste glasu od sebe, kje ste? Vrag vas je dal in stvoril, kakor Hrvat kaže.«

»In gospa Langmanova?«

»Umr!a! Že poldrugo leto tega!«

»In gospica ...?«

»Hodi na hrib in gleda, ali bode prišel Ivan Lisec, ki je pred lastno srečo bežal, in od kod. Človek ali imaš še sluh, čuješ ali ne! Pij!« In izpivši, nadaljuje: »Jaz vam moram povedati, da, odkar to vašo deklico tako poznam, kakor sem jo to spomlad in te dni spoznal – razume se, da je bila le zaradi vas vedno pri meni – spoštujem zopet žensko. Njen oče je bil za moj del lump, to je istina, njena mati je bila navadna ženska, ženska sploh, kakor jih dvanajst šteje dvanajstorico, a hči je videti res nekaj dobrega blaga in čestitam vam. Veseli me pa posebno, da sem vas dobil, jaz prvi.«

»Bog vam odpusti, gospod doktor, ako neumestno strašno šalo z menoj imate ...,« pravi Lisec s tresočim se in zamolklim glasom. Kar je tu čul, prišlo je zanj vse prenašlo. Sreča ga je udarila po glavi.

»Grom Elijev, resen jaz nikdar ne lažem!« udari zdaj tudi Zober ob mizo, da se mu čaša strklja in vino razlije ter se od več gruč ljudje obrnejo na samotna dva pivca.

Sedaj je Lisec veroval.

»Oprostite,« reče, »kar ste mi povedali, vse je tako velikansko iznenadenje, ki me je zadelo kakor strela, potrpite ...«

Roka, ki jo je preko mize Zobru dal, tresla se mu je kakor glas in zamišljen se nasloni na mizo.

»Nu, da, naj si bode,« pravi starec, vzdigne čašo ter pije.

Imel je še na veliko vprašanj odgovarjati. Nekatere stvari je Liscer vpraševal po dvakrat, preden je na celo prav verovati mogel.

Kajti kaka sprememba! Prej, jedva pred nekaj trenutki, je na krovu gori premišljeval neveselo usodo, ki ga žene samotnega v daljni svet, a sedaj se mu naenkrat ponuja več nego je smel upati, ljubljena deklica, katero pozabiti si je prizadeval, a katere podobe izbrisati iz spomina in iztrgati iz srca ni za en dan ni mogel!

Sedaj se mu je kazal ali je pravzaprav že bil konec strašne muke, ki mu jo je prizadeval boj med srcem in razumom, med dolžnostjo in željo.

Bežal je bil pred svojo srečo, ker se mu je zdela nedosegljiva, ker ji ni mogel gledati v presvetlo lice, a sedaj se mu je bližala v vsej istinitosti.

Ko je vse to Liscu po glavi šlo kakor bliski, našteval je stari dr. Zober hladnokrvno črteže, po katerih naj se ravna. Plačano vozno karto po Donavi od Zemuna naprej naj vrže v vodo. V Zemunu naj se izladja, tam v brodni agenturi pozve, kdaj pluje prva ladja iz Zemuna ali Beograda po Savi – če velja še vozni red kakor lani, odhaja že jutri zjutraj, reče – »in potem ste v štirih dneh na slovenski zemlji in na Pražanku in ona se bode naslonila na vas in od veselja jokaje očitala, zakaj vas ni bilo »tako dolgo, oh, tako dolgo, kaj sem tačas trpela in jokala za tebe, ti ljubi hudobnež, ti ...« ha, ha, ha! Kajne, da znam še? Isto tako je nekdaj njena mati z menoj golobovala, a vraga, nazadnje je drugega za moža vzela! – A

propos, zakaj mi niste pisali ničesar, da nisem adrese vaše vedel?«
vpraša na konec starec Lisca.

»Izgovor je tako navaden, da skoro neverjeten, ali resničen je. Preseljevaje se, izgubil sem bil vaše pismo, v katerem ste mi bili ulico in hotel zapisali. Precej od početka pa vam nisem hotel niti mogel odgovarjati, ker vaše ponudbe s tistimi pismi, ki ste mi jih na razpolaganje stavili, zdelo se mi je ...«

»Nemožato sprejeti? Nu, da, prav ste imeli. Sedaj tudi ni mogoče več, kakor tudi ni treba. Požgal sem jih lani. Oba sta umrla in maščeval sem se na obeh. Pravijo, da na starost človek otročji postaje, tako se naj pa še z menoj zgodi. Nasovražil sem se, sedaj poskusim, če je še kaj ljubezni ostalo. In kakor rečeno, one papirje sem požgal.«

»Ali bi smel vedeti, kaj je bilo v njih?« vpraša Lisec.

»Tako? Ponujal sem vam jih – na moje poštenje, da bi jih ne bil nikomur drugemu dal za nobeno ceno – a niste jih hoteli. Zdaj vam pa naj razlagam, kaj je bilo v njih? Nu, vi sami bi ne vedeli mnogo več, nego veste do sedaj, ako bi jih bili čitali. Posneli bi bili iz enega, da nekov dr. Langman sam priznaje meni nasproti, da me je lopovsko prevaril in me za ves svet prosi, naj mu prizanese. Dalje bi bili brali zaljubljeno pismo neke Alojzije, ki ni bila nihče drug nego mati vaše neveste, Langmanica, ter sem zopet kot prejemnik jaz imel čast na zavitku figurirati. Tretje je bil pa protokol, narejen na konzulatu v Aleksandriji, katerega bi tudi mogli šele potem razumeti, ko bi vam jaz nekatere stvari od početka povedal. – Sicer bi to pripovedovanje lahko odložil do časa, da se zopet na Pražanku vidiva, kjer vas prihodnje leto ali morda že na spomlad sigurno kot posestnika najdem. Vendar nekoliko naj bode povedano precej, da vam bodo one stvari jasne, katerih sem samo na pol omenil v prejšnjih najinih pogovorih. Mislim

pak, da bode najbolje, ako jih veste sami. Ženskama na Pražanku, vaši nevesti in tisti stari hišni, sem navezal izmišljeno fabulo na vrat; poslušajte zvesto, kar vam bodo o meni pravili, in naredite se, kakor da bi vse svetopisemsko verjeli, tako bode še najbolje. Vam hočem pa resnico povedati, vsaj povrhu, drugo lahko kasneje dopolnim. Prej pa je dobro, da večerjava. Biftek na ladji mi je vselej dišal. Potem pri čaši vina vam hočem košček svoje zgodovine povedati. Doli v spalnici imam v kovčku nekaj slovenskega vina, ki sem ga iz najine domovine s seboj vzel. Oskrbite večerjo, jaz prinesem pijače. Enkrat sva že pri domačem vinu razgovor imela, dakle tudi za to slovo.«

Rekši, stari Zober odide v trebuh ladje dol, kjer so majhne kabine za spanje toliko oseb, kolikor se jih v praksi pregovora drži »kdor prej pride, prej melje«.

Ko sta potem povečerjala in pri čaši domačega vinca sedela, začne Zober:

»Jaz sem bil živ dečko, ko sem bil mlad. Dasi sem bil kmetskega kolena, vendar mi je bilo kmalu lahko mogoče, sleči ono nerodnost in negotovost v obnašanju, ki navadno tudi najtalentiranejši študente iz kmetских rodov in karakteryza in jim vse življenje ostaje. Saj ste čuli že pregovor: rustica natura tenet sua jura – ali: kmet ostane kmet, čeprav do poldne spi.

Tako sem bil kmalu v boljših hišah znan in priljubljen. Podučeval sem pri nekem trgovcu, ko sem bil v zadnjem letu licejskih študij. Imeli so me popolnoma za domačega in med otroci sem bil kakor brat.

Posebno sem se rad zabaval s tačas petnajstletno Alojzijo, in ko sem šel na vseučilišče in sem se na gradiču Pražanku, kjer je tačas trgovčeva familija na letnih počitnicah bila – kajti grad je imel drugega gospodarja – poslavljaj pred odhodom, zapazil sem,

da sem v deklico zaljubljen, ona v mene. Prisezala sva si večno zvestobo, in ker sem na Dunaju medicino učil se, a od staršev zapuščen bil, bila so mi njena pisma največja tolažba in vsaj duševno krepilo.

Vsake počitnice pak sem imel doma, v obližju Pražanka, pri-liko shajati se ž njo in delala sva osnove, kako bode po dokončanih študijah ona moja ljubljena žena postala, kako mi bode sreča gotovo naklonila lepo prakso, in največje veselje bi bilo potem za naju, ko bi kupila gradič Pražanek, o katerem sem od svojega očeta že tačas vedel, da bode prodan, kadar umrje tedanji lastnik.

To so bili najlepši časi mojega življenja, časi iluzije in domišljave špekulacije na lepo prihodnost.

Med mojimi tovariši že na liceju mi je bil najljubši prijatelj součenec, Langman z imenom, sin nemškega uradnika, kateri je bil kakor toliko drugih uradnikov porinjen iz ne vem katere nemške province k nam. Jaz pravzaprav ne vem, kaj me je k temu človeku vleklo. Že tačas – to so bili še drugi časi nego danes in tudi današnji so prekleto žalostni – nas je bilo nekoliko v naših ponemčenih šolah, ki smo med seboj govorili jezik svoje matere. Ločili smo se kmetski sinovi od gosposkih sinov, uradniških itd. Langman je znal samo nemški in se mi je še smejal, kadar sem s tovariši slovenski govoril, kar gotovo ni bilo prikupljivo.

Ker je imel malo talenta navzlic svoji veliki pridnosti, moral sem mu jaz pomagati v vsem. Denarja sem imel jaz skoro več nego on. Sicer nisem potreboval od njega ničesar, zabavati ni posebno znal, včasih me je celo razžalil, nikdar kaj ljubega izkazal mi, skratka: jaz ne razumem sedaj, kako je mogoče bilo, da sem bil temu človeku tak prijatelj, kakršen more le mladosrčen človek biti.

Bil je telesno idealno lep človek, visok, črnolas, obraz brez graje. Morda sem veroval v izrek, o katerem sem, to seveda kasneje, tudi v njem in še brezštevilkokrat sicer izkušal, da je največja laž – namreč, da v lepem telesu prebiva tudi lepa duša. Pasja duša je bila v njegovem lepem telesu!«

Nekaj one iskre, katero je Lisec v Zobrovih očeh videl, ko ga je še neznanca iz svoje sobe podil, švigne iz njegovih oči tudi pri tem spominu. Toda čaša vina je menda poplaknila srd, ker Zober nadaljuje:

»Ker je odločil se na univerzi to študirati, kar jaz, namreč medicino, mislil sem, da je to največje prijateljstvo. Jaz sem bil jako zaupljiva duša. Dasi je bil on v vseh rečeh materialist, jaz pak manj realen v svojih nazorih, vendar nisem imel skoro nobene misli, da bi je ne bil njemu povedal.

Tako sem mu dajal tudi pisma čitati, ki sem jih od svoje ljubice dobival. Ona je znala pisati s tako divno fantazijo, s takim ognjem in tako resničnostjo, da se še danes čudim, kako je mogoče bilo kasneje, da so se vse te tisočere vroče prostovoljne prisege in obljube večne zvestobe – v ničevo peno spremenile.

Tačas sem zaupal in veroval v svojega dekleta skalovito trdno. Bil sem pač neumen mlad človek.

Ker je moj prijatelj Langman pisma, ki sem jih redno dobival, posebno rad čital, mislil sem, da to izvira iz njegovega prijateljstva do mene. Ugajalo mi je tudi slišati od njega hvalo njenega stila in duha. Tudi mi je bila potreba govoriti vsaj z nekom o tem, česar je bilo srce polno.

To je trajalo pet let. Ona je bila stara enaindvajset let, odbila je več snubačev in čakala mene in konca mojih študij.

Pred petimi leti sem bil Langmana z njo seznanil. Bil je pri meni na praznikih na očetovem domu v Volčjaku – moj oče je bil

velik skopuh, ali gostoljuben vendar – ona je bila zopet na Pražanku na poletnem stanovanju pri prijateljski grajski gospodi kakor vsako poletje.

Govorila je mnogo ž njim in mi ga hvalila. Jaz sem bil vesel, da je moj prijatelj tudi njen prijatelj. Več si niti misliti ne bi bil mogel ni od nje niti od njega, ker, kakor bi meni ne bilo nikdar na misel prišlo izneverjati prijateljevo ljubo, tako sem sodil tudi o drugih.

Končavši študije, sem se kot praktični zdravnik naselil. Njemu očetu je bila najina ljubezen na mojo željo neznana ostala. Sedaj, ko sem imel diplomu, mislil sem: bogve kaj sem, in planil sem precej v sredino stvari, pri očetu sem snubil za njeno roko.

On je bil osupnjen, trdil mi je, da nima proti moji osebi ničesar, vendar zdaj stvar še ne gre, jaz moram prej pokazati, kakovi bodo moji zaslužki, moram dobiti ali dobro prakso ali dobro definitivno službo, pa tu v mestu, drugod ne.

Jaz sem dobre prakse za gotovo pričakoval, o svoji znanosti in najnovejših metodah sem imel velik respekt.

Žalibog pak se je kmalu pokazalo, da sem svoje gradove v zrak zidal.

Nesrečo sem imel pri prvih kurah. Starejši kolegi so mi povsod zavidno ovire delali, videl sem grdo egoistično kruhoborstvo, zaslužil sem komaj toliko, da sem živel. Bil sem strašno nesrečen.

V tem času mi piše Langman, da je on sklenil iti v Aleksandrijo in Kairo, tam je veliko pomanjkanje zdravnikov, dajo se izvrstni pogoji za dva, naj grem še jaz ž njim, v treh letih si narediva oba malo premoženja in potem se lahko vrneva v domovino. V mojih neugodnih materialnih razmerah in poleg mojih aspiracij je bila to izvrstna misel.

To sem povedal svoji nevesti. Ona je jokala, ali obljubila mi je, da me hoče čakati.

Medtem bi ona polnoletna postala, od očeta bi neodvisna bila – mislil sem si, in kakor so bila tri leta dolg in dolg čas, vendar mi je bilo po drugi strani laskavo misliti, da potem dobim njo od nje same, ne od očeta.

Langman pride, stanuje pri meni nekaj dni, navzočen je pri dveh tajnih shodih, ki sem jih imel ž njo, in pri slovesu pred odhodom.

Prideva v Afriko. Ob drugi priliki vam hočem natančneje razložiti, kak je bil najin začetek in napredek. Le toliko sedaj, da nam je izvrstno šlo, oba sva se bogatila, v dveh letih sem imel že prilično vsoto denarja skupaj. Slabše sicer, vendar tudi dobro je prakticiral Langman. Skoro ni dan minil, da ne bi bila skupaj, in govorila sva kakor ob študentovskih časih o moji zaročenki, za katero se je Langman vedno zanimal, in ni enega pisma nisem mogel obdržati, da ne bi bil i on čital.

Tudi ona ga ni nikdar pozabljala pozdraviti in je govorila o njem z jako srčnimi besedami, tako da bi bil jaz lahko ljubosumen postal, a nisem.

Največji zaslužek je nama dajala apoteka, katero sva bila skupno ustanovila. Gospodarstvo je imel Langman sam, delež pak je bil obeh enak, ker je zaradi moje boljše prakse več prejemnikov prihajalo. Tudi se je moj prijatelj bolj prilagal za šarlatanstvo, ki je pri zdravlilih neumnim ljudem nasproti skorajda potrebno, a vendar meni zoprno. On je z dobro vestjo prodajal »aqua destillata«, ki naju ni skoro nič stala, za drag denar. Jaz sem si mislil in sem videl, da »mundus vult decipi«. Denar je spravljala on in jaz sem mislil, da bova delila na koncu. Tudi ga nisem vpraševal, koliko je že nabralo se, a na priliko sem vedel, da je že precejšnja vsota.

Medtem se je tretje leto h koncu bližalo in pisma moje Alojzije so postajala bolj prozaična, tožila mi je, koliko ji oče prizadene, da se ona stara itd.

Zato opomnim Langmana, da jaz odidem kmalu, naj račune sklene in meni moj delež izplača. Ako hoče on ostati, prepustim mu posel brez odškodnine kot samo njegovo imenje.

Videl sem z začudenjem, da mu to ni pogodu.

Odslej je bolj poredko k meni zahajal, o računu se pa ni zme-nil, nego odlašal to stvar vedno, če sem ga opomnil. To mi je bilo nerazumljivo.

V tistem času se je raznesla novica, da je policija zasledila ve-liko zaroto in v zapor odvela mnogo odličnih muslimanov in celo neke krščanske trgovce. Jaz se za vse to nisem dosti brigal.

Nekega večera pride Langman k meni in njegov sluga za njim nosi težek kovček.

›Shrani mi tole do jutri, da mi ne bode treba stvari na moje stanovanje nositi. Jutri ali pojutrišnjem pošljem ponj.‹

›Kaj pa imaš tako težkega v tem kovčku?‹ vprašam radoveden.

›To je moja skrivnost. Pusti zapečateno in premagaj svojo ra-dovednost, izveš pa gotovo, kaj je,‹ pravi, da kovček v kot in me sili, naj grem ž njim.

Res odideva v francosko gostilnico, govoriva tam še dolgo in se razideva.

Drugi dan pridem od nekega bolnika domov, pa najdem pred vrati dva policista in enega komisarja. ›Kaj hočete tu?‹ vprašam prestrašen, ker da tukaj z justico ni niti nedolžnemu človeku po-sla imeti, to sem vedel.

›Gospod pojde z nami,‹ reče mi komisar, policista me primeta in odvedó me v ječo. Niti v svojo sobo nisem smel pogledati.

V ječi sem prosil, naj se pošlje na avstrijski konzulat, naj se pošlje po Langmana, jaz sem nedolžen, dam kavcijo itd. Vsemu so se smejali, ostal sem sam, sam podnevi in ponoči. To so bile strašne ure.

Potem se začno preiskavanja. Vprašan sem bil o osebah, katerih nisem čisto nič poznal ali pa samo po imenu. Vprašan sem bil, od kod je smodnik v mojo sobo prišel. Tu sem stoprv zvedel ali slutil, da je bil v kovčku, ki mi ga je Langman v sobo postavil, smodnik.

Jaz, kratkovidni osel, bal sem se sedaj izdati Langmana, bal sem se nadležnosti in opasnosti narediti prijatelju, takemu prijatelju, ki me je bil – izdal!

Rekel sem, da nikdar nisem znal, kaj je v kovčku, da mi ga je eden mojih pacientov, ki ga ne poznam, dan prej spraviti dal.

Ta izgovor v nuji me je zapel v celo mrežo protislovij, sum na mene je bil še večji. Potoval sem nazaj v zapor in prebil tam brez števila mučnih dni in noči.

Od nobene strani ni bilo pomoči. Sklenem resnico povedati o kovčku, saj vendar Langman ni mogel tako neumen biti in sebe zapletati v kakovo zaroto, gotovo je bil tudi on le nedolžno orodje, in če njegovo ime imenujem, pozvan bode i on in potem se bode pomota pokazala.

Ali ko Langmanovo ime imenujem, pokopal sem se popolnoma, kajti sedaj izvem, da je on ubegnil tisto noč, ko sva se midva razšla, z ladjo, ki je tačas odjadrala po polnoči. Njegovo udeležanje pri zaroti je bilo »dokazano«. Tako naglo je odšel. A meni ni prej nič povedal!

Zdajci stoprv se mi vzdigne strašen sum, zakaj mi je baš on kovček v stanovanje postavil, zakaj mi ni hotel računa narediti, zakaj se je bilo njegovo prijateljstvo zadnji čas ohladilo. Prekletje bodi človeški lakomnosti, ki tare judeže raja! prekleta zemlja, da takih ljudi ne požre!

Tako sem klel na prvi hip, a potem zopet vsega vkup nisem mogel verjeti, duh mi je otrpnil, na vse kombinacije nevednih,

fanatičnih mojih sodnikov nisem vedel kaj reči, moje državljanstvo me ni varovalo, ker nisem mogel do tega priti, da bi bil pomoči dobil.

Obsojen sem bil po dolgem preiskovalnem zaporu in odvedli so me v Kairo.

Tam sem bil leto dni v zaporu, preden se mi je prav na humoriističen način – ne utegnem sedaj tega praviti – posrečilo uskočiti.

Ponoči hodeč in po stranskih potih sem prišel v Aleksandrijo in tam po velikih težavah pribežališče našel pri diplomatičnem avstrijskem zastopniku, ki mi je vse obetal, a samo nekatere moje papirje nazaj dobil, a ne mojega premoženja. Za to ni hotel nihče vedeti. Le malo ostankov sem dobil.

Ubog sem bil in potr. Preden pri orientalnih neredih kako zadoščenje dobim, bode dolgo časa poteklo.

Kaj početi? Domov iti?

Prvič nisem imel potnine, drugič pak pokaj? Beračit?

Ko bi znal, kod Langmana iskati, da! Ali vrag vedi, kam ga je neslo.

Kaj se je z njo zgodilo v teh dolгих treh letih? Jaz nisem dane besede držal njej in zdaj je morem še manj. Kako se morem kot uskok iz ječe, čeprav nedolžen, na pol nag nanjo obrniti? Nikdar, zdaj vsaj ne!

Pišem torej nekemu bivšemu šolskemu kolegi, naj mi pozve, kaj je z njo in ali je mogoče v domovini kje kako meni primerno mesto dobiti. Odgovori mi kmalu, da je za gotovo čul, da se je ona omožila, imena njenega moža ne ve več; kar se drugega dela moje prošnje tiče, obžaluje, da mi ne more nobenega sveta dati. Pristavlja še, da je bilo med mojimi znanci kot gotovost raznese-na novica, da sem mrtev, torej mi čestita na življenju, češ mrtvo napovedani še dolgo žive.

Kaj je bilo zdaj meni treba dolgo živeti!

Izgubil sem vse, celo mladostni pogum in veselje do dela in pridobivanja. Nobene trdne volje nisem imel, od kraja začeti. Pokaj tudi?

Zapravil sem bil ostanek svojega imetja, življenje v tem kraju brez vse pravne varnosti mi je bilo zoprno in vendar se nisem znal kam premakniti.

Kakor satira na moje razmere mi pride pismo od mojega brata, v katerem mi naznanja, da je oče moj umrl že pred dvema letoma, njemu prepustil vse domovje, a da ima slabe letine, povsod nesrečo, da je zabrel v dolg, naj mu torej, ker čuje, da nisem umrl, denar pošljem.

Lopov! Prej, ko sem študiral, bil je na vsak krajcar srdit, katerega sem s težavo od skopega očeta prejel, a sedaj je hotel še denarja od mene, namesto da bi govoril o mojem dedičnem deležu iz zapuščine mojega očeta. Naprosim nekega brivca, kateri mi je bil edini prijatelj – kaka satira zopet – naj mu piše, da sem vendarle popolnoma mrtev.

Zdajci se začne zame čas, ko sem brez dela bil, stradal in glad trpeti moral, in prodavši zadnjo obleko, bil na tem, da se pogubim.

Iz prejšnjih časov znan mi kapitan francoske ladje me reši s tem, da mi ponudi mesto ladijskega zdravnika, ker je bil njegov dosedanji umrl.

Prevzel sem to službo, zapustil mesto svoje nesreče in preplul ves ocean in obiskaval obale štirih delov sveta.

Nazadnje sem se naveličal tudi tega in hotel sem se vrniti v domovino. Pozabil sem bil svoje mladostne upe, novih si nisem delal, torej je bilo moje življenje od danes do jutri – suho in prazno. Slučaj je nanesel, da sem obtičal potem v Carigradu, kjer sem še dandanes.

Slučaj je tudi bil, da sem šel zopet na svoj dom pogledat in da sem tam našel njo, kateri sem nekdanj toliko zaupal, a našel jo ženo moje sreče tatu in izdajalca Langmana!

Neki rojak me namreč dobi v Carigradu in mi reče, da je v domačem uradnem časniku čital razglas o neki prodaji, v kateri se kurator postavlja meni. Tu mu je v oči palo, ker ni še nikdar sicer čital imena Zober. Radoveden vprašam za list in vidim, da je prodano posestvo mojega brata, da imam jaz od očeta izgovorjen kot v mali hiši in da ga hoče po zakonu kupovalec hiše z odkupom odpraviti. Tako daleč je prišlo tudi z mojo rojstno hišo! Iz kmeškega magnata, kakor je bil moj oče, postal je moj brat berač!

Ta misel mi je vzbudila v prvič po dolgem času toženje po domovini. Hitro popustim vse in se napotim domov. Bil sem namenjen, če le mogoče, nazaj kupiti rojstni dom in njega zemljišče ter pokmetiti se.

Pridem domov. Znete oni klanec, ko se pride do treh starih češnjevih dreves in se odpre razgled na vas in na grad Pražanek?

Tam mi je o pogledu grada na misel prišlo: glej, nekdanj si sanjal toliko zaslužiti, da bi ta gradič kupil in v njem srečen bil ž njo.

Ta misel me je sentimentalnega naredila. Kakor petnajstletno dekle sem bil čez dolgo časa mehak in zdi se mi, da mi je solza v oči prišla – najneumnejša solza in najmanj moževska – jokajočega sam nad seboj.

To vam moram povedati, da si morete le nekoliko bolj predstavljati, kako strašno me je pretreslo, ko sem še tisti večer zvedel, da stanuje res ona tam, kjer je nekdanj upala, a namesto z menoj z onim človekom, ki je mene izdal! Ona ž njim!

Vi ne veste, koliko diabolčne moči počiva v človeku, in ne želim vam, da bi vam jo izkustvo vzbudilo.

Meni se je vsa vzbudila tedaj.

Maščevati sem se hotel, a sam. Obema sem namenil narediti pekel na zemlji.

To sem zvesto storil. Ne bom vam sedaj opisoval vseh scen, ko sem bil ž njim najprvo skupaj, ko sem ga sam tako daleč spravil, da mi je v prvi zadregi spričevalo dal, kakršnega črno na belem prej niti nisem popolnoma imel; ko sem ga potem pred njo v vsej njegovi lopovski obliki pokazal in jo vendar primoral, da je pri njem ostala, katerega že prej ni posebno ljubila itd.

Obadva sta se tresla pred menoj kakor pred hudičem in oba sem vrtil, kakor sem hotel. To je tisti vpliv, o katerem ste tudi vi slišali.

Vendar kmalu sem misel opustil, da bi tam ostal. Prenasitil sem se sovraštva, zagotovil si izgovorjeno hišo svojega očeta, kjer sem tudi vas našel, in potem sem le včasih prihajal na jesen in spomlad, vselej strah za oba, posebno zanj, ki ni imel nobenega poguma meni nasproti.

Da morete misliti, kako sem ga traktiral, sodite iz te malosti, da me je moral vselej sam voziti, kadar sem kam hotel; in kadar sem se zmisлил, poslal sem ga na sredi ceste od sedeža proč h kočijažu na kozla sest.

On je storil vse iz straha pred menoj.

Ko sem bil vzadnjič z njim skupaj, moral me je tudi sam v mesto voziti in pri kočijažu sedeti. Vem, da ga je to ponižanje jako peklo, še bolj pak je lakomnika grizlo, da mi je moral moj ukradeni delež izplačati, katerega prej nisem hotel.

To je bilo najbrž vzrok, da je od gneva razburjen med potom domov na vozu nagle smrti umrl.

Ona je krivo mislila, da sem jaz svojo zdravniško znanost zlorabil in mu iz življenja pomagala.

Zato je bolezen dobila tačas, katero ste mogli tudi vi opazovati. Vam, ki me zdaj poznate – in vi ste edini človek, kateremu sem o sebi toliko govoril – dajem besedo na čast in poštenje, da je bil ta njen sum prazen. Vendar ji ga nisem mogel iz glave izbiti, a si tudi nisem mnogo prizadeval.

Kasneje se mi je včasih že smilila in mislil sem, da ni ničesar storila, kar druga ženska ne bi tudi. In ko ste me vi našli, bilo je moje sovraštvo že ohlajeno.

Kako sem pa do tega prišel, da sem vam prijatelj in da vas celo ženim z njegovo in njeno hčerjo – tega, bogami, še sam ne razumem. To je velika nedoslednost, kakor vidite; ali vse naše življenje in ves človek je sestavljen iz nekonsekvenc. Sicer mi pa zdaj ni žal, čez dolgo časa sem zopet nekaj sam s seboj zadovoljen in to morda zaradi vas, ki ste mi tujec. Tudi deklica mi dopada, ne domišljam se, da je njegova hči. Narobe, še rad jo imam.«

Rekši, pomoli starec čašo preko mize, trči in pije, odloži jo in zamišljen zre v zrak.

»Nisem vam tujec več in želim še manj biti tujec,« reče mu Lisec s solznim očesom.

Enaindvajseto poglavje

Med pripovedovanjem je pil Zober tudi prej mnogo, začelo se mu je poznovati kakor oni večer v gradu. Kar je Lisec potem govoril, ni zvesto poslušal, zamišljen je z obema rokama držal čašo, kakor da bi se bal, da se ne bi zvrnila.

»Kje smo že?« vpraša po nekoliko minutah. Lisec sam ni slišal štacij imenovati, tedaj vstane in gre pozvedovat.

Ko pride nazaj, najde Zobra z glavo na mizo naslonjenega. Glasno mu imenuje ladijsko postajo, katera sedaj pride.

Stari vzdigne težko glavo in pravi: »Vino me je že vdrugič premagalo v vaši družbi. Ne sodite me napačno, a bilo je mnogokrat moja tolažba baš pitje. Človek pozablja le, ako je lahkomišljen ali ako mnogo dela ali ako pije. Pozabljati je bilo meni potreba, delal sem, a moral sem tudi piti. Mogoče, da bode sedaj kaj bolje, pravzaprav je že bolje. Le glejte, da svojo stvar uredite. Na spomlad se vidimo doma, ako zdrav ostanem in ako se česa drugega ne domislím. Možno je, da potem skupaj ostanemo. Nekoliko potrpljenja z menoj vam bode treba, ali ...«

»Večjega veselja za mene in tudi za Lino, ako se upanje izpolni, ki ste mi ga dali, gospod doktor, ne bode, nego postreči vam z ljubeznijo kot očetu ...«

»Hahaha!« zagrohoče se Zober zopet v svojem jovialnem glasu. »Očetu?« tega imena tudi ni v mojem leksiku. Vendar, ker ste že, kot sem prej rekel, enkrat moj nečak bili in jaz vaš stric, ostanimo pri tem. Če nisva po krvi, to nam medicinarjem prav malo imponira. Bilo bi žalostno za vas, ko bi se kreposti in slabosti po krvi dedovale. Potem bi morali vi roge nositi, za to pa, se mi zdi, da niste ustvarjeni. In tudi deklica se mi zdi dobro dete in je.«

Lisec je hotel na druge stvari pogovor navesti, ker se je bal njegove kritike o bitju, ki mu je bilo najdražje. A Zobru se začne zdehati.

»Prijatelj, jaz pojdem spat. V Zemunu vi izstopite. Buditi me ni treba, tega nimam rad. Želim vam srečo, pa sva na dvoje. Govoril sem vam mnogo včasih, kar sam ne vem, ali je bilo iz mojega notranjega ali ne. Mislite si, da je vendar resničen pregovor, da pes, ki laja, ne grize. Jaz sam sebe ne poznam, dasi sem star. Žalostno, rekel bi kdo, ali nobeden, ki bi bil moje duševno življenje živeti moral. Tako je.«

Rekši, vstane in sedaj je Lisec videl, da ga pito vino premaguje, kar je čutil Zober sam in rekel:

»Starost, prekleta starost, noge so slabe, spremite me dol v spalnico, zdi se mi, da že sam ne pridem lahko več.«

Po klopeh okoli so bili drugi potniki zadremali, le malo jih je bedelo pri igranju.

Lisec prime starca pod pazduho in ga vodi po ozkih stopnicah v nižji trebuh ladje. Tam se starec na svoje mesto uleže in reče:

»Tako! Pa dobro se imejte, če se ne vidiva več. Kakor sem rekel, ne budite me v Zemunu. Jaz rad spim. Pozdravite Lino.« In že jame dremati.

»Dajte mi roko,« prosi Lisec z ginjenim glasom.

»Ah, čemu to, že dobro, zbogom!« reče starec, dá roko in že je spal.

Ob drugi steni je smrčal na enaki slabi vrvni postelji drug človek. Nekaj sekund je Lisec postal v na pol temni ozki kabini, potem zopet odgrnil zagrinjalo, ki je namestovalo vrata, in z nekako težkim srcem odšel od spečega starega moža!

Ali je imel slutnjo, da ga ne bode nikdar več videl? Zaveden si te slutnje ni bil.

Gre gor zopet na krov. Noč je minevala, jutro se je delalo, nikogar razen kapitana, kormanuša in opravljajočih delavcev na krovu bedečega ni bilo.

Liscu to noč ni bilo za spanje. Fantazija njegova je imela toliko novega gradiva prebaviti, da ni znala kje začeti, katero misel do kraja misliti in ne one druge preskočiti. Slika o težkem življenju tega moža mu je bila razvita pred očmi, moža, ki je tako čudovito posegel v njegovo lastno življenje, ne iz preračunanja ali iz egoizma, nego iz slučaja kakor za šalo!

In na drugi strani je vstajala mila podoba pred njegovo dušo, ljubljena deklica, ki mu zvesto srce hrani in ga pričakuje.

Jutro je bilo tu, a z njim poslednja postaja, mesto na avstrijski meji, Zemun, kjer je moral Lisec zaradi svojega novega plana izstopiti.

Naglo stopi v spodnji prostor. Zober je trdno spal. Ker si ga po njegovem naročilu ni upal zbuditi, položi mu napisan listič v roko, da ga je moral najti, kadar je vstal – in odide s solznim očesom.

Izstopi na suho, kmalu ladja odpluje in Zober ž njo.

Drugi dan se vozi Lisec po Savi navzgor v domovino. Vesela vožnja k zvesti nevesti.

Dvaindvajseto poglavje

Bilo je leto kasneje.

Na Pražanku pod lipo sedi stara teta in veselo gleda mlado gospo – njeno Lino, ki vprašuje: »Kje je Ivan, kje je Ivan?«

»Kaj mu hočeš?«

»Ivan!« doni glasen, ljub klic proti gospodarskim poslopjem. Od tam pride Ivan Lisec, sedaj gospodar na Pražanku, s počasnimi koraki in z veselimi nasmehi.

Mlada žena zavihti pismo pokonci in reče:

»Brž pridi, Ivan, vesele novosti.«

»Kaj takega?« vpraša on.

»Stari doktor pride, glej, tu je pismo iz Konstantinopola!«

On pristopi, vzame ji pismo iz rok, odpre ga, čita, a zmaje z glavo.

»Ne pride?« vpraša mlada žena.

»Beri!« rekši, ji poda razvit list.

Ona čita:

»Ljubi nečak! To spomlad me še ne bode. Na jesen, če bog da, pridem za zmerom. Sedaj idem v Arabijo. Kolera je tam. Jaz sem zanjo prester, bojim se je ne, a tudi krajev nisem še videl. V prilogi ti pošiljam pooblastilo, da z mojim naloženim denarjem, katerega

zgodovino poznaš, po svoji previdnosti za dobre namene upravljaš, ako bi me kaj prehitelo na moji zadnji ekspediciji.

Dr. Zober«.

Mlada žena se zamisli, potem vpraša:

»Ivan, kaj pomenijo te zadnje besede, »denarjem, katerega zgodovino poznaš? Zakaj mi nisi še nikdar o tem pravil?«

Lisec je bil v zadregi. Ona ni smela vedeti tega, po čemer je vprašala. Ali pa je smel lagati se njej, od katere je bil vaje in je pričakoval same resnice?

»To ti povem drugi pot,« reče ozbiljno.

»A zakaj ne zdaj?« vpraša prestrašena. Da bi on skrivnost imel pred njo? To je bil prvi povod nesporazumljenja v mlademu zakonu.

A ni dolgo trajal. Še tisti dan popoldne je Lisec prisedel k svoji lepi ženi, oklenil roko okoli nje in rekel:

»Ti si nevoljna, da ti nekaj nisem povedal, kar si me vprašala. Ti slutiš, da bi ti pojasnilo morda kaj, kar si videla, a ne razumela. Ali poslušaj me. Ko bi starega Zobra ne bilo, ne bilo bi mene pri tebi in ti me imaš vendar še malo rada, ne?«

Poljub je bil odgovor.

»Staremu Zobru morava biti zahvalna za svojo srečo.«

»Ali se nisem veselila njegovega prihoda? In sedaj gre v tisto Arabijo, kjer je kolera, in ima še skrivnosti s teboj.«

»Vidiš in te skrivnosti mi je povedal z željo, da jih nikomur, tudi tebi ne povem. Ali terjaš od mene, da besedo prelomim in da ne bodem mogel možu možko v oči pogledati, kadar pride, možu, kateremu sem hvaležen?«

»Ne, ne! Jaz nečem ničesar vedeti,« reče ona in se ga oklene z obema rokama, naslonivši se mu na rame.

In ni vpraševala več o tem ter ne ve zgodovine svojega očeta niti danes. Čemu tudi bi se ji nedolžna srečna duša težila?

Jeseni je mlada gospa sama v Zobrovi sobici vse prezračila, pospravila, olepšala. V gradu je tudi zanj stanovanje pripravljala, nihče se ni bolj veselil njegovega prihoda, nihče bolj želel ljubo postreči starcu nego ona.

Saj je njen Ivan rekel, da mu je hvaležen, in to je bilo zanj dovolj. In njo samo je čudni starec tolažil, če je prav v tisti sapi – zabavljaj.

Ali jesen mine, pomlad pride, druga jesen in zavrstjo njih več – dva čvrsta sinčka že na Pražanku imajo, ali doktorja Zobra koča še vedno zapuščena stoji in že ljudje pripovedujejo bolj pravljíčno, kakov je bil on. Niti njega ni niti poročila o njem.

Če še živi, mora biti jako star in mator. Ali žalibože, da to verjetno ni, valjda ga je kolera pokosila v daljni tujini in mirne starosti uživati v domovini ni mu več treba. In to je škoda zavoljo tega, ker, ko bi bil mož prišel po svoji obljubi domov v Volčjak na starost počivat in bi bil videl srečni zakon na Pražanku, užival ljubeznivo postrežbo mlade žene in Lisca, izgubil bi bil morda svoje ostre sodbe o ljudeh in o tem svetu sploh.

